

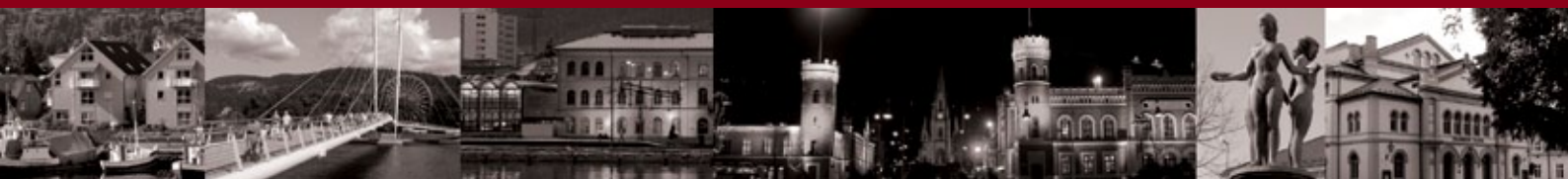
DRAMMEN
KOMMUNE

POLITIET

«Når det umulige er mulig»

Hvordan jobbe kunnskapsbasert og tverrfaglig mot vold i nære relasjoner?

Sluttrapport med evaluering

«Vold i nære relasjoner - æresrelatert vold», 2007-2010

Et samarbeidsprosjekt mellom Drammen kommune og Drammen politistasjon

FORORD	4
SAMMENDRAG	9
BAKGRUNN OG RAMMEBETINGELSER	12
Prosjektets navn	12
Kontaktperson for prosjektet	12
Prosjektansvarlig	12
Menneskerettigheter	12
Vold	12
Vold i nære relasjoner	12
Ære	13
Æresvold	13
Historisk tilbakeblikk	14
Tvangsekteskap og æresrelatert vold	14
Vold som ledd i barneoppdragelse	14
Erfaringer fra frivillig sektor	14
Kvinner i dialog	15
Prosjekt "Minor"	15
Nulltolleranse	15
Metodikk og tiltak	16
Omfang og statistisk informasjon	16
Demografi	17
PROSJEKTBEKRIVELSE	17
Resultatmål	18
Effekt mål	18
Målgruppe	18
PROSEJKTORGANISERING	18
Prosjektets forankring	18
Prosjektgruppe	19
Styringsgruppe	19
Referansegruppe	19
Arbeidsgrupper	20
Samarbeidspartnere	20
Lokale, regionale samarbeidspartnere	20
Nasjonale samarbeidspartnere	21
Internasjonale samarbeidspartnere	21
PROSJEKT AKTIVITETER	21
Samarbeid, systemer og rutiner	21
Kompetanse	21
Grunnkompetanse – "Trinn I"	22
Spisskompetanse – "Trinn II"	22
Høyskoleutdanning	23
Metodeutvikling	24
Trygghet og tillit	24
Dialog	24
Strategimøter	27
Forebyggende- og holdningskapende arbeid	28
ICDP (International Child Development Program)	29
Arbeid for å forebygge kjønnslemlestelse	30

<u>Egenerklæring – tvangsekteskap og kjønnslemlestelse</u>	31
<u>Samhandling om forebyggende arbeid med 3. sektor</u>	34
<u>Tiltakskjede</u>	34
<u>Bo- og støttetilbud</u>	34
<u>OPPSUMMERING</u>	35
<u>Verdigrunnlag</u>	36
<u>Holdningsendring</u>	36
<u>Samhandlingsrelasjon mellom ulike lokale virksomheter og etater</u>	36
<u>Organisasjonsendringer</u>	37
<u>Barneverntjenesten</u>	37
<u>Drammen sosialsenter / NAV sosial</u>	37
<u>Foredragsvirksomhet, kompetansedeling</u>	37
<u>Omfang</u>	38
<u>ØKONOMI OG RESSURSER</u>	39
<u>FORSLAG TIL NYE TILTAK</u>	39
Kompetanseheving	
Dialog	
Strategimøter	
ICDP	
Bruk av lovverket i forhold til kjønnslemlestelse	
<u>Samordning av handlingsplanarbeid</u>	39
<u>Vold og fattigdom må sees i sammenheng</u>	39
<u>Begrepsbruk</u>	40
<u>Dommerhøyr og settevergeordningen</u>	40
<u>FØLGEFORSKNING</u>	41
<u>Institutt for samfunnsforskning</u>	41
<u>VEDLEGG</u>	43

FØRØRD

Drammen kommune og Drammen politistasjon har i perioden september 2007 til september 2010 gjennomfØrt utviklings- og pilotprosjektet ”Vold i nØre relasjoner – Øresrelatert vold i Drammen”, ofte ogsØ referert til som ”Drammensprosjektet”.

I denne sluttrapporten vil vi referere til prosjektets bakgrunn og opprinnelse. Vi vil gjennomgØ prosjektets ulike tiltak og vise den prosess som ligger til grunn for prosjektets fremdrift for Ø nØ prosjektmØlene. Rapporten vil ogsØ ta for seg den effekt vi mener prosjektet har gitt i Drammen.

I rapportens siste del vil vi dele erfaringer og komme med forslag til videre prosjekter og/eller tiltak som ytterligere kan bidra til Ø avdekke og pØ sikt ogsØ redusere vold i nØre relasjoner.

Drammen kommune og Drammen politistasjon vil benytte anledningen til Ø takke de tildelende departement og direktorat, for Ø ha gitt oss muligheten til Ø gjennomfØre dette viktige utviklingsprosjektet.

Arbeidet har bidratt til at Drammens befolkning, i stØrre grad enn tidligere, opplever trygghet og tillit til det offentlige kunnskap om, forstØelse av og ikke minst innsats for Ø sikre effektiv bistand til personer som er offer for fenomenet vold i nØre relasjoner. I dette ligger fokus pØ utsatte, utØvere, pØrØrende og ogsØ de fagpersoner som har dette som arbeidsfelt.

Den 30. mai 2008 la politidirektør Ingelin Killengreen frem rapporten ”Politiet mot 2020 - bemannings- og kompetansebehov i politiet”. Denne rapporten ble utarbeidet på oppdrag fra Justisdepartementet og var en oppfølging av politiroblemeldingen.

I rapporten er det vektlagt at politiet skal arbeide mer kunnskapsbasert. Omfang og kompleksitet i ulike typer kriminalitet utfordrer politiet i valg av metoder for kriminalitetsbekjempelse. Politiets hovedoppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet og øke tryggheten. Dette forutsetter kunnskap om bakenforliggende årsaker til kriminalitet, lokale forhold, regionale og nasjonale sammenhenger, samt hvilke mekanismer som fører mennesker inn i kriminalitet.

Rapporten viser til at politidistriktene må ha nødvendig kompetanse i arbeidsmetoder som er basert på kunnskap om hva som virker. En kunnskapsbasert tilnærming krever at det stadig utvikles nye metoder for politiets oppgaveløsning, og etaten må til enhver tid oppdatere og ta i bruk metoder som er i samsvar med samfunns- og kriminalitetsutviklingen. Dette krever evne til rask omstilling, og en effektiv implementeringsstrategi som legger til rette for kompetanseheving. Riktig bruk av arbeidsmetoder som vi vet virker, gir gode resultater.

Vold i nære relasjoner kan ikke aksepteres. Det er ikke en privatsak. Politiet har i samarbeid med andre offentlige myndigheter et ansvar for å sikre alle retten til et liv fritt for vold og trusler. Barn skal kunne vokse opp uten å oppleve overgrep og frykt.

Vi vet i dag mye om hvilke skadevirkninger vedvarende bruk av psykisk og fysisk vold påfører, og vi må gjøre vårt for å forhindre at dette skjer. Vold i nære relasjoner rammer ofte der vi alle skal kunne føle trygghet – i eget hjem. Regjeringen har satt søkelyset på dette, og har tydeliggjort at vold som utøves i hjemmet, er et offentlig ansvar.

En av globaliseringens mange konsekvenser er at nye skillelinjer får betydning for det norske samfunnet. Religiøse, etniske, sosiale og politiske konflikter rykker nærmere som en følge av den raske informasjonsspredningen, og fordi folk i større grad reiser og flytter over lange avstander.

Det er i en rekke undersøkelser vist at sjansen for å begå lovbrudd henger sammen med marginalisering i form av opphopning av levekårsproblemer (Skarðhamar 2003, 2005, 2006 og 2007, Friestad og Hansen 2004). Dette er årsaken til at kriminalitetsbekjempelse må forstås som et felles ansvar på tvers av offentlige sektorer, og at det er særlig grunn til å følge med på utviklingstrekk som innebærer at forskjellene i samfunnet øker.

I anledning den første straffesaken innenfor dette feltet i norsk rettshistorie og de erfaringer som ble gjort i prosessen fra avdekking til domfellelse, fikk Drammen kommune og Drammen politistasjon tildelt statlige midler til et lokalt- nasjonalt pilotprosjekt for om mulig skaffe seg nødvendig kompetansen for å begrense æresrelatert vold.

Jeg er stolt av at Søndre Buskerud Politidistrikt ved Drammen politistasjon var første politidistrikt som opprettet straffesak, fikk domfellelse og senere også landets andre straffesak i forhold til det eksplisitte straffebudet i straffelovens § 222, andre ledd; forbudet mot å tvinge noen til inngåelse av ekteskap. Det er et tankekors at det ikke er flere saker behandlet i rettsystemet, når det nasjonalt avdekkes urovekkende mange gjennomførte tvangsekteskap.

En stor del av volden som ikke-vestlige innvandrere utsettes for foregår internt i familien eller i omgangskretsen, og flere er registrert som gjerningspersoner i samme periode som de er registrert som ofre.

Som politimester er min oppgave å ha fokus på lovverk og den krenkelse personer blir utsatt for i ulike type saker. Det er viktig for oss i politiet å avverge og å forebygge alle typer vold i nære relasjoner og dermed også vold motivert i tap av ære - æresvold. Vold i nære relasjoner er alvorlig og grov kriminalitet som skal bekjempes. Jeg stiller store krav til mine medarbeidere, og i det kreves det at de innehar nødvendig kompetanse og møter enhver med forståelse og respekt. Jeg er opptatt av at vi som etat ivaretar våre forpliktelser i forhold til de grunnleggende menneskerettigheter.

Ved siden av formell legitimitet er sosial aksept av politiets autoritet avgjørende for at politiet skal kunne operere med støtte fra publikum. Politiets omdømme er et resultat av hva vi faktisk gjør og hvordan dette kommuniseres til publikum. I et samfunn preget av stadige endringer og økende mangfold gir ikke en formell maktposisjon automatisk garanti for autoritet. Politiets formelle autoritet må blant annet underbygges av evnen til å kommunisere og skape forståelse for prioriteringer, evne til å møte behov og til å yte kvalitet.

Flere politidistrikt rapporterer at de har for liten kunnskap om etniske minoritetsmiljøer og at det er vanskelig å oppnå nødvendig og god kommunikasjon med flere av disse miljøene. Det påpekes også at mulighetene for å øke kunnskapen ikke alltid er god nok – rett og slett fordi kompetanse på disse områdene ikke alltid er like lett tilgjengelig. Det synes åpenbart at kunnskap om kulturforståelse og mangfold både generelt og i forbindelse med spesielle saker, må styrkes. Opplæring av ansatte i kulturforståelse og mangfold er allerede igangsatt gjennom flere prosjekter,

Bekjempelse av vold i nære relasjoner er et satsingsområde. For blant annet å øke antall domfellelser vil etaten fortsatt styrke kompetansen innen dette feltet. I distrikt med høy innvanderandel vil det være særlig behov for å øke kompetansen om vold i nære relasjoner blant denne gruppen. Kompetansehevingen skal bygge videre på ordningen med familievoldkoordinator og skje parallelt med en generell kompetanseheving i kulturforståelse og møte og dialog med innvandrerbefolkningen.

Årsaker til kriminalitet og utrygghet er kompliserte og sammensatte og må møtes gjennom samordnet innsats fra flere aktører. Politiet verken kan, eller har kompetanse til, å forebygge og bekjempe kriminaliteten alene, og i mange tilfeller vil andre aktører ha bedre forutsetninger for å løse oppgavene. Samarbeid om de gode løsningene i kriminalitetsbekjempelsen er ressurskrevende. For å oppnå gode resultater er forpliktende samarbeid mellom statlige, kommunale og private aktører nødvendig. Politiets rolle som premissleverandør og rådgiver bør vektlegges i sterkere grad. Som en viktig del av dette er samarbeidet mellom politi og kommunale myndigheter styrket bl.a. ved opprettelse av såkalte politiråd

De erfaringer og kunnskap Drammen politistasjon har opparbeidet gjennom to straffesaker, og den ytterligere fenomenforståelse, rutine- og metodeutvikling gjennom prosjektet ”Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold” har vært et svært viktig ledd i det kriminalitetsbekjempende arbeidet mot vold i nære relasjoner lokalt og ikke minst nasjonalt.

Christine Fossen
Politimester Søndre Buskerud Politidistrikt

DRAMMEN
KOMMUNE

Drammen er et mangfoldig samfunn preget av ulike etniske grupper, mennesker med ulike livssyn og seksuell legning, og mennesker med ulik funksjonsevne. Drammen kommune skal være et godt samfunn - og Drammen skal være en god by å leve i for alle innbyggere.

Byens mer enn 63 000 innbyggere er hver for seg en del av Drammens kunnskapskapital. I Drammen skal vi ta denne kapitalen i bruk, til beste for den enkelte og for fellesskapet.

Toleranse for forskjellighet skal være en kjerneverdi i byen, og rasisme og diskriminering skal ikke finne fotfeste her.

Menneskerettighetserklæringen fastslår at alle mennesker er født frie og likeverdige. Drammen skal være en inkluderende by for alle de som bor her.

Vårt lokalsamfunn skal søke den gode balansen mellom individets frihet og den enkeltes ansvar for fellesskapet.

Det skal være attraktivt å medvirke i demokratiske prosesser og å delta for å påvirke samfunnsutviklingen.

Vi skal ha respekt for enkeltmenneskets frie valg og toleranse for forskjellighet.

Alle drammensere hører til i Drammen, og ingen skal oppleve diskriminering og utstøting.

Ansvaret for å bygge det gode samfunn er noe vi alle har felles!

Byens innbyggere har *ulike* roller, og vi har alle *mange* roller. Vi er foreldre, ektefeller, barn, skoleelever, ansatt i offentlig eller privat sektor. Mange er aktive i frivillig og politisk arbeid, og mange deltar også på ulike måter i tros- og livssynsarbeid i Drammensregionen. Gjennom utøvelse av disse ulike rollene skaper vi det samfunnet vi lever i – Drammenssamfunnet.

Det skal være plass for alle disse i den inkluderende byen. Drammen har som målsetting å være en foregangskommune i forhold til å skape et inkluderende samfunn.

Kommunen har et grunnleggende ansvar for et godt tjenestetilbud til byens innbyggere. Hvordan brukerne oppfatter dette tjenestetilbudet er avgjørende for kommunens omdømme. Det er spesielt viktig å sikre et nødvendig sikkerhetsnett for de av kommunens innbyggere som er særlig utsatt og som derfor har et erklært behov for et kommunalt tilbud.

Alle skal, innenfor sine naturlige begrensninger, ha like muligheter til å delta i samfunnslivet. Byens frivillige organisasjoner, skoler og andre offentlige og private institusjoner skal være preget av toleranse og respekt for enkeltmennesket.

Drammenssamfunnet skal realisere potensialet som ligger i en sammensatt befolkning og ha evnen til en åpen og fordomsfri debatt om de utfordringer mangfoldet fører med seg.

Drammen kommune har iverksatt en rekke tiltak der forebygging av vold er en mer eller mindre uttalt målsetning. Tiltak som tar sikte på å bedre levekår, motvirke isolasjon og fremme integrering vil i seg selv kunne påvirke den enkelte families psykososiale situasjon og slik redusere faren for bruk av vold.

DRAMMEN
KOMMUNE

Vi vet i dag mye om hvilke skadevirkninger bruk av fysisk og psykisk vold påfører den utsatte. Vold i nære relasjoner er definert slik; vold hvor overgriper og offer er knyttet til hverandre ved nære familiebånd eller på annen måte betyr mye for hverandre i hverdagen.

Det er viktig at utsatte familier møter en generelle støtte i Drammenssamfunnet som kan skape trygghet og tillit slik at vold i nære relasjoner opphører og som resulterer i viktig informasjonsformidling til det offentliges videre ansvar og arbeid.

Tjenesteutøvere som arbeider mye med vold, erfarer at utøvelse av vold har mange årsaker, og ikke ensidig er knyttet til kollektivistiske, autoritære familie- og samfunnsstrukturer. Fattigdom, arbeidsledighet, migrasjonsprosessen generelt, og traumatiserende krigsopplevelser er ofte sentrale elementer i familier der vold utøves. Likevel vil jeg påpeke at vold utøves i alle samfunnslag uavhengig av sosial klasse og etnisk bakgrunn. Det er avgjørende for utsatte for mobbing, vold og annen kriminalitet, at vi alle er bevisst skadevirkninger av vold og overgrep, og at vi sammen har et aktivt fokus for å hindre vold og overgrep i vårt samfunn. På den måte bidrar vi alle til å skape det gode samfunn å leve i.

Drammen kommune har vedtatt ”0-toleranse” mot vold. Dette har resultert i et kontinuerlig holdningskapende og forebyggende fokus i alle virksomheter.

I perioden fra 2007 og frem til d.d., har kommunens virksomheter og sentrale samarbeidspartnere, totalt ca. 2500 ansatte, gjennomgått kompetansehevende tiltak i regi av prosjektet ”Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold”.

Dette er et viktig bidrag i forhold til kommunens forpliktelser til Menneskerettigheter og Barnekonvensjonen.

Følelsen av å mestre sin egen livssituasjon, og å ha noe å bidra med til fellesskapet, er grunnleggende for menneskenes selvfølelse. Målet er å skape et velfungerende samfunn der alle har et godt sosialt og økonomisk sikkerhetsnett, samtidig som innbyggerne ikke fratras ansvaret for og retten til å bestemme over sine liv.

Tore O. Hansen
Ordfører Drammen kommune

SAMMENDRAG

Prosjektet har sitt utgangspunkt i lokale erfaringer bl.a. i forbindelse med landets første straffesak, der straffelovens § 222, 2 ledd, (tvangsekte) ble prøvet i alle tre rettsinstanser i 2005 og 2007. Prosessen i forbindelse med denne, og også flere tilsvarende saker i Drammen i perioden 2005-2007, som både omhandlet straffesak og barnevernets omsorgsovertagelse av utsatte, avdekket mangelfull fenomenforståelse om æresrelatert vold i de ulike etatene.

Prosjektet har hatt hovedfokus på vold i nære relasjoner i innvandremiljøet som bl.a. utløses av kollektivets behov for å gjenopprette tapt ære i familierelaterte saker. En generell betegnelse på denne volden er æresrelatert vold. Prosjektet synliggjør at vold motivert av ærestap omfattes av begrepet "vold i nære relasjoner".

Prosjektets mandat har vært å innhente aktuell og utvikle ny kompetanse, utarbeide tiltakskjeder og å utvikle og implementere rutiner for samarbeid mellom relevante etater og virksomheter.

I all offentlig virksomhet er det viktig å ha kunnskap om menneskerettighetene og kjenne til de forpliktelser den norske stat har i den forbindelse. Videre er det viktig å ha nødvendig kunnskap i forhold de ulike etniske minoritetsmiljøene, for med dette få nødvendig kompetanse i forhold til å forstå ulike kulturer, familie- og samfunnsstrukturer.

For norsk politi og annen offentlig virksomhet er det viktig å opparbeide tillitt og ha en god kommunikasjon med alle lag av befolkningen. Særlig viktig er det i forhold til den del av befolkningen som lever i en kollektivistisk familiestruktur. Ved på ulike måter å gi informasjon og opplæring i forebyggende hensikt, kan offentlig tjenesteapparat opparbeide tillit på en slik måte at dersom det skulle oppstå en konflikt, komme inn i en tidlig fase.

Det er viktig at politiet hele tiden er på banen i forhold til tverrfaglig samarbeid. Gjennom dette få formidlet ulike metoder som kan brukes. Mange er nok fortsatt der at politiet bare pågriper og fengsler, spesielt gjelder dette i saker der vold i nære relasjoner utøves.

0-toleranse

Bystyrekomiteen "Oppvekst, utdanning og sosial", gjennomførte 17. oktober 2006 et miniseminar om familievold og voldstendenser i ungdomsmiljøene i Drammen. Den 14. november 2006 oppsummerte bystyrekomiteen seminaret, og det ble innført nulltoleranse mot vold i alle etater.

Bruk av lovverk

I Norge finnes gode verktøy gjennom forskjellig lovverk, bl.a. barnevernloven, sosialtjenesteloven, straffeloven og lovverk rundt innvandring og integrering. Med bakgrunn i lokale erfaringer avdekket vi et klart behov for å utvikle klare rutiner for samhandling og forståelse hos alle samhandlingpartnere, og at bruk av lovverket er et viktig og nødvendig virkemiddel i det voldsforebyggende arbeidet.

Prosjektet har utvikle veilederen "Vold i nære relasjoner – hva gjør vi?", som inneholder lovreguleringer, detaljerte rutiner og konkrete samtale- og arbeidsverktøy i forhold til alt arbeid relatert til vold og overgrep mot barn i nære relasjoner i Drammen.

Det er en stor utfordring i forhold til kunnskap, forståelse - og bruk av straffelovverket ; spesielt i forhold til lov om forbud mot kjønnslemlestelse § 1 som trådte i kraft i 1995.

Til tross for ikrafttredelse av bestemmelsens §2, avvergerplikten som trådte i kraft i 2004, har svært få saker kommet til politiets kunnskap, og ytterligere færre saker er prøvet for rettssystemet.

Dialog

Utviklingen av metoden ”Dialog” bygger på prosjektoppgaven skrevet av politiinspektør Nina K. Bjørlo; ”*Bruk av dialog som forebyggende metode i politiet, der ære er motiv for handlingen – en metode for å hindre alvorlige krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter*”ⁱ.

I forhold til regjeringens justispolitikk og Politidirektoratets rapport ”Politiet mot 2020”, mener vi at ”Dialog” må videreutvikles som metode for politiets videre forebyggende arbeid i voldssaker i nære relasjoner og der ære er motiv for handlingen.

Strategimøter

Som ansatt i offentlig sektor, og dermed også å være utøverleddet for å ivareta statens menneskerettslige forpliktelser overfor borgerne, har vi et ansvar for å benytte effektivt tiltak for å sikre god koordinering og tverrfaglig samarbeid.

Et effektivt og tilsynelatende enkelt tiltak er å innføre strategimøter. Et strategimøte skal være der hjelpeapparatets aktører samles så snart som mulig etter melding om voldshendelser (politi og barnevern), for å legge en strategi for det videre arbeidet.

ICDP

I Drammen har vi sertifiserte ICDP veiledere i virksomhetene; Introduksjonssenteret, Senter for Oppvekst, helsestasjoner, i enkelte skoler og barnehager.

Erfaringer fra gjennomførte ICDP grupper i 2008 og 2009, viser at dette programmet blir positivt mottatt og gir god kunnskap til foreldre i deres oppgave med veiledning og oppdragelse av barn. Ved å tilby ICDP til utsatte familier som forebyggende tiltak, og også som tiltak i enkelte barnevernssaker, mener vi dette vil være et godt og effektivt tiltak for å redusere og hindre vold i nære relasjoner og spesielt bruk av vold som ledd i barneoppdragelse.

Egenerklæring

I Drammen har vi over flere år hatt god erfaring i å kunne tilby bistand til ungdom som frykter manglende retur til Norge etter reise til foreldrenes opprinnelsesland, ufrivillig forlovelse, gjennomført tvangsekteskap eller annen æresrelatert vold. Ungdommene kan registrere sin bekymring i hjelpeapparatet; på skolen, helsestasjonen, Introduksjonssenteret, Uteteamet, hos minoritetsrådgivere i videregående skole, barnevern eller politiet.

Prosjektet har ført til økt og bedret samhandling mellom sentrale virksomheter og etater. Med bakgrunn i prosjektets fokus på kjennskap til og kunnskap om samarbeids- og samhandlingspartenes muligheter og begrensninger, bl.a. regulert av lovverk, roller og lovpålagte oppgaver, ser vi økt aksept for rolle og oppgavefordeling og respekt for ulike prioriteringer i prosessen rundt enkeltsaker.

Felles virksomhetsplan – politi kommune

Som det kommer tydelig frem i rapporten ”politiet mot 2020” er årsaker til kriminalitet og utrygghet er kompliserte og sammensatte og må møtes gjennom samordnet innsats fra flere aktører. Politiet verken kan, eller har kompetanse til å forebygge og bekjempe kriminaliteten alene, og i mange

---

ⁱ Prosjektoppgaven ”Dialog” ligger som vedlegg nr. 3

tilfeller vil andre aktører ha bedre forutsetninger for å løse oppgavene. Samarbeid om de gode løsningene i kriminalitetsbekjempelsen er ressurskrevende.

For å oppnå gode resultater er forpliktende samarbeid mellom statlige, kommunale og private aktører nødvendig. Politiets rolle som premissleverandør og rådgiver bør vektlegges i sterkere grad. Som en viktig del av dette er samarbeidet mellom politi og kommunale myndigheter styrket bl.a. ved opprettelse av såkalte politiråd. Drammen kommune og Drammen politistasjon skal med bakgrunn i ovennevnte se på muligheten for å utarbeide felles virksomhetsplan for å forebygge vold og sikre gode oppvekstvilkår for utsatte grupper.

BAKGRUNN OG RAMMEBETINGELSER

Prosjektets navn

”Æresrelatert vold i Drammen kommune” et tverretatlig og nasjonalt pilotprosjekt. Tiltak 23 i Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011. Omtales nasjonalt som ”Drammensprosjektet” eller ”Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold i Drammen”

Kontaktperson for prosjektet

Sidsel Hager

E-post: sidsel.hager@drmk.no.

Mob.: 913 75 553

Drammen kommune, Senter for Oppvekst, Nedre storgate 3, 3015 Drammen

Prosjektansvarlig

Drammen kommune, Plan og økonomiseksjonen, Engene 1, 3008 Drammen

Drammen politistasjon, Pb. 1087 Bragernes, 3001 Drammen

Menneskerettigheter

Det finnes mange definisjoner på menneskerettigheter, derfor er det vanskelig å finne en som er helt dekkende. Høstmølingens definisjon av menneskerettigheter er:

"grunnleggende rettigheter og friheter som individene har overfor statens myndigheter, og som følger av internasjonale overenskomster og praksis." (Høstmølingen, 2003, s.27.).

Menneskerettighetene gir individet rettigheter i forhold til sin stat, og staten har plikt til å sikre at disse rettighetene oppfylles og vernes. Det er den enkelte stat og de organene staten har opprettet som skaper disse rettighetene og pliktene. Menneskerettighetene regulerer ikke hvordan en borger skal opptre, men de viser til hvordan staten skal forholde seg til enhver borger. Reglene er nedskrevet i avtaler inngått mellom stater, som disse igjen bestemmer om de slutte seg til.

Som eksempel vises til den kritikk norsk politi har fått i forbindelse med for dårlig vitnebeskyttelse av voldsutsatte kvinner med ny identitet.

Vold

”Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2003).

Vold i nære relasjoner

I forbindelse med statlig innsats mot vold i hjemmet og familien, ble begrepet ”Vold i nære relasjoner” tatt i bruk. Man fant at begreper som ”familievold” eller ”vold i hjemmet” kunne ekskludere deler av målgruppen. ”Vold i nære relasjoner” er derfor blitt et standardisert begrep hvor overgriper og offer er knyttet til hverandre ved nære familiebånd eller på annen måte betyr mye for hverandre i hverdagen. Æresvold foregår oftest i nære relasjoner (Justis- og politidepartementet, 2008-2011)

Ære

Ære et positivt begrep. Alle har vi et ønske og et sterkt behov om å tilhøre et fellesskap, bli likt av andre mennesker, at vi og vår familie skal bli oppfattet positivt av miljøet rundt oss osv. Med andre ord må vi oppføre oss, gjøre ting som er akseptert og normgivende av våre omgivelser. Dette vil gi anerkjennelse, status og posisjon (Brenna, 2004)

Familiemedlemmer har felles ære. Ære er det som gir individet integritet, og skam er det som fratrar individet dets integritet. Det er omverdenens vurdering av handlingen som ofte ligger til grunn for behovet for å gjenreise tapt ære. Om offentligheten; nabolag, etnisk gruppe, eller andre med samme æreskodeks, tar avstand fra handlingen og oppfatter den negativt, inntreer skam og tapt ære (Wikan, 2002). Dette betyr at hvordan andre ser på deg og din familie faktisk er viktigere enn hvilket verdigrunnlag og hvilke personlige meninger du har. Det er en sammenheng mellom selvfølelse og andres anerkjennelse. Hvilken dimensjon som er viktigst varierer i de ulike samfunn (ibid.).

Ære er knyttet opp mot makt, en liten gruppe setter standarden for hva som gir ære.

Begrepet ære, har ulike ord i ulike språkgrupper og kulturer. Eksempelvis i Kina, Indonesia og Vietnam brukes ordet "ansikt" og "tap av ansikt". I Midtøsten brukes æresbegrepet, men også at "man taper ansikt", eller må gå med bøyd nakke". Dette kjenner vi også igjen fra den norske språkbruk og kultur.

Når vi har fokus på æresbasert vold, er ikke ordet "skam" sterkt nok. Man bruker ordet "vanære".

Vanære er ikke gradert – enten er man ærbar, eller man er vanæret. Da er du fratatt all ære. I praksis fører dette til at ingen vil ha noe med deg eller din familie å gjøre. Familien blir et sosialt null (ibid). Unni Wikan poengterer i sine foredrag (bl.a. for Hedmark politidistrikt i januar 2010), at det eksisterer to æresbegreper i bl.a. arabisk, kurdisk, urdu, pahsto og dari.

Namus er knyttet til kjønn, enten har man namus eller ikke. Namus kommer ikke i grader. Æren beror på at man viser omverdenen at man har kontroll på kvinners seksualitet. For eksempel ved at kvinner ikke har kjæreste eller snakker med gutter alene slik at det ser ut som om man har et forhold. Mister familien namus kan denne gjenopprettes. Dersom man ikke igangsetter handlinger for å gjenopprette namus vil ingen andre familier eller samfunnet rundt ha kontakt med familien. Ytterste løsning kan i enkelte samfunn være å ta livet av kvinnen, eller få kvinnen giftet bort, eller sende henne i eksil. Det siste betyr at familien avskriver vedkommende, hun får lov å beholde livet, men får ikke kontakte familien, eller komme i nærheten av det geografiske området som familieoverhodet har besluttet er familiens "territorium".

Det andre æresbegrepet, Shirif, handler om ære man kan få ved eks. gode idrettsprestasjoner, gode forretningsavtaler, høy utdanning eller materielle verdier. Shirif kommer i grader, man kan ha mer eller mindre. Shirif er ofte mer enn namus – men om du ikke har namus, hjelper det ikke å ha shirif. Eks. i en familie som har høy shirif, er det ikke nok om eks. en jente tar en god utdanning, hun må i tillegg ivareta og verne om sin namus.

Ære har en kjønn dimensjon. Menn har ære, kvinner er bærer av eventuell skam. Det er mannens aller viktigste plikt å verne om de nærmeste kvinners kyskheter (Wikan, 2002). I forhold til ære og æresbegrepet er det viktig å kjenne til hvem som er "overhodet" i familien. Eldre menn over yngre menn, og alle menn foran kvinner, eldre kvinner foran yngre kvinner.

Æreskodeks er det sett av regler som viser hva som gir ære (Wikan, 2002).

Æresvold

Æresvoldsbegrepet benyttes når gjenopprettelse av ære (namus) blir gjort ved å benytte vold. Også vold utøvet for å hindre fremtidig ærestap omtales som æresrelatert vold. Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og drap er æresvold i sin ytterste konsekvens.

Volden initieres av deler av storfamilien eller nære nettverk. Utøver er som oftest familiemedlemmer både lokalt og/eller transnasjonalt.

Æresvold, er en type vold som sees, støttes og uttales av kollektivet, som en for dem en legitim, uunnngåelig handling for å straffe i første omgang kvinner ulydighet, bevare familiens ære og verne om slekt/families overlevelse.

Historisk tilbakeblikk

Tvangsekteskap og æresrelatert vold

Prosjektet har sitt utgangspunkt i lokale erfaringer bl.a. i forbindelse med landets første straffesak, der straffelovens § 222, 2 ledd, (tvangsekte) ble prøvet i alle tre rettsinstanser i 2005 og 2007. Prosessen i forbindelse med denne, og også flere tilsvarende saker i Drammen i perioden 2005-2007, som både omhandlet straffesak og barnevernets omsorgsovertagelse av utsatte, avdekket mangelfull fenomenforståelse om æresrelatert vold i de ulike etatene. Manglende kommunikasjon og samarbeid mellom det kommunale- og regionale/ statlige barnevern, og tilsvarende disse etaters manglende samhandling med politi, førte til unødvendig belastning for utsatte og deres familie. Også det svært mangelfulle nasjonale bo- og omsorgstilbudet til utsatte, både over og under 18 år, gjorde den totale livssituasjonen til de utsatte for denne type vold svært belastende.

I en fase måtte den voldsutsatte forholde seg til omtrent 40 ulike personer, som alle mente å ha en rolle i forhold til lovpålagte oppgaver eller de representerte ulike hjelpetilbud. Alle "hjelpere" hadde behov for å snakke direkte med den voldsutsatte. I ettertid viser det seg at de fleste stilte omtrent samme spørsmål, og den voldsutsatte måtte gjenta sin historie gang på gang, og dermed også gjenopplevde voldshendelser utallige ganger i den fasen de var aller mest sårbare. De utsatte personer opplevde i perioder å måtte kjempe en ensom kamp for å bli trodd i hjelpeapparatet.

Vold som ledd i barneoppdragelse

I Fjell bydel samarbeidet skolen, barnehagen og helsestasjonen tett med barnevern og Alternativ til vold i gruppen "En tryggere hverdag". En fjerdedel av sakene som ble meldt til barnevernet i første halvår 2006 handlet om vold mot barn og barn vitne til vold mellom sine omsorgspersoner. 46 prosent av alle bekymringsmeldingene i denne perioden omhandlet barn i familier med innvandrerbakgrunnⁱⁱ fra "ikke-vestlige" land.

Drammen kommune og Drammen politistasjon ønsket å se nærmere på "Tryggere hverdag" sine erfaringer, og sette dette inn i en større sammenheng i det voldsforebyggende arbeidet i kommunen.

Erfaringer fra frivillig sektor

Røde Kors sin oppgave er å hjelpe de som trenger det mest. For å kunne løse denne oppgaven er det avgjørende å avdekke de nye hjelpe- og omsorgsbehovene som oppstår når samfunnet er i endring.

Buskerud Røde Kors, gjennomførte i perioden 2002-2005, prosjektet "Informasjonstelefon om tvangsekteskap i Buskerud". Årsrapporter fra "Informasjonstelefonen om tvangsekteskap i Buskerud" viser at omtrent 80 ungdommer og unge voksne tok kontakt med dette lokale tilbudet i prosjektperioden.

Buskerud Røde Kors sitt arbeid i enkeltsaker, avdekket liten eller også manglende kontakt og bistand fra det ordinære hjelpeapparatet som barnevern og politi. Svært få hadde tillitspersoner i skole, ungdomshelestjenesten e.l. som de kunne snakket med om utfordringer rundt sterk kontroll utøvet av storfamilie og også deler av det etniske miljøet, æresproblematikk og tvangsekteskap.

Røde Kors ønsket å bidra til en kompetanseoverføring fra det "frivillige" til det "offentlige" Drammen, og på den måte i større grad sikre offentlig bistand til utsatte for tvangsekteskap og annen æresrelatert vold. "Informasjonstelefonen om tvangsekteskap i Buskerud", ble avsluttet i 2005 bl.a.

ⁱⁱ Med innvandrer legger vi til grunn SSBs definisjon: "innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre".

med bakgrunn i et godt samarbeid med Drammen kommune og Drammen politistasjon, og en felles forståelse og enighet om at utsatte for vold i nære relasjoner er et offentlig ansvar.

Kvinner i dialog

I 2001 søkte helsestasjonen i Drammen, UDI om prosjektmidler til arbeidet i skolehelsetjenesten. UDI ønsket at omskjæring skulle være del av prosjektet, dette var altså en top-down bestilling, og dermed ble prosjektet "Kvinner i Dialog" etablert. Det begynte i det små å etablere lokale kvinnegrupper. Prosjektet varte til og med 2003 og var forankret i bydelen Fjell som har en stor innvandringskontingent. Det ble holdt flere kurskvelder for de utsatte gruppene og helsepersonell. Prosjektet prøvde også å utvide tilbudet til kommunene rundt, men lyktes ikke med dette. Prosjektet organiserte kurs om kjønnslemlestelse for leger, helsestasjon og jordmødre og hadde dessuten kontakt med barnevern og politi om tematikken.

Hovedintensjonen med Kvinner i Dialog var å utarbeide rutiner og prosedyrer som skulle inngå i den ordinære helsestasjonsvirksomheten etter prosjektslutt. Dette ble gjennomført og rutinene i Drammen innebærer nå at omskjæringsproblematikk blir tatt opp første gang hos jordmor, så med mor ved 6 ukers spedbarnskontroll, ved 8 måneders kontroll og ved 2 års kontrollen. Det har laget prosedyrer for barnehage og skolen. Også i forbindelse med skolen er det etablert rutiner og prosedyrer for å ta temaet opp i forbindelse med feriereiser til familiens opprinnelsesland. Rutinemessig blir nå omskjæringsproblematikken tatt opp gjennom den ordinære svangerskapskontrollen og helsestasjonstjenesten (*NIBR-rapport 2005:8*)

Dette prosjektets erfaringer, helsestasjonenes faglighet og også etablerte nettverk ønsket kommune og politi å sette inn i en større sammenheng, videreføre og videreutvikle i kommunens og politiets videre arbeidet mot vold i nære relasjoner

Prosjekt "Minor"

Prosjektet var ett av flere tiltak i Buskerud Fylkeskommunes tiltaksplan "Satsing mot frafall fra videregående opplæring 2004". Hovedmålet var å utvikle skolen som opplæringsarena for minoritetselever, og å hindre frafall blant minoritetsspråklige. Prosjektet samarbeidet med Senter for oppvekst, BUPA, PPOT, helsestasjon for ungdom, politiet og Røde Kors.

Prosjektansattes møte med enkeltelever i dette prosjektet, avdekket bruk av sterk kontroll og vold fra foresatte, spesielt mot jenter. Noen av disse avsluttet skoleløpet før tiden.

Prosjektet dannet også grunnlag for kommunens og politiets ønske om å se funnene i en større sammenheng relatert til voldsforebyggende arbeid.

Nulltoleranse

Bystyrekomite "Oppvekst, utdanning og sosial", gjennomførte 17. oktober 2006 et miniseminar om familievold og voldstendenser i ungdomsmiljøene i Drammen. Den 14. november 2006 oppsummerte bystyrekomiteen seminaret, og det ble innført nulltoleranse mot vold i alle etater.

Ved mistanke om vold ble det forventet at barnehager, skoler og helsestasjon skulle kontakte barnevernet, som både iverksetter undersøkelse og tar kontakt med politiet.

-tidligere opplevde vi at vi ikke gikk inn i saker fordi vi ikke visste hvordan vi skulle håndtere kulturforskjellene. Men det er ikke noe tema i dag. Vi har

nulltoleranse for vold. Så da betyr det ingenting at de har en annen måte å oppdra sine barn på. Vold er og blir straffbart, og det velger vi å forholde oss til, fastslår Liv Gjønnes, virksomhetsleder ved Senter for oppvek (Faksimile DT-2006).

Metodikk og tiltak

Trenden i tiden, der brukermedvirking og dialog med familien er i fokus, kan i noen tilfeller føre til at barns rettigheter får mindre fokus i arbeidet i innvandrerfamilier. Deler av innvandrerbefolkningen i Norge har en sterk patriarkalsk familiestruktur. Dermed får metodikk forankret i individualistiske verdier klare begrensninger i arbeidet med familiene der kollektivistiske verdier er sentralt. Ytterste konsekvens av dette kan føre til at enkelte barn ikke blir beskyttet av norsk lovverk, fordi saksbehandlere ikke har fenomenforståelse om verdikodene i den kollektivistiske familiestrukturen.

Utvikling av alternativ metodikk, og derigjennom helt nye tiltak som supplement til de etablerte, ble vurdert som helt presserende med bakgrunn i de konkrete æresvoldssaker en har arbeidet med i Drammen.

Gjennom prosjektets gjennomførte kompetansehevende tiltak, ønsket vi å tilføre hjelpeapparatet kunnskap som igjen ville kunne føre til utvikling av nye tilpassede metoder. Både metoder for positive relasjonsskapende samtaler med utsatte for æresvold og fagperson; kultursensitive samtaler, og også effektive hjelpetiltak og metoder for å bidra til endring for utsatte og deres familier. Dette innebærer både familier der omsorgsovertagelse er nødvendig, men også for å forsøke å hindre langvarige brudd mellom barn og deres omsorgspersoner og at fornærmede og/eller også hele familien blir utstøtt fra sitt etniske miljø.

Grunnverdien i dette utviklingsarbeidet er fokuset på barnets beste, og å sikre deres rettigheter gitt i Barnekonvensjonen.

Omfang og statistisk informasjon

Drammen kommunes ulike virksomheter; barnevern, sosial- og barnevernvakt, sosialsenteret, barnehager og skoler m.fl. hadde i 2005/2006 mangelfull statistikk over forekomst av vold i nære relasjoner. Kunnskap om omfang var ufullstendige og lite differensiert.

Drammen politistasjon hadde statistisk informasjon over forekomst av vold i nære relasjoner med bakgrunn i anmeldelser fra fornærmede selv eller andre, men også her var informasjonen lite differensiert mht. bakgrunn og eller motiv for volden.

Forsker Anja Bredal utførte i 2006, på oppdrag fra BLD, et kartleggingsarbeid i forhold til omfang av saker knyttet til tvangsgifte og annen æresrelatert vold i ulike deler av hjelpeapparatet. Forskerens funn viste ulikhet i registrering, bl.a. som en konsekvens av virksomhetenes manglende kompetanse om æresrelatert vold og dets fenomen.

I tillegg kan også en forklaring være manglende nasjonale føringer for hva som skal registreres og hvordan en slik statistikk kan gi oss informasjon.

For å kunne utvikle kompetanse og sikre effektive tiltak i arbeidet mot vold i nære relasjoner, er kunnskap om omfang avgjørende. Statistikk kan gi kommuner og statlige myndigheter et bedre empirisk grunnlag for utvikling av tiltak i arbeidet mot vold i nære relasjoner generelt og æresvold spesielt. Vi ønsket å spisse "Drammensprosjektet" sine tiltak ut ifra de trender og de behov som god statistikk avdekker.

I påvente av nasjonale rutiner, har derfor prosjektet i Drammen utarbeidet egne rutiner og registreringskriterier for å kunne danne et bilde av de lokale utfordringene. Registreringen startet høsten 2008.

Saksregistreringen i 2009, viste mer enn en tredobling av saker relatert til vold i nære relasjoner ved Drammen politistasjon. I Barnevernet har denne registreringen avdekket at ca.65 % av alle saker der det utøves vold i nære relasjoner utøves i familier med annen etnisk bakgrunn enn norsk, hovedsakelig i familier med etnisk bakgrunn fra ikke-vestlige land.

Målet med å registrere saker var å få et bilde av omfanget av denne type saker i Drammen, og også få en oversikt over hvilken virksomhet de fornærmede kontakter for bistand. Vi ønsket også å få en oversikt over utsatthet i etniske grupper, alder og kjønn.

Demografi

Drammen hadde ved utgangen av 2005 57.759 innbyggere, hvorav 15,1% hadde status som innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Drammen var i 2005 den kommunen som, ved siden av noen kommuner i Akershus, hadde raskest vekst i befolkning med innvandrerbakgrunn. Denne trenden gjelder fortsatt i 2010, og befolkningen i Drammen har pr. 01.06.2010 passert 63.000 innbyggere. Av disse har omtrent 22 % innvandrerbakgrunn, enten er de selv innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldreⁱⁱⁱ.

PROSJEKTBEKRIVELSE

Prosjektet har hatt hovedfokus på vold i nære relasjoner i innvandrer miljøet som bl.a. utløses av kollektivets behov for å gjenopprette tapt ære i familierelaterte saker. En generell betegnelse på denne volden er æresrelatert vold. Prosjektet synliggjør at vold motivert av ærestap omfattes av begrepet ”vold i nære relasjoner”.

Prosjektets mandat har vært å innhente aktuell og utvikle ny kompetanse, utarbeide tiltakskjeder og å utvikle og implementere rutiner for samarbeid mellom relevante etater og virksomheter.

Prosjektet har bl.a. hatt som fokus å øke den allmenne kunnskapen om æresrelatert vold og dens konsekvenser og slik minske terskelen for utsatte til å søke bistand i tjenesteapparatet. De instanser som kommer i kontakt med konkrete tilfeller skal ha klare rutiner for hvordan arbeide i enkeltsakene. Prosjektets langsiktige mål har vært å redusere tilfeller av æresrelatert vold i Drammen.

Målgruppe for samordning, samarbeid og kompetansehevende tiltak i regi av prosjektet har vært ansatte i virksomheter i Drammen kommune og ved Drammen politistasjon, som på ulik måte har kommet i kontakt med utsatte for og utøvere av vold i nære relasjoner.

Med ovennevnte bakgrunn og erfaringer søkte Drammen kommune og Drammen politistasjon, i slutten av 2007, likelydende til Justis- og politidepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet, om midler til å realisere et tverretattlig utviklingsprosjekt rundt temaet æresrelatert vold.

ⁱⁱⁱ Grafisk fremstilling, se vedlegg nr. 1

Søknaden ble innvilget, og prosjektet fikk tildelt 6 mill., fordelt på 3 år. Arbeidet ble forankret i ”Handlingsplanen mot tvangsekteskap 2008-2011”. Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet har hatt det koordinerende ansvaret.

I prosjektsøknaden konkretiserte Drammen kommune og Drammen politistasjon følgende mål for prosjektet:

Resultatmål

Prosjektet skal ha fokus på;

- Samle og videreutvikle kunnskap på området æresrelatert vold
- Utvikle klare rutiner for samhandling om, og bruk av, de forskjellige lovverk som finnes på området
- Utarbeide interne rutinebeskrivelser for aktuelle tjenester
- Initiere nye tiltak og forsøk med sikte på å utvikle ny kompetanse i samarbeid med universitets og høyskolesystem
- Utvikle tiltakskjede; forebyggende, samhandling virksomheter i mellom, tiltak og behandling

Effektmål

- Øke den allmenne kunnskapen om æresrelatert vold og dens konsekvenser
- Lavere terskelen for utsatte til å søke bistand i tjenesteapparatet
- De instanser som kommer i kontakt med konkrete tilfeller skal ha klare rutiner for hvordan møte sakene
- Reduksjon i tilfeller av æresrelatert vold

Målgruppe

Målgruppen for kompetansehevende tiltak og metodeutvikling har i første del av prosjektperioden vært ansatte i virksomheter i Drammen kommune og ved Drammen politistasjon og andre offentlige etater og virksomheter lokalt.

I siste del av prosjektperioden har målgruppen blitt utvidet til å gjelde andre samarbeidspartnere, som; Bris – Buskerudregionens ressurscenter for seksuelle overgrep, Betzy krisesenter, frivillige, tros- og livssyns-, og minoritetsorganisasjoner.

PROSEJKTORGANISERING

Valg av prosjektorganisering har vist seg å være strategisk riktig og en av suksessfaktorene i ”Drammensprosjektet”.

Forankring både i politisk miljø og i Drammen kommune, rådmannsseksjon, samt hos stasjonsledelsen ved Drammen politistasjon har vært en viktig faktor for utvikling og implementering av rutiner og samarbeidsformer. Den brede forankringen har også vært avgjørende for gjennomføring av prosjektets tiltak og fremdrift.

Prosjektets forankring

- Kommuneplan for Drammen 2007-2018
- Økonomiplan for Drammen kommune 2008-2011
- Rådmannens ledergruppe og ved Drammen politistasjon

- Samordning av lokale kriminalitets og rusforebyggende tiltak (SLT) organiseringen i kommunen, der politirådet er øverste organ
- Virksomhetsplaner ved Drammen politistasjon
- Virksomhetsplaner i kommunale virksomheter

Prosjektgruppe

Prosjektgruppens medlemmer har i prosjektperioden vært representert ved virksomhetsledere (kommune) og avdelingsledere (politiet); Liv Gjønnnes (Senter for Oppvekst), Sverre Helganger (Drammen sosialsenter), Sølvi Røed (Helsestasjonene), Marit Carlsen (Introduksjonssenteret), Nina Karstensen Bjørlo, Raymond Thorsen og Kari Benjaminsen (Drammen politistasjon). En utvidet prosjektgruppe har i perioder også involvert SLT koordinator Drammen kommune Are Antonsen, prosjektleder Introduksjonssenteret Anne Bøhm og Søndre Buskerud politidistrikts familievoldskoordinator Anne Bente Kentsrud.

Prosjektgruppens ansvar:

- Helhetlig fokus på prosjektets oppdrag jmf. Prosjektets mandat og tiltak nr. 23 i ”Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011”
- Overordnet ansvar for gjennomføring og implementering av tiltak internt i virksomhetene/etaten
- Overordnet ansvar for å utarbeide og implementere kommunal samhandlings- og samarbeidsmodell
- Initiere nye og endrede tiltak i prosjektperioden for å nå prosjektets mål
- Representere prosjektet ved kommunale, regionale og nasjonale konferanser relatert til prosjektets tema

Styringsgruppe

Styringsgruppen har bestått av utdanningsdirektør Drammen kommune, Tore Isaksen, og politioverbetjent Drammen politistasjon, Dag Ingvald Ebbestad.

Styringsgruppens ansvar:

- Vedta planer, budsjett og ressursbruk
- Korrigere og godkjenne eventuelle endringer mht. fremdrift og gjennomføring.

Referansegruppe

Referansegruppen har vært sammensatt av representanter fra tildelende departement og direktorat, samt aktuelle aktører med ulike oppdrag knyttet til ”Handlingsplanen mot tvangsekteskap 2008-2011”;

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)
 Arbeidsdepartementet (AD)
 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI)
 Justis- og politidepartementet (JD)
 Helsedirektoratet
 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
 Institutt for samfunnsforskning
 Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging - Region Øst

I tillegg til statusrapportering fra Drammensprosjektet, har referansegruppemøtenes agenda blitt styrt av Drammensprosjektets behov for informasjon om status i andre tiltak i handlingsplanen av betydning for fremdrift i Drammensprosjektet. Drammensprosjektet har lagt frem utfordringer og styringsgruppen har diskutert alternativer og mulige løsninger.

Arbeidsgrupper

Prosjektet organiserte de ulike fokusområder i arbeidsgrupper. Gjennom prosjektperioden har følgende arbeidsgrupper blitt etablert;

1. *Kompetansegruppe*; med ansvar for kompetanseheving i fenomenforståelse; ære og æresrelatert vold
2. *Arbeidsgruppe Saksregistrering*; med ansvar for utarbeidelse av rutiner, implementering og oppfølging av saksregistrering av voldssaker relatert til ære.
3. *Arbeidsgruppe Kommunal samarbeidsmodell*; har utarbeidet samarbeidsrutiner og heftet "Veileder mot vold i nære relasjoner" i Drammen. Denne gruppen har også hatt ansvar for å utarbeide innholdet til og bidra i de ulike kompetansehevingsprogrammer rettet mot utvalgte ansatte i den enkelte virksomhet med ansvar for virksomhetens arbeid med voldssaker.
4. *Arbeidsgruppe utdanningstilbud ved høyskole*; med ansvar for å utarbeide og gjennomføre høyskoleutdanning med tema vold i nære relasjoner, profesjonsetikk og menneskerettigheter.
5. *Arbeidsgruppe Bo- og støttetilbud*; med ansvar for å bidra i det nasjonale arbeidet med å opprette bo- og støttetilbud for tvangsgifteutsatte. Dette arbeidet ble senere organisert som et eget prosjekt, med egen prosjektleder og prosjektgruppe
6. *Arbeidsgruppe kjønnslemlestelse*; med ansvar for fokus på kommunens og politiets arbeid mot kjønnslemlestelse
7. *Arbeidsgruppe – seminar for religiøse ledere*; med ansvar for planlegging og gjennomføring av seminar der målgruppen var religion- og livssynsledere i Drammensdistriktet
8. *Arbeidsgruppe – "Dialog – forebyggende metode for politiet"*, med ansvar for utvikling, opplæring og implementering av metoden "Dialog".
9. *Arbeidsgruppe – Felles fagdager for kommune og politi*. Ansvar for gjennomføring av tverrfaglige og tverretatlige fagdager, der kompetanse, rutiner og praktisk samarbeid har hatt hovedfokus

Prosjektleder har ledet arbeidsgruppene. Bidragsyttere i de ulike arbeidsgrupper har vært ansatt i linjen, og deltagelse har blitt kompensert med frikjøp utbetalt til den aktuelle virksomhet/etat.

Samarbeidspartnere

Prosjektet har gjennom hele perioden søkt å involvere sentrale samarbeidspartnere lokalt, regionalt, nasjonalt og også internasjonalt. De ulike virksomheter, etater, stiftelser og organisasjoner har blitt involvert på det tidspunkt det har vært naturlig i tråd med prosjektets fremdrift og utvikling.

Lokale, regionale samarbeidspartnere

Drammen sosialsenter

Senter for oppvekst i Drammen - Barnevern, Barnevernvakt, Oppvekstteamet

Søndre Buskerud politidistrikt, Drammen politistasjon

NAV Arbeid - Drammen

Helsestasjonene i Drammen

Introduksjonssenteret for utlendinger i Drammen

Drammen barnehage KF

Senter for rusforebygging - Uteteamet i Drammen

Barne- og ungdomskolene i Drammen

Stiftelsen Alternativ til vold i Drammen

Betzy krisesenter

Familievernkontoret i Drammen

Høyskolen i Buskerud

Drammen minoritetsråd

Buskerud Innvandrerråd
Drammen og omegn tros- og livssynsforum

Nasjonale samarbeidspartnere

IMDI Kompetanseteam mot tvangsekteskap
IMDI Minoritetsrådgivere ved videregående skoler i Drammen
IMDI Integreringsrådgivere
Barne- ungdoms- og familiedirektoratet
Oslo Røde Kors
RVTS øst

Internasjonale samarbeidspartnere

Västra Götalands län - arbeid mot hedersrelaterad vold, Lasse Johansson, Sverige
Konfliktmekler, cand.mag. Farwha Nielsen, København, Danmark

PROSJEKT AKTIVITETER

Samarbeid, systemer og rutiner

Det har vært behov for økt samhandling og samarbeid mellom ulike virksomheter og etater generelt i saker relatert til vold i nære relasjoner. Dette fordret kunnskap om hverandres lovverk, roller oppgaver og klare rutiner for samhandling.

I Norge finnes gode verktøy gjennom forskjellig lovverk, bl.a. barnevernloven, sosialtjenesteloven, straffeloven og lovverk rundt innvandring og integrering. Med bakgrunn i lokale erfaringer avdekket vi et tydelig behov for å utvikle klare rutiner for samhandling og forståelse hos alle samhandlingspartnere, videre at bruk av lovverket er et viktig og nødvendig virkemiddel i det voldsforebyggende arbeidet.

Prosjektet har utvikle veilederen ”Vold i nære relasjoner – hva gjør vi?”, som inneholder lovreguleringer, detaljerte rutiner og konkrete samtale- og arbeidsverktøy i forhold til alt arbeid relatert til vold og overgrep mot barn i nære relasjoner i Drammen.

I tillegg har vi utviklet en utfyllende veileder som i detaljert form viser lovverket og bruk av dette, samt etaters ulike roller og ansvar i saker der det utøves vold i nære relasjoner.

Kompetanse

Prosjektet har lagt stor vekt på at ansatte i hjelpeapparatet skal få økt kunnskap og fenomenforståelse om temaet vold i nære relasjoner og æresrelatert vold. Effekten av økt kompetanse er trygge ansatte i kommunens tjenesteapparat, kultursensitive møter og samtaler med den utsatte og dermed effektiv håndteringen av voldssaker.

Politiets hovedoppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet og å øke tryggheten. Dette forutsetter kunnskap om bakenforliggende årsaker til kriminalitet, lokale forhold, regionale og nasjonale sammenhenger, samt hvilke mekanismer som kan føre mennesker inn i kriminalitet.

Kommunens virksomheter har et grunnleggende ansvar for et godt tjenestetilbud til byens innbyggere. Videre har Drammen kommune vedtatt ”0-toleranse” mot vold. For å sikre dette er kompetanse i alle virksomheter nøkkelen i det grunnleggende holdningsskapende og forebyggende arbeidet.

Grunnkompetanse – ”Trinn I”

Ved prosjektets slutt hadde 2400 personer ansatt ved; Søndre Buskerud Politidistrikt og i Drammen kommune; helsesøstre, barnehage, skole, legevakt, fastleger og barneavdelingen ved Sykehuset Buskerud gjennomført denne grunnkompetansen. Også flere private barnehager samt ansatte i ulike stiftelser og frivillige i ulike organisasjoner hadde ansatte/friville som gjennomførte det kompetansehevende grunnprogrammet.

Tema for dette tre timers grunnkurs har vært:

- Vold i nære relasjoner, fenomenforståelse, utsatthet og symptomer
- Ære, og æresrelatert vold, fenomenforståelse
- Aktuelt lovverk i forhold til denne type vold. Lovverk som regulerer de enkelte virksomheters involvering/inngripen i enkeltsaker, samt bestemmelser som regulerer tverretattlig samarbeid.
- Innføring i kommunens og politiets rutiner for alt arbeid med voldsaker i nære relasjoner i Drammen.

Effekten av dette tiltaket har vært at alle ansatte i sentrale virksomheter har utviklet en sensitivitet i forhold til å avdekke vold i nære relasjoner. De skal også være kjent med at det finnes gjennomgående rutiner for samhandling i kommunen, og de skal vite hvem i sin virksomhet er kompetanseperson med kunnskap om vold i nære relasjoner.

Det er et mål i Drammen kommune at denne kompetanse skal sikres ved å innlemmes i virksomhetenes nyansattprogram.

Spisskompetanse – ”Trinn II”

En ansatte ved hver av kommunens skoler, barnehager, helsestasjoner, samt ansatte i barnevern og ved barnevernvakt, familievernkontoret og Introduksjonssenteret, har gjennomført det vi har kalt ”Trinn II”, et spisskompetanseutviklingsprogram i perioden oktober 2009 – mai 2010. Den ”utvalgte” ansatte har fått hovedansvar for sin virksomhets ”voldsarbeid” og oppfølging og utvikling av rutiner og arbeidsmetoder.

De 80 utvalgte fikk dypere forståelse av fenomenet vold i nære relasjoner og gjennom dette også den æresrelaterte volden. ”Trinn II” ga bl.a. en praktisk tilnærming til hvordan man i barnehager, skoler og ved helsestasjoner skal gjennomføre samtaler med barn utsatt for overgrep. Også eventuelle samtaler med foreldre / omsorgspersoner har vært tema.

Grunnleggende i gjennomføringen av tiltaket har vært å tydeliggjøre at det er barnevern og politi som skal innhente informasjon om ”hvem, hva og hvordan” i forhold til den eventuelle voldshendelsen. Hva som utløser meldeplikt til barneverntjenesten, og avvergerplikten i forhold til voldshendelser har hatt stort fokus. Dette har ført til en trygghet i virksomhetene, som igjen har ført til økt antall meldinger til barnevern og politi.

I tillegg til å avdekke og melde voldshendelser videre i systemet, har flere skoler og barnehager fått kunnskap om hvordan ivareta voldsutsatte barn i hverdagen.

Rutiner for samhandling og samarbeid ble videreført ved å studere og trene med bakgrunn i faktiske og fiktive case.

Resultat og erfaring

Den gjennomførte kompetansehevingen i har i tillegg til en tydeliggjøring av Drammen kommunes 0-tolleranse mot vold og de krav som dermed hviler på virksomhetenes ansatte, også tydeliggjort behovet for å ha og å følge rutiner i arbeidet med voldsaker. Spesielt er det avgjørende for utfall av

enkeltsaker at det tverretatlige samarbeidet fungerer. Det er fortsatt svært viktig å kvalitetssikre samarbeidet, slik at alle involverte instanser gjennomfører sine oppgaver på en slik måte at etater og virksomheter jobber hurtig og ”sømløst” i hele prosessen.

Virksomhetene har ved hjelp av den utvalgte ansvarlige person, spisset virksomhetens egne rutiner for håndtering av vold i nære relasjoner, slik at det i Drammen nå finnes et gjennomgående og likelydende sett rutiner i hele organisasjonen. Disse rutiner skal gjennomgås jevnlig i alle virksomheter.

Høyskoleutdanning

Det er et kjent fenomen at migrasjon kan føre til at man sitter fast i den kulturen man reiste ifra. Etter migrasjonen påvirkes man i mindre grad av den utvikling som skjer i opprinnelseslandet. Til tross for at barnet blir født i Norge, blir det ofte sosialisert etter de normer og verdier som deres foreldre har med seg fra sitt opprinnelsesland. Noen av disse normer er ikke gyldige i Norge, og kan stride imot den allmenne oppfattelse av hva som er akseptert, og også i noen tilfeller imot det norske lovverk. I samfunnskunnskapsundervisningen ved Introduksjonssenteret for utlendinger i Drammen, er det naturlig at tema relatert til normer, verdier og også norsk lovverk blir gjennomgått.

Introduksjonssenteret møter de fleste personer som kommer som migrant til Norge og som har rett til undervisning i norsk og samfunnskunnskap. De har derfor en unik mulighet til å lære opp og bevisstgjøre foreldre på de skadevirkninger barn utsatt for vold, eller vitne til vold kan utvikle.

De tospråklige lærerne ved Introduksjonssenteret har hatt behov for økt kompetanse i forhold til deler av dette tema. Vold i nære relasjoner er generelt sett et tabubelagt tema i alle samfunn. For å sikre faglighet, og samtidig kunne formidle kunnskap på en sensitiv, men også tydelig måte, ble det derfor i 2008 igangsatt et arbeid for å utvikle et utdanningstilbud tilpasset dette behovet. Studiet ble utviklet av ”Drammensprosjektet” og Introduksjonssenteret i samarbeid med Høyskolen i Buskerud. Studiet startet i januar 2009.

I tillegg til ansatte ved Introduksjonssenteret (20 stk), deltok ansatte i Søndre Buskerud politidistrikt, Senter for Oppvekst - barnevern, Drammen sosialsenter, skole- og barnehageansatte i Drammen, Betzy krisesenter, Bris og Drammen legevakt. Totalt 80 ansatte i de ulike virksomheter gjennomførte studiet ”Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk”. Studiet ga totalt 30 studiepoeng og er unik i sin form, da studentgruppen er tverrfaglig og tverretatlig sammensatt.^{iv}

Høsten 2009 utarbeidet HiBu et studietilbud til alle programrådgivere (ansatte ved landets Introduksjonssentre), der utvalgte tema fra ovennevnte studie hadde en sentral plass.

Videreføring

Høyskolen i Buskerud vil videreføre studiet ”Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk”, og tilbyr dette åpent fra januar 2011. Studiet vil også utvides med flere moduler av 15 stp., med fordypning i bl.a.

- Ungdom, gjenger og vold
- Sårbare grupper – utsatthet for vold
- Seksualisert vold
- Vold på arbeidsplassen

Drammen kommune vil bidra i utvikling av deler av disse moduler.

---

^{iv} Fagplan ligger som vedlegg nr. 2

Metodeutvikling

Trygghet og tillit

Vi har grunn til å tro at utsatte for vold i nære relasjoner – æresrelatert vold har utviklet økt tillit til hjelpeapparatet og politiet. Dette med bakgrunn i tilbakemeldinger i enkeltsaker der utsatte og utøver har fått bistand og opplever forståelse for kompleksiteten i spesielt voldssaker relatert til ære.

Søndre Buskerud politidistrikt, ved Drammen politistasjon er ett av fire distrikter som har en rolle i Politidirektoratets prosjekt ”Trygghet og tillit”. To viktige faktum ble lagt til grunn for at prosjektet startet. For det første så man at fram til år 2020 vil antall innbyggere med minoritetsbakgrunn fordobles. For det andre viser undersøkelser at ungdom med minoritetsbakgrunn har mindre tillitt til politi enn øvrige jevnaldrende. God kommunikasjon er nøkkelen for tillit. Politiet i Drammen har derfor fokusert på å oppsøke minoritetsungdom på forskjellige steder, og det er viktig å la de oppleve at politiet tar kontakt når det ikke har skjedd noe galt.

Drammen politistasjon har prioritert å drive aktivt oppsøkende tjeneste. Det vil si at vi skal ut av politibilen og snakke med blant annet innvandrere. Vi har oppsøkt skolen, fritidsklubber, bibliotek, kjøpesenter, forskjellige kafeer og steder der personer med minoritetsbakgrunn samles. Politiet har også blitt invitert inn i moskeen.

Våre erfaringene fra Drammen politistasjons arbeid med oppsøkende virksomhet gjennom prosjektet ”Trygghet og tillit” er med på å skape trygghet og tillit hos innbyggerne i Drammen.

Videre har Søndre Buskerud politidistrikt ved Drammen politistasjon satset på bredde i sitt kriminalitetsforebyggende arbeid. Ved å utvikle metoden ”Dialog” mener vi å bidra sterkt i forhold til samfunnsøkonomi.

Dialog

Utviklingen av metoden ”Dialog” bygger på prosjektoppgaven skrevet av politiinspektør Nina K. Bjørlo; *”Bruk av dialog som forebyggende metode i politiet, der ære er motiv for handlingen – en metode for å hindre alvorlige krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter”*^v.

Erfaringene fra straffesakene i Drammen ga et godt utgangspunkt for å se nærmere på om der var metoder som kunne benyttes eller utvikles, for å forebygge tvangsgifte og annen æresrelatert vold. Straffesaken i 2005 avdekket at politiet i Drammen, og også norsk politi generelt, ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om forpliktelsene i forhold til å ivareta ethvert individs grunnleggende menneskerettigheter. Der var og er fortsatt (2010) ikke skapt noen arena i forhold til politiets plikt til å forebygge tvangsgifte og annen æresrelatert vold. I det ligger også å ha nødvendig forståelse for fenomenet ære og følgende av tapt ære.

Derfor har det vært viktig å se på hvordan politiet kan skape tillit og i det komme til kunnskap om at alvorlige krenkelser kan skje. Samarbeid mellom de ulike offentlige instanser og virksomheter er grunnleggende for avdekking av vold i nære relasjoner, herunder æresrelatert vold. Videre er det avgjørende at informasjonen blir forstått av profesjonsutøvere i en tidlig fase, slik at dialog kan benyttes i politiets forebyggende arbeid.

Særlig viktig var det, og er det, at politiet bygger tillit på et tidlig stadium i de ulike minoritetsmiljøene der tvangsgifte og annen æresvold praktiseres. Ved å komme inn i tidlig fase i konflikten, gjennomføre samtaler med partene, er der helt klart muligheter til å komme i en dialog. En

---

^v Prosjektoppgaven ”Dialog” ligger som vedlegg nr. 3

dialog som til slutt fører til en forsoning og hindrer alvorlige krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter.

Målet med dialogen sett i et forebyggende perspektiv er tosidig. Ved å gripe tidlig inn i situasjonen og legge til rette for dialog, kan motivasjon til å utøve ytterligere ulovlige handlinger reduseres. Ved å komme i dialog kan politiet gripe inn mot de mekanismer som utløser den kriminelle handling.

Videre er det å ivareta hele familien viktig. Unge som sier nei til tvangsekteskap og ikke ønsker å bryte fra familien, har få alternativer. Risikoen for å "miste" familien og i det hele storfamilien er stor.

I forhold til tradisjonell tenking og avtaler inngått i storfamiliene settes også foreldre i en vanskelig situasjon. Den utsatte er klar over dette og det kan føre til et valg mellom pest eller kolera. Ofte er det ikke ønskelig for utsatte å anmelde forholdet til politiet. Erfaringer fra både Norge og andre land er at et offer kan velge å ta sitt eget liv. Derfor er det viktig at det offentlige ved politiet skaper en arena for dialog.

I dialogen er det ikke snakk om å inngå kompromisser som går på den utsattes bekostning. Kritikken i forhold til å benytte denne metoden, kan være at den utsatte kan føle seg presset. Her ligger det fulle og hele ansvar hos politiet og et eventuelt oppfølgingsteam som fortløpende vurderer den utsattes egnethet i forhold til å gjennomføre et dialogmøte.

Politiets involvering og ansvar ligger i det offentliges ansvar og på ethvert trinn av sakens utvikling vurderer en eventuell anmeldelse. Ved det benytte ubetinget offentlig påtale. Det er viktig å være tydelig i forhold til lovbrudd. Det skal ikke aksepteres.

Det er sentralt å forstå den kulturelle bakgrunnen for motivet, men samtidig ikke akseptere handlingen.

I dialogprosessen er det viktig å få partene til å møte ansikt til ansikt. Fokuset er ikke å få frem hvem som har rett, eller å fordele skyld, men som Nansen Dialog sier det å "bygge respekt for demokratiske prinsipper, menneskerettigheter og fredelig konfliktløsning".

Videre er det helt sentralt at den utsatte part bryter med familien og bor i trygge omgivelser i hele perioden dialogprosessen gjennomføres. Den utsatte må ha tett oppfølging i forhold til de ulike problemstillingene som måtte oppstå. Det kan være valg av bolig, arbeidsforhold, skole, ivaretagelse både av psykisk og fysisk helse, vitnebeskyttelse mv.

Utøver(e), må også få nødvendig veiledning i forhold til hjelpetiltak. Det kan være både i forhold til fysisk og psykisk behandling. Veiledning i forhold informasjon til egne barn, familie eller etnisk miljø for øvrig. Alle hjelpetiltak kan være konfliktdepende og føre til at familiens situasjon blir enklere og i det motivere til å komme i en dialog.

I forhold til den kollektivistiske familiestrukturen, er det ikke naturlig at den unge utsatte "sier i mot" familiens ønsker. På grunn av mye fokus i media, sekundær sosialisering og ikke minst godt tverrfaglig samarbeid, er der flere og flere ungdom som tar kontakt med politiet. Ved å opparbeide trygghet og tillitt, er der skapt en arena for dialog.

Familieavtalen som er utarbeidet av politiinspektør Nina K. Bjørlo, og som benyttes i Drammen, er et viktig forpliktende dokument i avslutningsfasen av forsoningsprosessen. Begge parter får mulighet til å komme med gjensidig forpliktende vilkår. Det er et mål i dialogarbeidet i Drammen at konfliktrådet skal være den instans som gjennomfører oppfølging og ser til at alle vilkårene oppfylles.

Prosessen i meglingen kan være av stor betydning for partene. Når partene inngår en avtale de opplever som en reell løsning av konflikten, tar de som regel ansvar for at avtalen overholdes.

Ved at politiet får kunnskap om frykt for tvangsgifte eller frykt for drap skal skje i tidlig fase, er sjansen for å forebygge slike handlinger større. Informasjonen kan komme direkte fra den utsatte, eller fra personer som kjenner til at politiet kan skape en arena for dialog. Ofte er sakene i en gråson. Det er derfor svært viktig at politiet har nødvendig kompetanse både i forhold til familie- og samfunnsstruktur, kultur, nødvendig lovverk og ikke minst kunnskap om de grunnleggende menneskerettigheter og de forpliktelser norsk stat har i denne forbindelse.

Et viktig spørsmål er grensegangen i forhold til straffbarheten og grunnlaget for å komme i en dialog. Den utsattes situasjon i forhold til ikke å "miste" sin familie og hele tiden være på flukt, er svært sentralt. Samtidig som den fornærmede ofte ikke har ønske om å anmelde forholdet, må politiets selvstendige vurdering opp mot offentlig påtale vurderes gjennom hele prosessen.

Kunnskapen om, og forståelse av begge parter situasjon, er sentral. Imidlertid er det ikke snakk om å akseptere voldsutøvelse. Ivaretagelse av den utsatte og styrking av den enkeltes valg og situasjon, er det viktigste.

Fordelene ved at politiet kommer inn i saken i tidlig fase, er at ytterligere krenkelser kan forebygges. Partene kan gjennom dialog og forsoning få en bedre livskvalitet. I en kollektivistisk samfunnsstruktur kan dette involvere mange parter.

En utfordring ved å presentere "Dialog" som en metode i denne type saker, kan være at majoriteten ser på bruk av dialog som metode i politiet som en mildere form for straff. Her er det viktig å tydeliggjøre at dialog som metode, ikke er et alternativ til straff, men en metode for å forebygge grove krenkelser og i det jobbe for å nå frem til en forsoning mellom partene.

Det har over flere år rettet seg en skepsis til bruk av dialog i disse sakene. En av årsakene kan være at dialogen har blitt gjennomført av frivillige organisasjoner og kanskje ikke i den form som er ønskelig. Ved at politiet er den som skaper en arena for dialog og bruker sin makt på en positiv måte, kan dialog som metode gir fordeler i politiets forebyggende arbeid.

Gjennom Nina Bjørlos undersøkelse mener hun at ved økt fenomenforståelse om ære og ærestap, kan konfliktrådet være de som gjennomføre dialogprosessen. Det utelukker ikke politiets involvering, da ivaretagelse av sikkerhetsaspektet alltid vil være tilstede.

De grunnleggende verdiene for Regjeringens justispolitikk er trygghet, demokrati og rettssikkerhet. Verdiene er konkretisert gjennom hoved- og delmål. I et av målene vektlegges en god og effektiv konfliktbygging og løsning ved gjennom delmål å styrke og utvikle konfliktløsningsordninger.

Der politiet har opprettet en straffesak, kan en reaksjonsform være at saken overføres konfliktrådet for videre behandling, jfr. påtaleinstruksens kap. 18A "Overføring av straffesak til meklings i konfliktråd" .

Konfliktrådene har siden Konfliktrådsloven trådte i kraft utviklet og tatt i bruk Restorative Justice, heretter forkortet RJ.

Kriminalomsorgsmeldingen 2008 sier at *begrepet ikke er lett å oversette til norsk, men beskriver at det betyr å prøve å løse konflikter på en måte som ikke bare omfatter lovbrøyteren og offeret for lovbruddet, men også andre som berøres: familie, venner og nærmiljø.*

Overføring til konfliktrådsbehandling kan komme i stedet for straff for mindre lovbrudd. RJ kan også ha en plass i tillegg til straffen.

Ansatte og meklere ved Konfliktrådet i Buskerud, samt inviterte deltagere fra ytterligere to konfliktråd i regionen, barnevern og sosial- og barnevernvakt i Drammen, politiet i Drammen samt Asker og Bærum, totalt 50 deltagere, har gjennomgått et 6 dagers kurs; "Dialog som forebyggende metode, der ære er motiv for handlingen". Flerkulturell konfliktmekler, Farwha Nielsen fra

Danmark, politiinspektør Nina Bjørlo, Asker og Bærum politidistrikt, samt prosjektleder i "Drammensprosjektet" har bidratt til utvikling av metoden og undervisningsprogram. Konfliktrådet i Buskerud har våren 2010 benyttet metoden i flere saker, der politiet mener denne metoden er egnet.

Anbefalinger

Tvangsgifte og annen æresrelatert vold er straffbart. Det skal ikke aksepteres og en straffeforfølgning bør gi en preventiv virkning. Imidlertid viser erfaringen fra arbeidet i enkeltsaker i Drammen, at konsekvensene for den utsatte blir svært stor. Det å bryte med familien og stadig være på flukt, gir store belastninger og oppleves som å være i et fengsel. Den utsatte vil nesten uten unntak stå alene og uten sin familie. Valget med å bryte blir derfor vanskelig. Alternativet for mange blir derfor å følge sine foreldres normer og verdier, og ofte lar de seg krenke i forhold til de grunnleggende menneskerettigheter.

Ved at politiet er tydelig og har opparbeidet tillit hos den del av befolkningen som praktiserer tvangsgifte og annen æresrelatert vold, kan man ha mulighet til å komme inn i en tidlig fase. Og i det komme i en dialog som fører til at familien kan ha en sameksistens i en eller annen form.

Når det gjelder dialog som metode i politiets forebyggende arbeid, ser vi det som en fordel at konfliktrådet blir en samarbeidspartner. Dette da de allerede er en etablert sivil rettsinstans og i samarbeid med politiet, kan komme frem til en forsoning. Dette blir på en måte en utvidet konflikthåndtering, men i forebyggende øyemed.

Konfliktrådets utvikling som en arena for dialog og alternativ til straff og mer kunnskap om konsekvenser av tapt ære, gjør at norsk politi bør se på muligheten for bruk av andre metoder enn det tradisjonelle strafferettslige forløpet.

Ut ifra ovennevnte ønsket politiet i Drammen at konfliktrådet kom på banen.

Drammensprosjektet anbefaler at metoden videreutvikles for å tilpasses barnevernets arbeid med barn og foreldre. Saksbehandlere har ved bruk av denne metoden, og økt kultur- og fenomenforståelse, gode erfaringer av betydning for samhandling med ungdom og foreldre der sterk kontroll er årsak til barnevernets inntreden. Målet er økt bruk av frivillige tiltak, og å redusere behovet for omsorgsovertagelse og langtidsplasseringer av ungdom i barneverntiltak.

Strategimøter

Som ansatt i offentlig sektor, og dermed også å være utøverleddet for å ivareta statens menneskerettslige forpliktelser overfor borgerne, har vi et ansvar for å benytte effektivt tiltak for å sikre god koordinering og tverrfaglig samarbeid.

Et effektivt og tilsynelatende enkelt tiltak er å innføre strategimøter. Et strategimøte skal være der hjelpeapparatets aktører samles så snart som mulig etter melding om voldshendelser (politi og barnevern) for å legge en strategi for det videre arbeidet.

Det kan virke opplagt at man bør arbeide på denne måten når vi er avhengig av samarbeid, men når 8-10 personer fra ulike virksomheter og etater skal treffes på kort varsel byr dette på praktiske problemer. Om strategimøter blir synliggjort som et godt arbeidsverktøy, og profesjonsutøvere får gode erfaringer fra denne type arbeidsform, vil det på sikt være både arbeidsbesparende, og også sikre et best mulig tilbud til den som er avhengig av og har rett til bistand.

Strategimøtet benyttes til å:

- Avklare status i saken

- Avklare hvilke tiltak som settes i gang for å bedre den utsattes situasjon, kortsiktig og langsiktig
- Diskutere etiske dilemma som oppstår mellom samarbeidspartnere. Også etiske dilemma med utgangspunkt i de ulike tiltak som vurderes igangsatt og som påvirker den utsattes nåværende og fremtidige situasjon må bli gjenstand for etisk refleksjon
- Avklare status mht. etterforskning av eventuelle straffbare forhold
- Diskuterer og enes om hvem som har ansvar for hvilke oppgaver^{vi}
- Utvikle handlingsplan/tiltaksplan for den utsatte, og en fremdriftsplan for sakens fremdrift i hjelpeapparatet
- Avklare hvem som har det koordinerende ansvaret
- Avklare hvem som kan bidra i et oppfølgingsteam i det langsiktige rehabiliteringsarbeidet, både i forhold til den utsatte og dennes familie/omsorgspersoner

Det er avgjørende for å yte riktig og hurtig bistand:

- at deltagere har, eller tilegner seg i strategimøtet; kunnskap om fenomenet, sakens kompleksitet og helhet
- blir kjent med den utsattes behov, akutt og langsiktig – hva er ”nå situasjon” og hva er ”ønsket situasjon” – det siste utarbeides i en målformulering som igjen ligger til grunn for ”Dialogprosess” og utvikling av barnevernets tiltaksplan eller konfliktrådets ”Familieavtaler”.

Strategimøtet er ment å være minst mulig byråkratisk og er ikke ment å erstatte lovpålagt utarbeidelse av individuell plan (IP). IP skal utarbeides når utsatte har behov for langvarig koordinering av flere offentlige tjenester, og vil i de fleste tilfeller bli aktuelt senere i rehabiliteringsfasen for utsatte for vold i nære relasjoner.

Vi har i Drammen gjennomført strategimøter i noen få saker i 2008, og noen flere i 2009 og 2010. I de tilfeller der strategimøtet ble prioritert av alle inviterte parter, har vi svært gode erfaringer både mht. effektivitet, godt samarbeid, og ikke minst med å finne tiltak tilpasset for den enkelte utsatt og deres familie^{vii}.

Anbefalinger

Fokus på strategimøter intensiveres og vil være et viktig tiltak i det videre arbeidet i Drammen etter prosjektperiodens slutt.

Videre anbefaler vi denne metoden som ledd i å kvalitetssikre samarbeid offentlige etater i mellom, for å sikre hurtig, effektiv og riktig bistand til utsatte for vold i nære relasjoner.

Forebyggende- og holdningskapende arbeid

Nyere forskning viser at barnets nærmeste omsorgsgivere er avgjørende for barnets utvikling. Foreldre er barnets viktigste omsorgsgiver. Å være foreldre gjør at en stadig kommer opp i nye situasjoner og utfordringer. Ved å styrke samspillet mellom foreldre og barn kan en forebygge utvikling av vansker på et senere tidspunkt.

---

^{vi} Barnevern, Politi, NAV (trygd, arbeid), Minoritetsrådgivere- Imdi, barnehage, skole, helsestasjon – som ofte er melder av saken til barnevernet og andre involverte som kan bistå i forhold til den utsatte

^{vii} Oppgave ”Strategimøter” ligger som vedlegg 4

For å endre voldsadferd, er det nødvendig å forstå skadevirkninger av utsatthet for-, eller vitne til vold. En sentral arena for informasjon om dette er helsestasjon, barnehager og skoler, samt Introduksjonssenteret for utlendinger og via aktører i 3. sektor.

Informasjon og holdningskapende arbeid er viktige elementer i den forebyggende strategien for å forhindre æresrelatert vold som, ekstrem kontroll, vold som ledd i barneoppdragelse og tvangsekteskap. Gjennom å styrke foreldres kunnskaper om skadevirkninger av vold i nære relasjoner; direkte voldsutøvelse som ledd i barneoppdragelse, eller også barns vitne til vold mellom omsorgspersoner, vil dette ha kunne en forebyggende effekt i mange familier.

Kunnskap er ikke nok alene, det må også finnes en arena for å diskutere og finne alternativer til oppdragsmetoder som ikke fungerer, eller også er skadelige for barns trygghet og utvikling.

Barn med minoritetsbakgrunn som vokser opp i Norge blir ofte sosialisert etter de normer og verdier som foreldre har med seg fra opprinnelseslandet. Noen av disse normer er ikke gyldige i Norge, og kan også stride imot den allmenne oppfattelse av hva som er akseptert, og også mot det norske lovverk.

Veien videre

På ulik måte vil voldstemaet være gjenstand for samtaler med foreldre/omsorgspersoner bosatt i Drammen kommune. Bl.a. vil det i barnehager og skoler informeres om kommunens 0-tolleranse mot vold og arbeid mot vold i nære relasjoner, hver år, ved høstens første foreldremøte.

Felles virksomhetsplan – politi kommune

Som det kommer tydelig frem i rapporten ”politiet mot 2020” er årsaker til kriminalitet og utrygghet er kompliserte og sammensatte og må møtes gjennom samordnet innsats fra flere aktører. Politiet verken kan, eller har kompetanse til å forebygge og bekjempe kriminaliteten alene, og i mange tilfeller vil andre aktører ha bedre forutsetninger for å løse oppgavene. Samarbeid om de gode løsningene i kriminalitetsbekjempelsen er ressurskrevende. For å oppnå gode resultater er forpliktende samarbeid mellom statlige, kommunale og private aktører nødvendig. Politiets rolle som premissleverandør og rådgiver bør vektlegges i sterkere grad. Som en viktig del av dette er samarbeidet mellom politi og kommunale myndigheter styrket bl.a. ved opprettelse av såkalte politiråd. Drammen kommune og Drammen politistasjon skal med bakgrunn i ovennevnte se på muligheten for å utarbeide felles virksomhetsplan for å forebygge vold og sikre gode oppvekstvilkår for utsatte grupper.

ICDP (International Child Development Program)

ICDP er et enkelt, helsefremmende og forebyggende program og skal være et tilbud til alle foreldre/omsorgsgivere med barn i alderen 0-18 år. Målsettingen med programmet er å forebygge psykososiale problemer blant barn og unge gjennom å støtte og styrke foreldre/omsorgsgiver i deres omsorgsrolle. ICDP har fokus på foreldrekompentanse, som også innebefatter metoder for korrigerende av uønsket atferd hos barn. Forskning viser at det i enkelte familier utøves vold som ledd i barneoppdragelse. Foreldre trenger dermed alternativer til barneoppdragelse.

I forhold til vold i nære relasjoner og avdekkingen i barnevernet som viste en økning fra 45% (tall fra 2005) til 65 % (tall fra 2009) av de registrerte sakene er vold utøvet i innvandrerfamilier, ønsket prosjektet å formalisere og organisere dette tilbudet i større grad enn tidligere.

I Drammen har vi sertifiserte ICDP veiledere i virksomhetene; Introduksjonssenteret, Senter for Oppvekst, helsestasjoner, i enkelte skoler og barnehager.

Erfaringer fra gjennomførte ICDP grupper i 2008 og 2009, viser at dette programmet blir positivt mottatt og gir god kunnskap til foreldre i deres oppgave med veiledning og oppdragelse av barn. Ved å tilby ICDP til utsatte familier som forebyggende tiltak, og også som tiltak i enkelte barnevernssaker, mener vi dette vil være et godt og effektivt tiltak for å redusere og hindre vold i nære relasjoner og spesielt bruk av vold som ledd i barneoppdragelse.

Anbefaling

Dette arbeidet skal prioriteres etter prosjektperiodens slutt og er et tiltak rettet mot familier som mottar bistand fra det forebyggende arbeidet i Senter for oppvekst via "Oppvekstteamet", familier med tiltak fra barnevernet og familier som er i kontakt med tidligforebygger ved Drammen politistasjon.

Videre vil dette også kunne tilbys som et tiltak i Konfliktrådets arbeid med metoden "Dialog", i de saker som ender med forpliktende "Familieavtaler".

Politiet vurderer å bruke foreldre veiledningskurs (ICDP) som vilkår i noen saker der foreldre er mistenkte for å utøve vold mot sine barn, eller der barna er vitne til vold. Det er viktig å presisere at hvert enkelttilfelle må vurderes konkret, med tanke på alvor, hyppighet og grovhet. Selv om saken er alvorlig og politiet mener at saken må fremmes for retten, så ser en mulighet for å bruke ICDP som vilkår i en betinget del i en dom. Det vil si at man i prøveperioden kan gjennomføre ICDP kurs. Dette i et forebyggende henseende.

Det er viktig å presisere at dette må tas opp og avklares med statsadvokaten. Politiet mener at foreldrene vil ha bedre nytte av et ICDP kurs, fremfor bøtleggelse dersom saken er mindre alvorlig. Bøtleggelse kan ofte igjen skape en vanskelig situasjon for familien, som igjen ikke er med på å forebygge, men kanskje skape flere vanskelige situasjoner. ICDP er et forebyggende tiltak der foreldrene lærer å se barna, og det tenker vi er viktig. De vil også lære noe om hvordan de kan oppdra barna uten å bruke vold.

Saker der barn blir utsatt for vold er så alvorlig at Statsadvokaten skal ha saken inn for vurdering. Det er derfor viktig at vi fremlegger denne muligheten for statsadvokaten og at han også blir med på samhandling i forhold til om ICDP kan brukes som er del av en reaksjon. Det er fortsatt utfordringer innen for å ta dette tiltaket i bruk. Blant annet må kommunen kunne stille kurs og domsstolen er også en viktig aktør. ICDP bør derfor gjøres bedre kjent for domsstolen og statsadvokatene.

Arbeid for å forebygge kjønnslemlestelse

Drammen kommune er en av tre utvalgte kommuner som har gjennomført et forarbeid til det planlagte nasjonale tilbudet om "Tilbud om samtale og frivillig underlivsundersøkelse til jenter med innvandrerbakgrunn".

Dette arbeidet er organisert som et eget prosjekt, men har hatt tett tilknytning til "Drammensprosjektet" sine ulike kompetansehevede aktiviteter. Det har ikke blitt avdekket tilfeller av kjønnslemlestelse i Drammen, men et økende antall familier fra målgruppen har takket ja til tilbud om samtaler og gjennomføring av frivillige underlivsundersøkelser.

Anbefalinger

Det er en stor utfordring i forhold til kunnskap om, forståelse av og bruk av straffelovverket ; lov om forbud mot kjønnslemlestelse § 1, som trådte i kraft i 1995.

Til tross for ikrafttredelse av bestemmelsens §2, avvergerplikten som trådte i kraft i 2004, har svært få saker kommet til politiets kunnskap, og ytterligere færre saker er prøvet for rettssystemet.

Erfaringer fra lokalt holdningssskapende og forebyggende arbeid, og også gjennom ”Drammensprosjektets” foredragsvirksomhet regionalt og nasjonalt, i form av kompetanseheving og tverrfaglige diskusjoner, er det en uttalt faglig uenighet mellom helsepersonell og frivillige- interesse organisasjoner på den ene siden, og barnevern og politi på den andre siden. Det er på den ene siden både en praksis og holdning til at det å involvere politiet i denne type saker ikke er egnet fremgangsmåte for å forebygge kjønnslemlestelse.

Vi i Drammen mener dette er en konsekvens av for liten kunnskap om politiets muligheter i forhold til strakstiltak i enkeltsaker. Eks. deres mulighet gjennom passloven §5, tredje ledd, bokstav b, gis det hjemmel for å nekte utstedelse av pass når det er skjellig grunn til å tro at formålet med en utenlandsreise er ulovlig virksomhet. Tilsvarende bestemmelser finnes i Utlendingsforskriften §§ 65, 68 og 69, for reisebevis og utlendingspass.

I Politidirektoratets rapport ”Politiet mot 2020” kan vi lese;

Politiets hovedoppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet og øke tryggheten. Dette forutsetter kunnskap om bakenforliggende årsaker til kriminalitet, lokale forhold, regionale og nasjonale sammenhenger, samt hvilke mekanismer som fører mennesker inn i kriminalitet.” Videre sies det ”Politiets virksomhet skal skje i samspill og samarbeid med lokalsamfunnet og andre relevante aktører”

Denne gjensidighet bør også ivaretas ved å ansvarliggjøre helsepersonell og 3. sektor om tilsvarende tilnærming til å løse de grove overgrep og krenkelser mot mennesker som utsettes for kjønnslemlestelse.

Det er avgjørende i arbeidet for å forhindre kjønnslemlestelse å benytte de virkemidler som eksisterer. Det må ikke skapes ”aksept” i praksisfeltet for en polarisering der hjelpeapparatet og forvaltningsapparatet står på hver sin side. Det er behov for en ”både - og” tilnærming, og ikke ”enten - eller”.

Drammensprosjektet anbefaler sterkt ytterligere fokus på dette temaet i det videre nasjonale arbeidet mot vold i nære relasjoner.

Egenerklæring – tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Erfaring viser at de fleste tvangsekteskap gjennomføres i familiens opprinnelsesland i forbindelse med ferieavvikling. Dette har ført til en frykt blant enkelte unge som må tas på alvor.

I Drammen har vi over flere år hatt god erfaring i å kunne tilby bistand til ungdom som frykter manglende retur til Norge etter reise til foreldrenes opprinnelsesland, ufrivillig forlovelse, gjennomført tvangsekteskap eller annen æresrelatert vold. Det er i utgangspunktet foreldres ansvar å beskytte sine barn mot vold og overgrep. Utfordringen når det gjelder utøvelse av vold i nære relasjoner – æresrelatert vold, er at det ofte er foreldre som utøver disse kriminelle handlinger. Ungdommene kan registrere sin bekymring i hjelpeapparatet; på skolen, helsestasjonen, Introduksjonssenteret, Uteteamet, hos minoritetsrådgivere i videregående skole, barnevern eller politiet.

Egenerklæringen inneholder informasjon om reisested, kontaktpersoner og reisens varighet (både avreise og hjemreisedato), slik at hjelpeapparatet kan følge opp ungdommen ved manglende returnert til Norge.

Med "Egenerklæringen" følger et vedlegg, oversatt til aktuelle språk, som inneholder lovteksten i Straffeloven om forbud mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap.

Offentlige ansatte har etter bestemmelser i barnevernloven meldeplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt.

Denne bestemmelsen er også spesielt angitt i andre særlover, for eksempel i opplæringsloven, barnehageloven, lov om psykisk helsevern, lov om sykehus, lov om helsetjenester i kommunen og i straffeprosessloven.

Videre har barnevernet i Drammen, på eget initiativ, eller som følge av bekymringsmelding som konsekvens av informasjon gitt ved utfyllelse av "Egenerklæringen" innkaldt foreldre til samtale for å synliggjøre barns frykt. Gjennom dialog har vi klart å skape et godt samarbeid med foreldre – slik at disse også underskriver "egenerklæringen" og kan benytte denne sammen med det norske lovverket i diskusjoner med storfamilien om å ikke gjennomføre kriminelle handlinger. Vi vet at det i noen tilfeller er storfamilie og nettverk som utøver utilbørlig press i større grad enn herboende foreldre.

Temaet kjønnslemlestelse ble innarbeidet i "Egenerklæringen", etter barnevernets gode erfaringer med å involvere foreldre i "tvangsekteskapsarbeidet". Vi vet at kjønnslemlestelse foregår stort sett mot svært unge barn, dermed må foreldre ansvarliggjøres, og egenerklæringen sikrer at hjelpeapparatet har informert om konsekvenser (straffbarhet).

Likevel – det er ikke nok å utarbeide egenerklæringen alene. Når det gjelder kjønnslemlestelse har alle off. ansatte en spesiell avvergerplikt! I Drammen har vi erfaring med at barnevernet ber om tillatelse til å undersøke barnet ved helsestasjon/lege ved hjemkomst etter ferie. Dette har foreldrene akseptert.

I saker der bekymringen er liten, involveres ikke foreldre – der det er mindre alvorlige tilfeller, eks. ungdommen er ikke "veldig" bekymret, men vil forsikre seg, eller der bakgrunnen for kontakt med hjelpeapparatet er at ungdommen "har hørt om at noe kan skje – skjedde en nær bekjent etc."

Er det alvorlig frykt, og også frykt for liv og helse, vil barnevernet måtte vurdere akutt plasseringer om reisen er nært forestående, evt. involvere foreldre og forløpende vurdere behov for inngrepen fra barnevernet.

Ved å ha en dialog i forebyggene øyemed, hvor foreldre blir kjent med konsekvenser av manglende retur av barna, inngåelse av forlovelse og/eller gjennomføring av tvangsgifte, om det norsk lovverket og mulige konsekvenser ved brudd på disse, viser det seg at det ofte er mulig å starte en prosess der foreldre sammen med barnevern kan finne løsninger og eller forklaringer for storfamilien, slik at volden avverges.

Akutt plassering eller brudd med familie er ikke alltid det beste på lang sikt. Barnet/ungdommen trenger sin familie, og det formidles tydelig til foreldre. Likevel kan det være nødvendig å plassere barnet utenfor familien i en kortere periode – parallelt som man jobber med jenta og familien, med mål om gjenforening og bidra til endring i familien.

I saker der utsatte er over 18 år og frykt for straffebrudd er stor, anbefales den unge å ikke reise. Politiet kan også startet dialog med foreldre, om dette ikke fører frem kan relokalisering være et alternativ.

Fremforhandling av "Egenerklæringen"

1. Ungdom tar kontakt med minnrotetsrådgivere eller andre tillitspersoner som eks. helsesøster, sosiallærer, kontaktlærer, barnevern eller politi
2. Disse fagpersoner informerer om "Egenerklæringen", og følger samtaleråd som er gitt.

3. Informasjon som blir kjent for hjelpeapparatet skal hele tiden vurderes opp mot meldeplikten til barnevernet, avvergerplikt i forhold til kjønnslemlestelse og den generelle avvergerplikt opp mot straffelovens § 139– som går foran lovbestemt taushetsplikt.
4. Tillitspersonen tar kontakt med barneverntjenesten og drøfter saken anonymt.
5. På bakgrunn av de råd barneverntjenesten i den anonyme drøftingen,
  - a) sendes en bekymringsmelding til barnverntjenesten som iverksetter videre arbeid,
    1. Foreldre innkalles til møte etter vanlige prosedyrer.
    2. Først når foreldrene er tilstede hos barnevernet – tas temaet opp, og ”Egenerklæringen” presenteres og man forhandler frem ev avtale om oppfølging. Erfaringer fra Drammen er at dette ofte kan gjennomføres i første møte/samtale med foreldrene.
  - b) eller tillitsperson oppbevarer ”Egenerklæringen” og tar kontakt med vedkommende den dato hjemkomst skal finne sted. Utsatte og tillitsperson samtaler med barnevernet

Erfaringer ved bruk av ”Egenerklæringen”

De fleste erfaringer er gode, og danner grunnlag for godt samarbeid med familien.

- Får en god dialog med foreldrene.
- De har forståelse for lovverket og ofte opplever de en lettelse og har en god forklaring til storfamilien.
- Noen ganger kan de i utgangspunktet være uenige, men de forstår at meningen bak arbeidet er å ivareta barnet og sikre gode oppvekstvilkår.
- Et mor sa følgende; ”Når jeg tenker meg om; jeg måtte faktisk gifte meg som 14 åring. Det var ikke greit...” – foreldrene husker tilbake til egen erfaringer, og erkjenner at handlingen ikke er god – verken på kort eller lang sikt.
- Noen foreldre aksepterer også at kopi av avtalen ligger hos politiet.

Både politi og barnevernet i Drammen benytter ”Egenerklæring” og har gode erfaringer med resultatet. I flere saker har bekymringen vært reell, og informasjon gitt i ”Egenerklæringen” har ført til at alle sakene har blitt løst.

Anbefalinger og videreføring

Integrerings og mangfoldsdirektoratet, IMDI har i sin helhet videreført ”Egenerklæring” via sine minoritetsrådgivere på videregående skoler. Materiellet finnes lett tilgjengelig på IMDIs nettsider – under tittel ”Rutiner i skolens arbeid mot tvangsekteskap” <http://imdi.no/no/Nyheter/2010/Rutiner-i-skolens-arbeid-mot-tvangsekteskap/>

Drammensprosjektet anbefaler at tittel endres, da dette arbeidsverktøyet ikke er begrenset til å gjelde arbeidet i skole. Videre vil vi anbefale at straffelovverket, opplæringslovens bestemmelser om fravær fra skole, og bestemmelser rundt informasjonsplikt til NAV ved utenlandsopphold mer enn 6 mnd. og

konsekvenser ved lovbrudd gjøres tilgjengelig på ulike språk og blir en del av dokumentene som gjøres tilgjengelig.

Samhandling om forebyggende arbeid med 3. sektor

Prosjektet i Drammen har i tillegg til kompetansehevende tiltak rettet mot ansatte i tjenesteapparatet, et samarbeid med minoritetsorganisasjonene; ”Drammen minoritetsråd” og ”Buskerud Innvandreråd”. Vårt felles mål har vært å motivere til holdningskapende og forebyggende aktiviteter. I tillegg til de to ovennevnte organisasjoner, innledet prosjektet et samarbeid med Drammen og omegn tros- og livssynsforum i juni 2009.

Seminar for tros- og livssynsledere i Drammensregionen

Deltagere fra ovennevnte frivillige organisasjoner, Drammen og omegn tros- og livssynsforum, og ”Drammensprosjektet” inkl. representant fra politiet, dannet en arbeidsgruppe som utarbeidet program for en seminarrekke med tittel ”Drammen – et godt samfunn å leve i”.

Representanter fra alle tros- og livssynsamfunn i Drammensregionen, ble invitert til 5 samlinger våren 2010. Temaene i seminarrekken var relatert til trossamfunns arbeid med barn og unge, verdi og samfunnsutvikling, samt utveksling av erfaringer religiøse samfunn i mellom.

18 personer deltok med representanter fra 9 ulike tros- og livssynsamfunn i regionen.^{viii}

Tiltakskjede

Økt kompetanse på områder av betydning for å hindre relasjonsvold, gjør det mulig å utvikle en tiltaksrekke som ivaretar alt fra forebyggende og holdningskapende arbeid, til dialog med utsatte familier, via behandling og i ytterste konsekvens bosted på hemmelig adresse og endring av personalia. Vold i nære relasjoner, og dermed også æresrelatert vold, resulterer ofte med straffeforfølgning av voldsutøver og dens medhjelpere. Videre kan det også føre til omsorgsovertagelse fra barnevernets side for unge under 18 år, eller behov for skjermet botilbud for personer over 18 år.

Hjelpeapparatet i hele Norge møter store utfordringer i voldsaker relatert til ære. Erfaringer, og økt kunnskap om ulike samfunns- og familiestrukturer der ære er sentralt, har vist at familie utenfor Norges grenser har stor makt og innflytelse på herboende familie. Svært ofte erfarer vi at familie i opprinnelseslandet har stor innflytelse og ofte også er den som har avgjørende ord i planlegging også gjennomføring av overgrep utøvet i Norge, eller mot norsk borger i utlandet. Dette skaper både faglige og økonomiske utfordringer for hjelpeapparatet i Norge, og dermed også lokalt i Drammen.

Drammen kommune og politi har tett samarbeid med IMDI; minoritetsrådgivere og Integreringsrådgivere, i tillegg til ambassader og konsulater i aktuelle land der overgrep har skjedd mot norsk borger.

Bo- og støttetilbud

Drammen kommune ble i juni 2008 forespurt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet om å bidra i et nasjonalt arbeid for å opprette bo- og støttetilbud for ungdom over 18 år, utsatt for tvangsekteskap eller trusler om dette. Drammen kommune fikk innvilget prosjektmidler fra Bufetat for perioden 2009 til 2011.

---

^{viii} Program for seminarrekken ligger som vedlegg nr. 5

Bo- og støttetilbudet er forankret i ”Handlingsplanen mot tvangsekteskap 2008 – 2011”, tiltak 27 og har i prosjektperioden vært organisert som et delprosjekt under hovedprosjektet ”Vold i nære relasjoner - æresrelatert vold i Drammen”. Delprosjektets fokus er denne gruppens behov for et trygt sted å bo, samt å styrke den offentlige forankringen og samordningen av tilbud til målgruppen.

Personer som har vært utsatt for æresrelatert vold og som har brutt med familien vil ha behov for støtte og hjelp ut over et fysisk og psykisk trygt sted å bo. Tilbudet i Drammensregionen består av både nødvendig og tilpasset behandling, miljøterapeutiske tiltak i og utenfor boligen og bistand til å komme i gang med eller fortsette påbegynt utdanning eller arbeid. Tilbudene er i første rekke basert på det offentlige hjelpeapparatets ordinære tilbud, men kan også innebære at andre aktører involveres dersom det offentlige kapasitet og kompetanse ikke er tilstrekkelig i prosjektperioden.

Målgruppen for botilbudet er personer over 18 år som har vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsgifte, og som har behov for relokalisering utenfor egen kommune av sikkerhetsmessige grunner.

Prosjektets erfaringer skal bl.a. danne grunnlag for å vurdere behovet for nasjonale retningslinjer som regulerer ansvarsforholdet mellom stat og kommune, samt kommunene imellom. Det er videre et mål at prosjektets erfaringer skal bidra til å finne forsvarlig langsiktighet i finansiering av denne type bo- og støttetilbud. Dette med bakgrunn i dagens svært ulike praksis og tolkning av sosialtjenesteloven.

Drammens egne borgere med behov for bo-støttetilbud som en konsekvens av utsatthet for æresrelatert vold, får tilsvarende tilbud andre steder i Norge.

Anbefalinger og veien videre

Drammensprosjektets erfaringer med de botilbud som skal sikre utsatte for tvangsekteskap trygghet og oppfølging, er gode. Imidlertid er det fortsatt en utfordring i forhold til å skaffe egnede botilbud til utsatte under 18 år. Sentralt i dette arbeidet er oppfølging og behandling i tillegg til et trygt sted å bo over tid.

De tilbud som er tilknyttet ”bo-støttetilbudene for personer over 18 år”, bør med fordel kunne gjøres tilgjengelig for utsatte under 18 år, og som har tiltak fra barneverntjenesten. Det må selvfølgelig gjøres vurderinger i hver enkelt sak, bl.a. en vurdering om hvilke av tilbudene som kan gis som gruppetilbud, og hvilke som kan gis som individuelle tilbud. En slik måte å videreutvikle tilbudet på, vil også være et ledd i nettverksutvikling for den enkelte utsatte.

OPPSUMMERING

Prosjektet hadde i utgangspunktet hovedfokus på vold der motivet var å gjenreise tapt ære. Et fenomen spesielt knyttet til kollektivistiske samfunnsstrukturer, der ære ofte er av svært viktig kulturell betydning i deler av befolkningen. Denne type vold utøves i og av nære relasjoner, hvilket prosjektet har synliggjort.

Denne utvidelse av fokus tidlig i prosjektperioden har ført til økt fenomenforståelse av vold i nære relasjoner generelt i Drammen kommunes virksomheter og i politiet. Vi mener også at denne utvidelse av fokus har bidratt positivt i forhold til å unngå/ redusere stigmatisering av voldsutsatte og voldsutøvere med minoritetsbakgrunn. Vold i nære relasjoner foregår i alle samfunnslag, etniske grupper og familiekonstellasjoner.

Verdigrunnlag

Det ”å forstå” fenomenet vold i nære relasjoner og dermed også de sentrale elementer i vold utøvet som konsekvens av ærestap, har vært en sentral verdi gjennom hele prosjektperioden og alle tiltak igangsatt gjennom prosjektet. Det har vært viktig i prosjektarbeidet å vise at det ikke er etnisk bakgrunn eller religiøs tilhørighet som ligger til grunn for voldsutøvelsen, men strukturelle ulikheter i samfunns- og familiesystemer med henholdsvis kollektivistiske og individualistiske verdier.

Vi har vektlagt at det er et stort skille mellom ”å akseptere” og ”å forstå” utøvelse av vold. Det er på ingen måte aksept for utøvelse av æresrelatert vold eller annen vold i nære relasjoner i Drammenssamfunnet. Dette gjenspeiles i bl.a. det politiske vedtak om 0-tolerance for vold som ble vedtatt i bystyrekomiteen ”Oppvekst, utdanning og sosial” i 2006.

Menneskeverd er tydelig uttalt også i Drammen kommunes ”Etikkplakat”:

Alle i Drammen kommune skal oppføre seg på en måte som ikke er egnet til å krenke menneskeverdet eller menneskerettigheter, og som kan bringe kommunen i miskreditt. Det forventes at alle setter strenge rammer for egen adferd knyttet opp til alle former for handel i kommunens tjeneste, på tjenestereise eller annet oppdrag for Drammen kommune. Drammen kommune skal være preget av inkludering og mangfold. Det tas avstand fra enhver form for mobbing, trakassering og diskriminering.

Med denne ovennevnte bakgrunn har kompetansehevede tiltak blitt utviklet og tilbudt bredt gjennom hele prosjektperioden. For å utvikle tiltaksrekker, metoder og tilbud til utsatte og utøver av vold i nære relasjoner er kompetanse avgjørende for at profesjonsutøvere skal kunne gi effektiv bistand.

Holdningsendring

Vi har i den historiske gjennomgang av bakgrunnen for prosjektet, vist at store deler av ”hjelperne” ikke hadde tillit til de utsattes historier. Andre ble sterkt utfordret i forhold til eget verdigrunnlag og også sine holdninger til personer med annen kulturell bakgrunn enn den ”tradisjonelle norske” – den individualistiske kultur.

Vi mener noe av forklaringen var manglende fenomenforståelse om ære, ærens betydning i familier med kollektivistiske verdier, og at vold kan utøves med motiv i tap av ære.

”Drammensprosjektet” har bidratt til en radikal endring av dette.

Ved å ha innført ”strategimøter”^{ix} der etiske dilemma har sin faste plass, vil dette kunne unngås i fremtidige saker.

Samhandlingsrelasjon mellom ulike lokale virksomheter og etater

Prosjektet har ført til økt og bedret samhandling mellom sentrale virksomheter og etater. Med bakgrunn i prosjektets fokus på kjennskap til og kunnskap om samarbeids- og samhandlingspartenes muligheter og begrensninger, bl.a. regulert av lovverk, roller og lovpålagte oppgaver, ser vi økt aksept for rolle og oppgavefordeling og respekt for ulike prioriteringer i prosessen rundt enkeltsaker.

Dette igjen har vært et bevisst mål, da et dårlig samhandlingsklima kan påvirke utfallet av den bistand utsatte for vold faktisk får, ref. våre erfaringer fra straffesaken i 2005.

Gjennom hele prosjektperioden har vi hatt fokus på samarbeids-/samhandlingsklima internt i den enkelte virksomhet, virksomheter i mellom og mellom kommunale tjenestetilbydere og politiet. Det er en felles opplevelse av styrket samhandling og økt forståelse for prioriteringer i alle ledd i prosessen rundt å bistå og løse enkeltsaker.

---

^{ix} Se side 26 ”Strategimøter”

Organisasjonsendringer

Barneverntjenesten

Den enorme økning i meldinger til barnevern om saker relatert til vold i nære relasjoner, var en av årsakene til behov for omorganisering i deler av barneverntjenesten i Drammen. Det var nødvendig å øke kapasiteten i "mottak" ved å øke bemanningen fra en til tre personer. Dette for å sikre lovens krav til tidsfrister, og for å sikre faglig bistand og veiledning i sakens videre prosess i undersøkelsesfasen.

I tillegg til å kvalitetssikre overgang fra mottak- til undersøkelsesfasen i den enkelte sak, har bemanningssøkningen gjort det mulig å benytte "mottak" sin kompetanse i det videre arbeidet med system- og kompetanseutvikling i Drammen kommune.

Deres spisskompetanse innenfor vold, tydeliggjøres og benyttes aktivt gjennom foredragsvirksomhet overfor ansatte i bl.a. alle Drammens skoler, barnehager, helsestasjoner og ved ulike avdelinger ved Sykehuset Buskerud. Det informeres også om hva en barnevernsmelding bør inneholde, og om barnevernet i Drammen sitt tilbud om "Anonyme drøftinger" i de saker der melder er usikker på om-, og evt. når saken skal meldes som bekymring til barneverntjenesten.

Drammen sosialsenter / NAV sosial

Sosial hadde svært få konkrete henvendelser fra personer utsatt for vold i nære relasjoner ved prosjektstart. Derimot ble politi, familievern, introduksjonssenteret, barnevern og andre ofte kjent med økonomiske utfordringer som førte til at enkeltpersoner av økonomiske årsaker ikke kunne bryte med familien, flytte ut av et hjem med mye vold, eller få profesjonell hjelp i forhold til å bearbeide sine voldsopplevelser. Dette førte til at Drammen sosialsenter – nå NAV sosial, opprettet en egen kompetansegruppe, der disse saker ble sluset inn. Kompetansegruppen består av ansatte med kunnskap om feltet, og som deltok på Høyskolestudiet "Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk".

Foredragsvirksomhet, kompetansedeling

Prosjektet i Drammen har fått svært mange henvendelser om foredragsvirksomhet fra andre kommuner og politidistrikt. Deltagere i prosjektgruppen og i de ulike arbeidsgrupper, har gjennom hele prosjektperioden 2007-2010, deltatt i informasjons- erfaringsdeling- og annen foredragsvirksomhet.

Temaene har vært rettet mot bl.a. fenomenforståelse, formidling av lovverkets muligheter og begrensninger, og metodearbeid. Videre har vi delt erfaringer, gitt råd og anbefalinger i forbindelse med planlegging, organisering og forankring av den type utviklingsarbeid "Drammensprosjektet" har opparbeidet kunnskap om^x.

Nå når prosjektet er avsluttet, har IMDI fått hovedansvar for å videreføre og formidle "Drammensprosjektets" kompetanse og erfaringer til andre kommuner og politidistrikt.

---

^x Oversikt over Drammensprosjektets kompetansedeling ligger som vedlegg 6

Omfang

Vi har gjennom prosjektperioden ikke fått noen indikasjon på at det utøves mer vold i nære relasjoner enn tidligere, men vi er relativt sikre på at den økte avdekking skyldes økt kompetanse i offentlige virksomheter.

Det har gjennom hele prosjektperioden blitt registrert økt antall meldinger til barnevern og anmeldelser til politiet.

Prosjektet i Drammen har avdekket stor hyppighet av vold som ledd i barneoppdragelse og også bidratt til å bevisstgjøre offentlige ansatte på den sterke kontroll som spesielt tenåringsjenter med innvandrerbakgrunn kan bli utsatt for av omsorgspersoner.

Det bør derfor utvikles kriterier for hvordan volden skal differensieres (sterk kontroll, vold som ledd i barneoppdragelsen, vitne til vold, tvangsekteskap, kjønnslemelestelse, seksualisert vold osv.) og rutiner for hvordan registrering skal kvalitetssikres.

Vi vil fortsatt ha fokus på saksregistrering og bestreber oss på å utvikle rutiner som ikke skaper merarbeid for den enkelte saksbehandler i virksomheten. Senter for Oppvekst vil fortsatt ha ansvar for å samle et helhetlig bilde av forekomst vold i nære relasjoner i Drammen.

ØKONOMI OG RESSURSER

”Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold i Drammen” har blitt tildelt totalt 6 millioner kroner.

Drammen kommune og Drammen politistasjon har bidratt med ca. 15 årsverk, og mer enn 40 personer har bidratt i system, metode og kompetanseutviklingen internt i Drammen som en del av prosjektets aktiviteter. Disse 40 personer har også aktivt deltatt som foredragsholdere i opplæringsprogrammene, samt foredragsvirksomhet som en del av erfaringsdeling til andre kommuner, etater og ulike fagmiljøer.

Inklusiv i dette tallet er også medgått tid for ca. 2400 ansatte til å delta i et tre-fire timers kompetansehevende fagseminar om fenomenforståelse vold i nære relasjoner, lovverk og rutinebeskrivelse utarbeidet for alle virksomheter; ”Vold i nære relasjoner – hva gjør vi?”

Endelig sluttregnskap med oversikt over eventuelt under-/overforbruk vil, etter avtale med Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet, være tilgjengelig etter gjennomføring av prosjektets planlagte ”Inspirasjonskonferanse” som skal arrangeres i Drammen 11. november 2010. Denne konferansen vil være den endelige sluttmarkering av prosjektet ”Vold i nære relasjoner - æresrelatet vold i Drammen”.

FORSLAG TIL NYE TILTAK

I tillegg til våre anbefalinger om videreutvikling og videreføring av Drammensprosjektets gjennomførte tiltak som kommer frem i rapportens del *Prosjektaktiviteter*, om omfatter følgende aktiviteter:

- Kompetanseheving
- Dialog
- Strategimøter
- ICDP
- Bruk av lovverket i forhold til kjønnslemlestelse

ønsker vi å gi følgende råd og anbefale videre arbeid på følgende områder:

Samordning av handlingsplanarbeid

I løpet av prosjektperioden 2007-2010 har vi hatt tre ulike handlingsplaner å forholde oss til; Handlingsplan mot tvangsekteskap, Handlingsplan mot kjønnslemlestelse og Handlingsplan mot vold i nære relasjoner ”Vendepunktet”, alle med planperioden 2008-2011. Vi har erfart at flere at tiltakene i de ulike handlingsplaner, er overlappende eller også går i hverandre. Dette har medført at vi i ulike sammenhenger har delt Drammensprosjektets erfaringer til samme målgruppe, men på ulike tidspunkt og på bestilling fra ulike oppdragsgivere. En bedre koordinering og samkjøring hadde helt klart vært en fordel og ikke minst mer kostnadseffektivt. Vi vil derfor anbefale en felles handlingsplan for alt arbeid mot vold i nære relasjoner, der tiltakene sees i sammenheng, og de ulike oppdragene tildeles aktører med et tydelig krav om samordning.

Vold og fattigdom må sees i sammenheng

Drammensprosjektet har hatt fokus på å øke kompetanse, fenomenforståelse og å forbedre samhandling mellom de ulike offentlige aktører på området.

Forskning viser at voldsutøvelse kan ”forklares” på ulik måte. Politidirektoratets rapport ”Politiet mot 2020” påpeker at;

for grupper som faller utenfor velstandsøkningen synes avstanden til majoriteten å bli større, både økonomisk og sosialt. Det er i en rekke undersøkelser vist at sjansen for å begå lovbrudd henger sammen med marginalisering i form av opphopning av levekårsproblemer. Dette er årsaken til at kriminalitetsbekjempelse må forstås som et felles ansvar på tvers av offentlig sektor, og at det er særlig grunn til å følge med på utviklingstrekk som innebærer at forskjeller i samfunnet øker.

I NOVA rapport 22/09 ”Voldsutsatte barn og unge i Oslo” viser Svein Mossige og Grete Dyb til at det er ikke tilfeldig hvilke barn og unge som rammes av vold og seksuelle overgrep. Risikofaktorer er oppvekst i familier der foreldrene har rusproblemer, psykiske eller økonomiske problemer.

Familiens økonomi synes særlig å være forbundet med erfaringer med vold, mens rusproblemer hos foreldrene både er forbundet med erfaringer med vold og seksuelle overgrep og krenkelses, sier Mossige og Dyb i sin rapport .

Drammensprosjektet støtter oss til Mossige og Dyb, og anbefaler at disse tema blir sikret ivaretatt i handlingsplanenes siste år, eller også videreføres som eksplisitte tiltak i ny handlingsplan om vold i nære relasjoner.

Begrepsbruk

Blir norske borgere utsatt for æresdrap, og har det noen hensikt å bruke benevnelsen ”æresdrap”, slik man gjør i Sverige og Danmark?

Vil bruk av et slikt begrep skape ytterligere stigmatisering, eller vil det kunne ha en nyttig effekt?

Vil de utsatte for æresvold med reell frykt for drap med motiv i tapt ære, oppleve at det norske samfunn tar konsekvenser av ærestap på alvor, om denne benevnelsen benyttes?

Dette er spørsmål vi har stilt oss i Drammen. Vi mener det kan være nødvendig å ta denne diskusjonen, gjerne som et bestillingsoppdrag til relevante forskermiljøer med kompetanse innen feltet.

Dommerhøyr og settevergeordningen

En utfordring som følge av økt avdekking av vold mot barn; enten direkte vold mot barnet eller barn vitne til vold, er endringer i straffeprosesloven, der aldersgrensen for å gjennomføre dommerhøyr har økt fra 14 til 16 år. Endringen i forhold til aldersgrensen er svært viktig, og ivaretar utsatte for vold i nære relasjoner på en etterlengtet måte.

Endringen i bestemmelsen, som naturlig nok har ført til økning av antall dommerhøyr, har imidlertid ført til en praktisk utfordring med hensyn til behov for setteverger. Det er i denne forbindelse, via prosjektet i Drammen, vi har gjort oss noen betraktninger. Hvilke forventninger har rettsapparatet til settevergens kompetanse og fenomenforståelse i forhold til ført til vold og sedelighetssaker?

Drammen overformynderi har derfor startet et arbeid, der målet er å kartlegge de forventninger som er rettet til settevergen, deres eventuelle behov kompetanse om fenomenforståelse, og også om det er behov for og standardisere et kompetanseløft for setteverger. Vi regner med at arbeidet vil være gjennomført innen utgangen av 2010, eventuelt tidlig vinter 2011.

Vi mener det vil være en nyttig gjennomgang, og vil oppfordre til at dette temaet får plass i en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

FØLGEFORSKNING

Institutt for samfunnsforskning

Vi viser til Insitutt for samfunnsforskning sin følgeevaluering og i sin rapport;

”Handlingsplan mot tvangsekteskap: Evaluering av tiltak. 2. delrapport, juni 2010.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/kampanjer/tvangsekteskapno2/nyheter/folgeevaluering-av-handlingsplan-mot-tva.html?id=610458>

Dette gir en uheldet og faglig vurdering av noen av ”Drammensprosjektet” sine ulike aktiviteter og omtaler også effekt av disse.

Vi velger å vise ISF rapportens hovedkonklusjoner som en avslutning i denne sluttrapport. rapporten.

Institutt for samfunnsforskning – hovedkonklusjon fra undersøkelsens hovedområder.

Som del av ISFs oppdrag med å følgeevaluere arbeidet med Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011) skal det leveres årlige delrapporter. Denne andre rapporten i rekken tar for seg sju av enkelttiltakene i planen, og diskuterer effekten av dem. Dette brukes som utgangspunkt for å reflektere over arbeidet med handlingsplanen i sin helhet. De sju enkelttiltakene er:

- Minoritetsrådgiverordningen ved videregående skoler (tiltak 4) og integreringsrådgiverordningen ved uten-riksstasjonene (tiltak 31)
- Botilbudene for utsatte for tvangsekteskap over og under 18 år (tiltak 27 og 28).
- Drammensprosjektet (tiltak 23) og Kompetanseteamet (tiltak 19).
- Tilskuddsordningen til frivillige organisasjoners holdningsskapende arbeid (tiltak 17)

Rapporten konkluderer med at handlingsplanen har ført til en styrking både av hjelpetiltak og av det forebyggende arbeidet mot tvangsekteskap. Når det gjelder hjelpetiltak fremheves Drammensprosjektet som et eksempel på gode modeller for lokalt samarbeid. Det er svært viktig at arbeidet med å formidle slike lokale samarbeidsprosjekter intensiveres i tiden fremover. Videre har botilbudene blitt styrket med nye plasser, og kanalene inn i tilbudet er blitt flere, blant annet gjennom minoritets- og integreringsrådgivernes arbeid.

Anbefalinger

Vi mener at Drammensprosjektet har etablert en helhetlig modell for lokalt samarbeid, som har sin styrke både i den klare forankringen i et bredere politikkområde – arbeidet mot vold i nære relasjoner – og i forankringen på ledelsesnivå i kommunen. Ut fra dette er vår første anbefaling at:

Forankringsmodellen gjennom SLT videreføres i andre kommuner og arbeidet mot tvangsekteskap kobles til etableringen av lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner. Vi vil understreke at Drammensprosjektet har sin styrke i at det nettopp utgjør en helhet, og at slike prosjekter bare kan lykkes dersom forankring og politisk vilje i den enkelte kommune sikres.

Drammensprosjektet har utviklet et bredt sett av materiale. Dette inkluderer informasjonsmateriell (Veilederen mot vold i nære relasjoner), kursopplegg (trinn 1 og trinn 2, kurs for

minoritetsorganisasjoner) og verktøy til bruk i samarbeid mellom instanser (dialogmodell, avklaringer av lovverk og roller, kart for saksflyt og strategimøter). Vi mener at mye av dette materialet kan være til nytte for andre kommuner, men mener det avgjørende er at materialet og modellene tas i bruk med utgangspunkt i kommunens egne prosesser og egendefinerte behov. Dette krever formidling som tar hensyn til behovet for lokal forankring.

I henhold til tiltak 23 er det RVTSeNe som har fått ansvaret for formidling av lokale modeller for arbeid mot tvangsekteskap. I forrige rapport pekte vi på at dette oppdraget ikke var blitt inndeinert i RVTSenes oppdrag fra Helsedirektoratet gjennom tildelingsbrevene i 2008 og 2009. Vi er ikke kjent med oppdraget for 2010, men forstår ut fra informasjon fra Drammensprosjektet at arbeidet med dette ikke er igangsatt.

Med utgangspunkt i dette gir vi en toleddet anbefaling:

- at BLD, i samråd med Drammensprosjektet, finner metoder og kanaler for å tilgjengeliggjøre relevant informasjons- og kursmateriell innenfor rammen av handlingsplanen
- at modell og ansvar for formidling av lokale modeller utvikles svært raskt, og at slikt formidlingsarbeid igangsettes innen utgangen av handlingsplansperioden

Vi vil med dette takke tildelende departement for det økonomiske tilskudd som har muliggjort gjennomføring av dette pilotprosjektet. Vi håper denne sluttrapport vil gi inspirasjon og være til nytte for andre kommuner og politidistrikt i deres videre innsats mot vold i nære relasjoner.

Drammen, 6. oktober 2010

Utdanningsdirektør Tore Isaksen
Drammen kommune

Politioverbetjent Dag I. Ebbestad
Drammen politistasjon

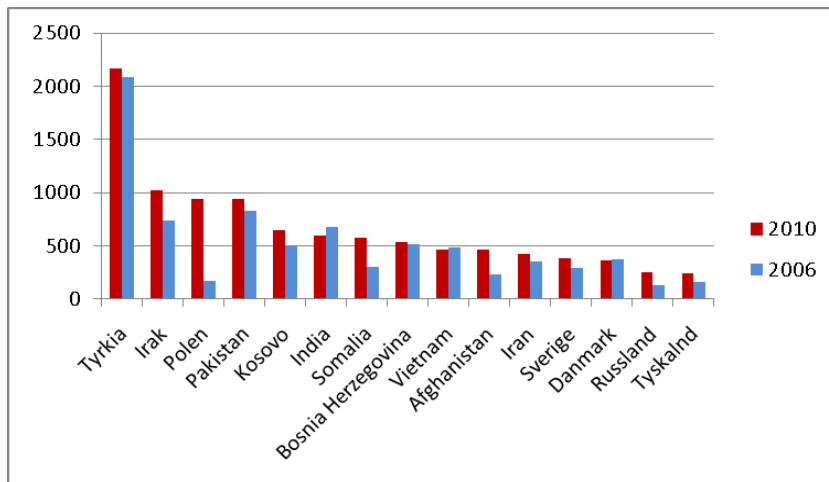
Prosjektleder Sidsel Hager
Drammen kommune

Vedlegg:

Grafisk fremstilling over de største innvandrergupper i Drammen pr. dato 2010 vs. 2006
Fagplan høyskolestudiet ved HiBu "Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk"
Prosjektoppgave – "Dialog", utarbeidet av politiinspektør Asker og Bærum politidistrikt, Nina K. Bjørlo
Eksamensoppgave – "Strategimøter", utarbeidet av prosjektleder i "Drammensprosjektet", Sidsel Hager
Seminarprogram – utviklet for målgruppen "tros- og livssynsledere i Drammensregionen"
Oversikt over foredragsvirksomhet gjennomført i prosjektperioden 2007-2010

VEDLEGG 1

Grafen viser oversikt over de største innvandregrupper i Drammen pr. dato 2010 vs. 2006

	2010	2006
Tyrkia	2169	2081
Irak	1024	735
Polen	942	168
Pakistan	939	828
Kosovo	648	500
India	592	675
Somalia	574	306
Bosnia Herzegovina	536	513
Vietnam	467	480
Afghanistan	462	236
Iran	425	353
Sverige	379	289
Danmark	360	369
Russland	250	127
Tyskland	246	159
Sum de 15 største...	10013	7819

VEDLEGG 2

Høgskolen i Buskerud
Avdeling for allmennlærerutdanning

Nytt utdanningstilbud ved Høgskolen i Buskerud

Utarbeidet for Drammen kommune i samarbeid med "prosjekt æresrelatert vold" og Introduksjonssenteret

”Vold i nære relasjoner” og ”menneskerettigheter” (15stp + 15 stp)

Bygger på generell studiekompetanse og kan inngå som del av grunnutdanning eller videreutdanning

Emneplan pr 7/1-09, det tas forbehold om endringer.

Kontaktpersoner er:

suleyman.gunenc@drmk.no tlf 32 04 47 00

sidse.lhager@drmk.no tlf 91 37 55 53

Runi.Borresen@hibu.no tlf 47 87 57 07/32 20 64 00

Dato	Tema	Foreleser	Tid og sted
Onsdag 11/2	<p>Velkomst Orientering om studiet</p> <p>-----</p> <p>Vold og vold i nære relasjoner i et individ og et samfunnsperspektiv –en innføring</p>	<p>Studiekoordinator Runi Børresen Suleyman Gunenc og Sidsel Hager, Drammen kommune + "gjest"</p> <p>-----</p> <p>Lærebokforfattere, Ingebjørg Dolve og Janne Grønningen - VOX</p>	<p>Rom: Papirbredden Kl. 17.00 -18.00</p> <p>-----</p> <p>Kl 18.00 - 21.00</p>
Torsdag 12/2	<p>Forts. Vold og vold i nære relasjoner i et individ og et samfunnsperspektiv –en innføring</p> <p>-----</p> <p>Arbeidet med "Vold i nære relasjoner" i Norge – før og nå.</p>	<p>Lærebokforfattere, Ingebjørg Dolve og Janne Grønningen – VOX</p> <p>-----</p> <p>Tove Smaadal, daglig leder Krisesentersekretariatet</p>	<p>Rom: Papirbredden Kl. 17.00 – 19.00</p> <p>-----</p> <p>Kl 19.00 - 21.00</p>
Onsdag 18/2	<p>Voldsspiralen. Fra utsatt til utøver. Symptomer og konsekvenser.</p> <p>-----</p> <p>Psykisk helse Post traumatisk stress syndrom PTSD</p>	<p>Psykolog, Didrik Heigeland, Alternativ til (Drammen)</p>	<p>Rom: Papirbredden Kl.17.00- 21.00</p>
Onsdag 4/3	<p>Samspill og konflikthåndtering i interkulturelt perspektiv.</p> <p>-----</p> <p>Kommunikasjon og holdninger i arbeidet med personer med etnisk minoritetsbakgrunn.</p>	<p>Prosjektleder Leoul Mekonen, Regionsenteret for barn og unges psykiske helse Region Øst og Sør.</p>	<p>Rom: Papirbredden Kl.17.00 - 21.00</p>

	Hvordan kommer symptomer til uttrykk i ulike kulturer?		
Onsdag 11/3	<p>Kultur – en referanseramme for atferd og tenkning. Rasisme før og nå.</p>	<p>Cand. Psychol. Sunil Loona, NAFO, HiO</p>	<p>Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00</p>
Lørdag 14/3	Ære – æresbegrepet	Professor Unni Wikan, UiO	<p>Rom: Papirbredden kl. 10.00 -16.00</p>
Søndag 15/3	<p>Hvordan undervise traumatiserte mennesker - en innføring i stabiliserende traumebehandling.</p> <p>"Sommerfuglkvinnen – gruppebehandling for traumatiserte minoritetskvinner – og menn"</p>	<p>Psykolog Judith Vander Weele, Regionalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (RVTS-øst)</p>	<p>Rom: Papirbredden kl. 10.00 -16.00</p>
Onsdag 18/3	<p>Om å arbeide med folk som opplever kriser og traumer. Hva gjør det med oss? Sekundærtraumatisering</p>	RVTS –sør	<p>Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00</p>
Onsdag 25/3	Vold og skadevirkninger på barn.	<p>Psykologspesialist Iselin Sætre, Alternativ til vold "Foreldreprosjektet"</p>	<p>Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00</p>
Onsdag 1/4	Vold og skadevirkninger på omsorg.	<p>Psykologspesialist Iselin Sætre, Alternativ til vold "Foreldreprosjektet"</p>	<p>Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00</p>

Onsdag 15/4	Vold i nære relasjoner sett fra "Søndre Buskerud politidistrikt".	Søndre Buskerud politidistrikt	Kl 17.00 – 21.00
Lørdag 18/4	Vold i et samfunnsperspektiv - gjengvold	Voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk, Polithøgskolen, Oslo	Rom: Papirbredden Kl.10.00-16.00
Onsdag 22/4	Seksuelle overgrep –definisjoner, forekomst. Medisinske funn. Tverrfaglig samarbeid.	Forsker Geir Borgen, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. NKVTS	Rom: Papirbredden Kl 17.00 – 21.00
Onsdag 29/4	Seksualisert vold og overgrep mot ungdom, et godt skult problem og en tverrfaglig utfordring.	Daglig leder, Mørete Andrea Risan, Buskerudregionens inccesenter. BRIS	Rom: Papirbredden Kl. 17.00 – 19.00
	"Barn på krisesenter"	Daglig leder, Janne Opdal, Betsy krisesenter, Drammen (+ Familievernkontoret)	Kl 19.00 – 21.00
Onsdag 6/5	Kjønnslemlestelse. Hva er det? Hva kan vi gjøre for jentene/kvinnene? Hvordan forebygge? Hva med foreldrene?	Seksjonsoverlege Anne Sejersted Bødtker og jordmor Synnøve Egenæs, kvinneklinikken, Sykehuset Buskerud	Rom: Papirbredden Kl. 17.00 – 19.00
		Fjell helsestasjon, Drammen kommune	Kl 19.00 -21.00

Onsdag 13/5	ViNR i Drammen kommune "Oppsummering"	Sidsel Hager, prosjektleder "Æresrelatert vold", Drammen kommune	Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00
Onsdag 20/5	Oppgaveskriving	Cand.paed.spes, Hein Lindquist, HiBU	Rom: Papirbredden Kl. 17.00 – 21.00
Onsdag 27/5	Oppgaveskriving Orientering om eksamen og utdeling av eksamensoppgave	Cand.paed.spes, Hein Lindquist, HiBU	Rom: Papirbredden kl. 17.00 -21.00
Søndag 21/6 (innen kl 24.00)	Innlevering eksamen		

VEDLEGG 3

”Bruk av dialog som forebyggende metode i politiet, der ære er motiv for handlingen”

- en metode for å hindre alvorlige krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter

Prosjektoppgave

Institutt for Økonomi og Statsvitenskap, Kongsberg

”Menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering”

Nina Karstensen Bjørlo

“Ja, realpolitikk; jeg er også realpolitiker, - av hele mitt sinn, jeg interesserer meg levende og utelukkende for virkelighet. Men ingen realpolitikk i et civilisert samfund er tenkelig uten på grunnlag av nestekjærlighet, - gjensidighet, hjelpsomhet, tillit. Det er den klippe hvorpå alt menneskelig samkvem må bygge.”

Fridtjof Nansen (1922)

Innholdsfortegnelse

<u>Sammendrag</u>	51
<u>Forord</u>	51
<u>Innledning</u>	53
<u>Bakgrunn for og formålet med undersøkelsen</u>	53
<u>Metodevalg og gjennomføring</u>	53
<u>Oppbyggingen av oppgaven</u>	54
<u>Teori</u>	54
<u>Utvalg av teori</u>	54
Dialog	54
Forebyggende strategier	54
Konflikt	55
Dialog	55
Forsoning.....	56
<u>Lovverk</u>	57
Straffelov	57
Straffeprosessloven.....	57
Politi-loven	58
<u>Menneskerettigheter</u>	12
Konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og de grunnleggende friheter.....	58
Europarådets konvensjon, artikkel 3.....	58
Europarådets konvensjon artikkel 2 og 8.....	59
Barnekonvensjonens artikkel 16.....	59
<u>Konfliktrådet</u>	59
Restorative Justice	60
<u>Familiestruktur, samfunnsstruktur og ære</u>	61
Individualisme og kollektivismen	62
Sosialisering.....	62
<u>Vold</u>	12
Vold i nære relasjoner	12
<u>Ære</u>	13
Æresvold.....	13
Tvangsgifte – arrangerte ekteskap.....	65
<u>Aktørene</u>	65
Politi	65
Politiets vitnebeskyttelse.....	67
Konfliktrådet	25
<u>Empiri</u>	68
<u>Resultater</u>	69
<u>Drøfting</u>	72
<u>Konklusjon</u>	73
<u>Forslag til videre arbeid</u>	74

[Litteraturliste](#).....76
[Vedlegg](#)..... *Feil! Bokmerke er ikke definert.*

Sammendrag

”Bruk av dialog som forebyggende metode i politiet, der ære er motiv for handlingen” – en metode for å hindre alvorlige krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter.

I anledning den første straffesaken i norsk rettshistorie, fikk Drammen kommune og Drammen politistasjon tildelt statlige midler til et lokalt- nasjonalt pilotprosjekt for om mulig skaffe seg nødvendig kompetansen for å begrense æresrelatert vold.

Siden prosjektets start i 2007 er det etablert gode samarbeidsrutiner og systemer mellom politi og kommune. I tillegg økt kompetanse. Et av hovedmålene var å utvikle nye metoder for om mulig begrense æresvold generelt og spesielt tvangsgifte. Erfaringene fra straffesakene ga et godt utgangspunkt for å se nærmere på om der var metoder som kunne benyttes eller utvikles, for å forebygge tvangsgifte og annen æresrelatert vold.

I forbindelse med min deltagelse på menneskerettighetsstudiet ved Høyskolen i Buskerud og kunnskap som ble tilegnet her, så jeg at norsk politi generelt ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om forpliktelsene i forhold til å ivareta ethvert individs grunnleggende menneskerettigheter. Der er ikke skapt noen arena i forhold til politiets plikt til å forebygge tvangsgifte og annen æresrelatert vold. I det ha nødvendig forståelse for fenomenet ære og følgende av brutt ære.

Derfor har det vært viktig i min undersøkelse og se på hvordan politiet kan skape tillit og i det komme til kunnskap om at alvorlige krenkelser kan skje. Samarbeid mellom de ulike offentlige instanser er grunnleggende for avdekking. Videre at informasjonen blir forstått i en tidlig fase, slik at dialog kan benyttes i politiets forebyggende arbeid.

Særlig viktig var de, og er det, at politiet bygger tillit på et tidlig stadiet i de ulike minoritetsmiljøene der tvangsgifte og annen æresvold praktiseres. Ved å komme inn i tidlig fase i konflikten, gjennomføre samtaler med partene, er der helt klart muligheter til å komme i en dialog. En dialog som til slutt fører til en forsoning og hindrer alvorlige krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter.

Forord

Den 30. mai 2008 la politidirektør Ingelin Killengreen frem rapporten ”Politiet mot 2020”- bemannings- og kompetansebehov i politiet. Denne rapporten ble utarbeidet på oppdrag fra Justisdepartementet og var en oppfølging av politirollemeldingen.

I rapporten er det vektlagt at politiet skal arbeide mer kunnskapsbasert. Omfang og kompleksitet i ulike typer kriminalitet utfordrer politiet i valg av metoder for kriminalitetsbekjempelse. Politiets hovedoppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet og øke tryggheten. Dette forutsetter kunnskap om bakenforliggende årsaker til kriminalitet, lokale forhold, regionale og nasjonale sammenhenger, samt hvilke mekanismer som fører mennesker inn i kriminalitet.

Rapporten viser til at politidistriktene må ha nødvendig kompetanse i arbeidsmetoder som er basert på kunnskap om hva som virker. En kunnskapsbasert tilnærming krever at det stadig utvikles nye metoder for politiets oppgaveløsning, og etaten må til enhver tid oppdatere og ta i bruk metoder som er i samsvar med samfunns- og kriminalitetsutviklingen. Dette krever evne til rask omstilling, og en effektiv implementeringsstrategi som legger til rette for kompetanseheving. Riktig bruk av arbeidsmetoder som vi vet virker, gir gode resultater.

Befolkningsutviklingen gjennom de senere år viser at det norske samfunnet i økende grad blir multietnisk og heterogent. Befolkningsveksten forventes å gjenspeile dette. Politiet er avhengig av å ha god

kommunikasjon med alle lag av befolkningen. Dette gjelder ikke minst for personer med bakgrunn i andre land og kulturer der politiet er svært forskjellig fra vår norske modell, og der motsetningsforhold mellom politi og befolkning kan utvikle seg til å bli meget problematisk.

Rapporten konkluderer med at mange politidistrikt rapporterer at de har for liten kunnskap om etiske minoritetsmiljøer og at det er vanskelig å oppnå nødvendig og god kommunikasjon med flere av disse miljøene. Det påpekes også at mulighetene for å øke kunnskapen ikke alltid er god nok – rett og slett fordi kompetanse på disse områdene ikke alltid er like lett tilgjengelig. Det synes åpenbart at kunnskap om kulturforståelse og mangfold både generelt og i forbindelse med spesielle saker, må styrkes.

I 2007 fikk Drammen politistasjon og Drammen kommune tildelt midler fra fire ulike departement for å forebygge æresrelatert vold. ”Drammensprosjektet” ble tiltak nr. 23 i handlingsplanen mot Tvangsekteskap 2008 – 2011. Prosjektet har hatt flere mål og delmål siden prosjektets start. Et av delmålene har vært å utvikle nye metoder for å begrense tvangsgifte og annen æresrelatert vold.

I den anledning har jeg som prosjektgruppedeltager fått muligheten til å gjennomføre et to års menneskerettighetsstudie ved høyskolen i Buskerud. Denne prosjektoppgaven er et resultat av min studie og en tilnærming til å se på arbeidsmetoder som virker og kan gi gode resultater.

I denne sammenheng er det viktig å vise til det fokus regjeringens justispolitikk viser i sin innstilling til Stortinget ved Prop. 1 S (2009-2010). De grunnleggende verdiene for Regjeringens justispolitikk er trygghet, demokrati og rettsikkerhet. Verdiene er konkretisert gjennom hoved- og delmål. I et av målene vektlegges en god og effektiv konfliktbygging og løsning ved gjennom delmål å styrke og utvikle konfliktløsningsordninger. Videre et mål om

reduisert kriminalitet, der et av delmålene er å styrke det kriminalitetsforebyggende og trygghetsskapende arbeidet. Videre har regjeringen satt seg som mål å ivareta rettsikkerhet for individer og grupper der et av delmålene er å ivareta menneskerettighetene i justissektoren.

Denne prosjektoppgaven med sin problemstilling er derfor forankret og i tråd med regjeringens justispolitikk generelt og spesielt gjennom politidirektoratets rapport ”Politiet mot 2020”.

Jeg vil aller først takke professor i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo Unni Wikan, som var sakkyndig vitne i den første tvangsekteskapsaken, og i den sammenheng ga meg som etterforskningsleder inngående kunnskap om fenomenet ære og konsekvensene ved brutt ære. I forhold til å forstå, men ikke akseptere, var kompleksiteten i saken starten på det som senere ble ”Drammensprosjektet”.

Videre vil jeg takke den gang vår barne- og likestillingsminister, Karita Bekkemellem, som så viktigheten av vår prosjektsøknad og bevilget midler til et treårig pilotprosjekt i Drammen. Også stor takk til forsker Anja Bredal og Eli Ferrari de Carli, som introduserte oss.

En annen inspirator og viktig sparringspartner har vært, og er fortsatt cand.mag. og flerkulturell konfliktmekler, Farwha Nielsen fra København. Nielsens kunnskap, erfaringer og engasjement gjør meg sikker på at dialog er veien å gå - fra det ”umulige til det mulige”. En stor takk til deg!

Videre vil jeg takke politidistriktets ledelse som har gitt meg muligheten til å gjennomføre studiet ved Høyskolen i Buskerud. Jeg vil også takke selve prosjektet som valgte å finansiere studiet. Ikke minst vil jeg takke prosjektleder Sidsel Hager som har vært til uvurderlig hjelp og støtte under hele studietiden. Ikke minst som rådgiver i forbindelse med selve prosjektoppgaven. Tusen takk!

Takk til mine gode kolleger ved Drammen politistasjon, som i ulike faser i de ulike sakene har benyttet meg som rådgiver, involvert meg og har gitt meg muligheten til å utføre de nødvendige undersøkelsene. Jeg vil også takke min faglærer og veileder førsteamanuensis Lars Petter Soltvedt, for all rådgivning underveis.

Takk til min familie som er tålmodig og som har gitt meg tid og rom for å jobbe med oppgaven.

Jeg takker også de ulike minoritetsmiljøene i Drammen, som har vært åpen for samarbeid og som har gitt meg nødvendig tillit og respekt i forhold til å komme tidlig inn i konfliktene.

Til slutt vil jeg rette en spesiell takk til familien X, som har vist meg at det umulige er mulig. Det har vært en prosess som over flere år har gjort meg som menneske og som politi ydmyk i forhold til å det å ivareta et individs grunnleggende menneskerettigheter, uansett etnisitet, religion eller tradisjon.

Drammen, 01.02.2010

Nina Karstensen Bjørlo

Innledning

Bakgrunn for og formålet med undersøkelsen

I februar 2003 ble tvangsgifte kriminalisert i Norge ved at det kom en egen lov, strl. § 222. Denne loven kom som et tillegg til FN-konvensjoner som Kvinnekonvensjonen og Barnekonvensjonen som allerede var inkorporert i norsk lov og som bl.a. skal beskytte barn og unge voksne mot tvangsgiftepraksis og annen æresrelatert vold.

I februar 2005 var jeg som politi og etterforskningsleder den første som, i samråd med lokal påtalemyndighet, opprettet første straffesak der brudd på den nye straffebestemmelsen dannet grunnlag for videre etterforskning. En straffesak som endelig ble avgjort ved dom i Norges Høyesterett. Far og bror ble dømt til henholdsvis to og et halvt og to års dom. Videre var jeg også etterforskningsleder i Norges andre straffesak, som ikke bare omhandlet tvangsgifte, men også barnebortføring, der offeret under omsorg av barnevernet ble bortført til opprinnelseslandet. Far ble i dette tilfellet dømt for det til nå landets strengeste straff, fire år.

På bakgrunn av sakene har jeg som politi tilegnet meg kunnskap som på det tidspunktet var begrenset i politietaten forøvrig. Jeg erfarte at norsk politi generelt ikke hadde tilstrekkelig kunnskap eller nødvendig kompetanse til å forstå de kulturelle forskjellene mellom individualistisk og kollektivistisk familie- og samfunnsstruktur. Æresbegrepet var ukjent og en forsto ikke at "ære" kunne være motivet for handlingen. Æresbegrepet i sin helhet ble komplisert både for offer og overgriper, men også i forhold til det politifaglige arbeidet generelt. Konsekvensene i forhold til brutt ære fikk betydning for begge parter og sett i en kollektivistisk sammenheng vil dette naturlig nok involvere mange flere. For politiet ble dette en utfordring i forhold til tradisjonell etterforskning. Ikke minst det å ivareta alle involverte parter i saken, både med hensyn til sikkerhet og oppfølging.

Foruten dette hadde jeg heller ingen kunnskap om eller innsikt i de grunnleggende menneskerettighetene og de forpliktelsene den norske stat har i denne sammenheng.

Erfaringer og kunnskaper som jeg har tilegnet meg underveis og i ettertid i forhold til disse to straffesakene og møte med de involverte storfamiliene og det etniske miljøet, gjorde at jeg så nødvendigheten av å se på ulike tilnærminger i forhold til konflikter sett i et forebyggende perspektiv. Hvordan kan en som politi opparbeide tillit og komme i en dialog, slik at tvangsgifte og i ytterste konsekvens æresdrap unngås? Videre; finnes der virkemidler som kan benyttes i forkant og som kan forhindre en straffeforfølgelse?

I denne oppgaven vil jeg ha fokus på bruk av dialog som metode i det forebyggende arbeid i politiet. Jeg diskuterer ikke bruk av dialog som metode som et alternativ til straff, men ser på muligheten til bruk av konfliktråd i tidlig fase og før en eventuell opprettelse av straffesak. Jeg har avgrenset oppgaven til å se nærmere på dialog som forebyggende metode i politiets arbeid opp mot ivaretagelse av de grunnleggende menneskerettighetene. Jeg har konsentrert utvalget til å gjelde offerutsatte som er over 18 år. Dette da det vil være flere offentlige aktører, med annet lovverk, som naturlig involveres for offer under 18 år. Det utelukker imidlertid ikke at dialog som metode kan brukes også i saker der offer er under 18 år.

Politiets forebyggende arbeid retter sitt fokus både på samfunns-, gruppe- og individnivå. I den sammenheng tas det i bruk ulike metoder. Jeg vil imidlertid i denne oppgaven ha hovedfokus i på individnivå, men likevel er gruppenivå sentralt da det i kollektivistiske kulturer ikke skiller på gruppe og individ.

Metodevalg og gjennomføring

I forbindelse med min deltagelse på studiet "Menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering", har jeg sett på ulike gjennomføringsmekanismer som legges til grunn for å ivareta et individs grunnleggende rett til ett fritt og selvstendig liv.

Med ytterligere kunnskap og erfaringer gjennom mine samtaler med utsatte og deres familier, erfarte jeg at jeg klarte å opparbeide nødvendig tillit som resulterte i at partene fikk nødvendig trygget til å formidle sin situasjon og opplevelse av situasjonen i forhold til konflikten som hadde oppstått. Det er

kompleksiteten i disse samtalene jeg ønsker å se nærmere på og som danner grunnlag for metoden; ”Dialog i politiets forebyggende arbeid”.

Jeg vil også se på muligheten for at Konfliktrådet kan involveres i en tidlig fase og gjennom samarbeid med politiet bidra til en forsoning mellom partene.

I løpet av mitt studie har jeg vært delaktig i fire konkrete saker der dialog som metode er prøvd ut og benyttet. Det vil si at politiet har kommet til kunnskap om at en alvorlig straffbar handling kan skje eller skal skje, og der ære vil være et motiv for handlingen. I tre av sakene var det frykt for tvangsgifte og i en av sakene var det frykt for drap.

Det er erfaringen fra disse sakene jeg vil redegjøre for, og som danner grunnlag for mitt ønske om bruk av metoden ”Dialog som metode i politiets forebyggende arbeid”. Da for den grunnleggende verdi ved å ivareta borgernes menneskerettigheter.

Oppbyggingen av oppgaven

I oppgavens teoridel presenterer jeg aktuell teori i forhold til menneskerettigheter, internasjonale konvensjoner, norsk lovverk og konfliktråd. Videre presenteres teori som omhandler konflikt, dialog, forsoning, ære og vold som alle er sentrale begreper i forhold til oppgavens diskusjon om dialog som metode i det forebyggende politiarbeidet sett i et menneskerettighetsperspektiv.

I oppgavens empiriske del viser jeg til mine samtaler og erfaringer med utsatte og utøvere. Jeg viser også til ulike samarbeidspartnere og deres involvering i noen faser av prosessen.

Jeg diskuterer teori opp mot mine erfaringer i det politifaglige arbeid med saker relatert til æresvold, for å vise de positive sider ved at politiet benytte dialog som metode i det forebyggende arbeidet.

Når jeg i oppgaven referer til politiets forebyggende arbeid, omhandler dette ”vårt” forebyggende arbeid for å sikre borgernes grunnleggende menneskerettigheter.

Teori

Utvalg av teori

Litteraturen benyttet i teoridelen av denne oppgaven består både av faglitteratur, politifaglige tidsskrifter og offentlige utredninger som finnes på området. I tillegg viser jeg til ulike forelesere og deres foredrag på studiet ved HiBu.

Hovedpensum på dette studiet omhandler ulike konflikter og forsoningsprosesser på samfunnsnivå i form av krig mellom stater, etniske grupper og også religiøse grupper.

Jeg har hatt behov for å supplere med faglitteratur som benyttes i politi- og sosialfaglig arbeid for å beskrive prosesser på gruppe- og individnivå.

For å få frem menneskerettighetsperspektivet i oppgaven har jeg vist til bl.a. sentrale menneskerettigheter, bestemmelser i politiloven, straffeloven og annet lovverk som skal sikre borgernes grunnleggende menneskerettigheter.

Deler av litteraturen beskriver konflikter og veien til forsoning på samfunns- og gruppenivå. Jeg mener deler av dette er overførbart til individnivå og har forsøkt å vise dette ved også å vise til annen litteratur som i hovedsak har fokus på individnivå.

Dialog

Dialog som metode og som en tilnærming i forhold til å løse konflikter er benyttet i mange sammenhenger og på flere nivåer. For å forklare prosessen fra en konflikt oppstår frem til en forsoning på individnivå sett i et forebyggende perspektiv, ser jeg nærmere på ulike teorier i forhold til å vise helheten i prosessen.

Forebyggende strategier

Tore Bjørge (1999) skriver om to typer forebyggende strategier i forhold til politiets arbeid. Den ene er en sosial forebyggingsstrategi hvor en forsøker å påvirke de faktorer eller prosesser som gjør

grupper eller personer disponerte for å utøve kriminelle handlinger. Den andre er en situasjonell forebyggingsstrategi som retter seg mot spesifikke typer lovbrudd, hvor en forsøker å gjøre lovbruddet vanskeligere å gjennomføre, minsker gevinsten ved å begå lovbruddet, øker risikoen for å bli tatt og styrker vernet rundt potensielle ofre. Kriminelle handlinger utløses i konkrete situasjoner. Denne utløsningen avhenger av hvordan de konkrete situasjoner er utformet og hvordan de oppfattes. Det å forebygge er ”å gripe inn i ” mekanismer som forårsaker forbrytelser slik at man bidrar til å minske sannsynligheten for at de skal forekomme” (Erstad, 1997).

I strategiplan for forebyggende politiarbeid (2002-2005) er følgende definisjon lagt til grunn for forebyggende arbeid: ”En felles aktivitetsform for alle politiaktivitetene, slik at en i sum vil oppnå forebyggende effekt av alt politiarbeid. Det sies videre at strategien for kriminalitetsforebygging skal være ”en integrert del i all politigjøremål og POP (problemorientert politiarbeid) skal være tilnæringsmetoden”. Det vil igjen si at problemet må identifiseres for så igjen velge hvilke metode og virkemidler som skal benyttes (ibid).

Konflikt

Edward de Bono definerer konflikt på denne måte; ”En konflikt er kollisjon mellom interesser, verdier, handlinger eller retninger” (Wikipedia).

En annen definisjon er; ”Konflikter kan beskrives som en prosess der respekten for menneskeverdet gradvis minker og leder til at de involverte behandler hverandre mer som objekt enn som mennesket” (Brodal. H. & Nilsson. L., s. 11, på Wikipedia).

Graham Dyson ved Senter for konflikthåndtering, tar utgangspunkt i sin kursmanual (2001) at en konflikt er en naturlig side ved menneskelig kontakt. Mennesker er ikke helt like hverandre, alle har ikke de samme ønsker, interesser og verdier. Fordi vi ikke mener det samme om alt og ikke vil det samme i livet, oppstår det diskusjon, kringel – konflikt. Mennesker har også forskjellig tilgang til ressurser, noen har mer og andre har mindre – og dette kan gi grobunn for konflikt. Det er ikke konfliktene i seg selv som gjør at så mange har negative assosiasjoner til begrepet, men det som konflikter kan føre til om de ikke blir håndtert på en god måte. For å takle konflikter godt, er det viktig å ha en grunnleggende forståelse av hva menneske selv legger i begrepet

Tidligere statsminister Kjell Mange Bondevik skriver sitt innlegg i Den Norske Helsingforskomite sitt rapport nr. 2/2001, at han er overbevist om at konfliktløsning og konfliktforebygging på lengre sikt bare kan oppnås gjennom oppbygging av rettsstater og demokratier som bygger på en grunnleggende respekt for menneskeverdet og menneskerettighetene.

Dialog

Dialog betyr hovedsakelig en samtale mellom to eller flere personer. Dialog er det motsatte av monolog. En dialog er ofte en løpende meningsutveksling for å skape forståelse og å utjevne motsetninger. En dialogisk modell tar utgangspunkt i at alle parter har noe å bidra med og vi er gjensidig avhengig av hverandre for å komme videre. Læringen skjer i en veksel mellom partene.

Steinar Bryn fra Nansenskolen, viste i sitt foredrag ved Hibu til at Nansenskolens dialogprosjekt ville ved å bruke dialog som ide og metode, styrke mennesker som lever i konfliktsituasjoner til å bidra til fredelig konflikthåndtering og demokratisk utvikling. De ønsket å skape et nøytralt og åpent rom der aktører i alvorlige konflikter kunne møtes ansikt til ansikt. Målsettingen var å bryte ned fiendebilder og øke forståelsen for hverandres synspunkter, interesser og behov. Et viktig mål var å stimulere og tilrettelegge for konfliktnalyse og for erfaringer av ”de andres” ståsted. Fokus var ikke på hvem som hadde rett eller hvem som var mest skyldig, men hvordan de bygget respekt for demokratiske prinsipper, menneskerettigheter og fredelig konfliktløsning. Disse prinsippene var et alternativ til nasjonal sjåvinisme og etnisk lojalitet.

Inge Eidsvåg som har arbeidet som lærer på Balkan mener at dialog handler ikke om enighet, men om forståelse. Å gå inn i en dialog er for selv å lære, forandres og vokse. Ikke tvinge eller lokke andre til å endre seg (Røhr,2005).

Hege Storhaug uttrykker på Human Rights Service sin hjemmeside sin skepsis til myndighetenes ensidige satsning på dialogtiltak mellom foreldre og barn som frykter tvangsgifte. Hun henviser til Monica Berge, leder ved Oslo Røde Kors Informasjonstelefon om tvangsekteskap som forklarer ypperlig hvorfor dialog er problematisk og derfor er skrinlagt som virkemiddel hos Røde Kors. I 2000 startet de såkalte dialogmøter. I 2004 satte Røde Kors en sluttstrek for dialogen:

”Vi opplevde at jentene ble gisler i samtalene. Møtene ble ny maktdemonstrasjon overfor jentene, og vi klarte ikke å ivareta jentenes perspektiv.”

Farwah Nielsen, som er minoritetsrådgiver og kulturell konfliktmegler og har hatt opplæring for politiet i Danmark, forklarer på sitt innlegg på BLDs konferanse i Oslo høsten 2009; ”bruk av dialog og ikke det å gå rettens vei, som en forandring, et fremskritt, kvalitet og håp”.

Forsoning

Atle Sommerfeldt gir en kortfattet definisjon på forsoning i ”Den norske Helsingforskomites rapport nr. 2” (2001), som i denne sammenheng er uten en utdypende forklaring; ”Forsoning er at tidligere fiender bygger en felles fremtid”.

Enver Djuliman sier i sin forelesning ved HiBu, at når vi snakker om forsoning, skiller vi som regel mellom forsoning på et samfunnsmessig, sosialt og individuelt nivå. Vi snakker om forsoning med det nye samfunnssystemet, forsoning mellom forskjellige (etniske) grupper i et samfunn, forsoning mellom flere samfunn, forsoning av tidligere fiender osv. Han mener det er viktig å huske at forsoning både kan være en del av et system og en individuell handling.

Videre kan vi lese i *Den norske Helsingforskomites rapport 2, (2001)* at på det samfunnsmessige plan innebærer forsoning et forsøk på å bygge broer mellom fortiden, nåtiden og fremtiden – for eksempel i samfunn som er i en overgangsfase fra autoritært styre eller krigstilstand til demokrati. Dette vil åpne for muligheten til å bygge fremtiden på en slik måte at ulikheter mellom grupper og individer blir en ressurs som bidrar til den demokratiske og pluralistiske utviklingen som er grunnlaget for fredelig sameksistens. På det individuelle plan innebærer forsoning et forsøk på å bygge en bro over en personlig tragedie, fra fortiden til fremtiden, fra å være sveket til å gjenopprette tillit. En konflikt som blir betraktet i et fremtidsperspektiv der forsoning har mye til felles med aksept.

På det sosiale nivået innebærer forsoning at tidligere fiender finner frem til verdier som et grunnlag for felleskap og et nytt liv sammen (ibid).

Enver Djuliman viste til John Paul Lederah i sitt foredrag, om at forsoning innebærer fire elementer:

1. Sannhet som krever en åpen holdning i forhold til fortid
2. Nåde som kreves for tilgivelse som er nødvendig for å bygge opp nye relasjoner
3. Rettferdighet som krever reparasjon og samfunnets omorganisering
4. Fred som har som mål en felles fremtid og sikkerhet for alle parter.

Gjennom historien og i ulike konflikter har det blitt benyttet ulike virkemidler for fred og forsoning. For å få gjennomført varige prosesser og gjenoppbygging av tillit har det vært av stor viktighet hvordan man gjennomførte oppgjøret med fortiden. Det var viktig å bestemme seg for hvordan man ønsket å bygge opp nasjonale normer og lovhjemler for å ta oppgjør med de ansvarlige. Det var viktig

å bygge arenaer for å arbeide med forsoning og dialog utenom domstolene. Kommisjoner for sannhet og forsoning var slike faglige og troverdige arenaer.

I Sør-Amerika var sannhetskommisjonen også en forsoningskommisjon. Tyrone Savage, fra London og Stellenbosch Universitetet i Sør-Afrika, har gjennom sine forelesninger vist oss hvordan slike prosesser foregår. Offer og overgriper står frem med sine historier. Tilgivelse og beklagelse kunne utgjøre sentrale elementer. Det var en prosess som tok sikte på å avdekke og tydeliggjøre, men også på å legge ansvar på de skyldige. Forsoningen skulle komme i stand ved at partene kunne møtes og gi uttrykk for sterk beklagelse, be om tilgivelse og eventuelt motta tilgivelse. I mange tilfeller ble overgripere innvilget amnesti mot å fremstå med de sanne historiene om det som skjedde. Prosessen hadde forsoning som mål, ikke rettsprosess og straffeansvar.

Elin Skar (2005), skriver i at det ikke finnes enkle svar eller fasit på hvordan en skaper forsoning eller opparbeider tillit. Hun konkluderer med at gjennom å vite og gjennom å forstå motparten, kan en tilgi. Tillit må bygges opp, både til enkeltindivid, naboen, til folkegrupper og til statsinstitusjoner. Først da kan grunnlaget være lagt for forsoning og et fungerende demokrati.

Lovverk

Å tvinge noen til å inngå ekteskap er forbudt ved norsk lov og krenker grunnleggende menneskerettigheter.

Straffelov

I Norge er det etter bestemmelser i Straffelovens § 222,^{xi} straffbart å tvinge noen til å inngå ekteskap mot sin vilje. Slik tvang kan innebære bruk av vold, frihetsberøvelse, psykisk press m.m.. Straffen for å tvinge noen til å inngå ekteskap er fengsel i inntil seks år. Det er også straffbart å medvirke til at noen tvinges til å inngå ekteskap. Dette gjelder også når noen (norsk eller utenlandsk statsborger) har begått den straffbare handlingen i utlandet. Har for eksempel en far eller mor, bosatt i Norge, truet sin sønn eller datter til å inngå ekteskap på en ferietur til opprinnelseslandet, vil dette også være straffbart. Det er offentlig påtale i tvangsekteskapsaker.

Straffeprosessloven

Etter norsk lov har familiemedlemmer i oppad og nedadstigende retning ingen vitneplikt jfr. Straffeprosessloven §§ 122 og 123. Dermed kan politiet stå "uten sak" om fornærmede eller vitne ikke ønsker å forklare seg for politiet eller i retten. Det er derfor viktig å finne metoder som kan ivareta den utsattes behov for rettferdiggjøring, samtidig som prosessen ivaretar den enkeltes ønske om å ikke miste relasjonen av betydning for deres videre liv.

---

^{xi} § 222. Med bøter eller med fengsel inntil 3 år straffes den, som ved rettsstridig adferd eller ved å true med sådan tvinger nogen til å gjøre, tåle eller undlate noget, eller som medvirker hertil. Under særdeles skjerpene omstendigheter, jf § 232 tredje punktum, kan fengsel inntil 6 år idømmes. For tvangsekteskap straffes den som ved vold, frihetsberøvelse, utilbørlig press eller annen rettsstridig atferd eller ved å true med slik atferd tvinger noen til å inngå ekteskap. Straffen for tvangsekteskap er fengsel inntil 6 år. Medvirkning straffes på samme måte.

Med bøter eller med fengsel inntil 1 år straffes den, som ved å true med anklage eller anmeldelse for en straffbar handling eller med fremsettelse av en ærekrenkende beskyldning rettsstridig tvinger nogen til å gjøre, tåle eller undlate noget, eller som medvirker hertil.

Politoloven

Statens plikter i Norge blir ivaretatt av bl.a. politiet gjennom bestemmelser i Politiloven §1, 2. ledd, *”Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd for øvrig”*

Menneskerettigheter

Det finnes mange definisjoner på menneskerettigheter, derfor er det vanskelig å finne en som er helt dekkende. Allikevel velger jeg å legge til grunn Høstmælingens definisjon, hvor han sier, menneskerettigheter er:

”grunnleggende rettigheter og friheter som individene har overfor statens myndigheter, og som følger av internasjonale overenskomster og praksis.” (Høstmælingen, 2003, s.27.).

Menneskerettighetene gir individet rettigheter i forhold til sin stat, og staten har plikt til å sikre at disse rettighetene oppfylles og vernes. Det er statene og de organene statene har opprettet som skaper disse rettighetene og pliktene. Menneskerettighetene regulerer ikke hvordan en borger skal oppføre, men de viser til hvordan staten skal forholde seg til enhver borger. Reglene er nedskrevet i avtaler inngått mellom stater, som disse igjen bestemmer om de slutte seg til. Statens selvråderett blir redusert ved tilslutning. Avtalene kalles traktater eller konvensjoner (Høstmælingen, 2005).

Statens ansvar i forhold til menneskerettigheter deles i positive og negative plikter. De positive plikter krever at en stat skal gjøre en aktiv handling for å sikre borgernes rettigheter (Høstmælingen, 2003). Som statens forlengede arm kreves det derfor av bl.a. polititjenestemenn å gjøre en aktiv handling for å ivareta voldsutsatte personer. Den negative plikten skal forstås på en slik måte at myndighetene skal avstå fra enkelte handlinger – altså forholde seg passive i enkelte situasjoner. For eksempel skal ikke politiet benytte seg av tortur under avhør (ibid).

Når en borger utøver vold mot en annen borger, er det statens plikt å aktivt hindre at slike krenkelser får forekomme ved å innføre tiltak som forhindrer at dette fortsetter. For eksempel ved å sikre at politi etterforsker og domstolen irettesetter og dømmer krenkelsene. Om staten ikke tar ansvar for å sikre dette (forholder seg passive), kan staten stilles til ansvar for manglende beskyttelse av individet (ibid). Som eksempel her viser jeg til den kritikk norske politier har fått i forbindelse med for dårlig vitnebeskyttelse av voldsutsatte kvinner med ny identitet. På grunn av manglende sikkerhet, vurderes det nå om det skal sendes sak til menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg for å vurdere aktuelle brudd.

Konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og de grunnleggende friheter

I det norske lovverket er det foretatt en styrking av menneskerettigheter ved opprettelsen av ”Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett” - Menneskerettsloven av 21. mai 1999.

Lovbestemmelsen viser hvilke konvensjoner, protokoller og tilleggsprotokoller som gjelder som norsk lov.

Krenkelser av menneskerettigheter - og dermed også brudd på den norske straffeloven og annen lovgivning, foregår på mange felt i Norge, men denne oppgaven vil ha fokus på brudd på følgende menneskerettigheter:

Europarådets konvensjon, artikkel 3

De skader som påføres mennesker utsatt for vold i nære relasjoner, er i mange tilfeller tilsvarende de skader som personer utsatt for tortur har blitt påført. Retten til frihet fra tortur og mishandling er nedskrevet i flere konvensjoner, blant annet Europarådets konvensjon, artikkel 3. Det slås fast at ingen ”må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”. Artikkelen forbyr all myndighetsgodkjent grov mishandling som utøves i den hensikt å oppnå et bestemt formål (Høstmælingen, 2005). I tillegg til å omfatte myndighetspersoner står staten til ansvar om den ikke gjør noe positivt for å beskytte individet mot for eksempel vold i hjemmet. Altså det er en aktivitetsplikt for staten til å sette i verk tiltak for å stoppe vold i nære relasjoner. Høstmælingen

(2005 s. 33) viser til en sak "A mot Storbritannia 1998" Vurderingen i denne saken omhandlet om staten hadde nok kunnskap, og om den kunne iverksatt effektive tiltak innen rimelighetens grenser.

Europarådets konvensjon artikkel 2 og 8

Artikkel 3 kan med fordel sees i sammenheng med artikkel 2, "Retten til liv" og artikkel 8. "Retten til respekt for privatliv og familieliv". "Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse"; dette er ordlyden i Europarådets konvensjon, artikkel 8. Bestemmelsen gir borgeren rett til å råde over eget liv, uten involvering fra andre. Rettspraksis har ført til at denne artikkelen også har betydning i forhold til vern om bl.a. ære og rykte, navn og identitet (Høstmølingen, 2005). I saker som omhandler vold i nære relasjoner er denne artikkelen svært sentral. Den beskytter ikke kriminelle handlinger utført i familien, til tross for ordlyden "respekt for familieliv og privatliv" men rettspraksis i menneskerettighetssammenheng, har slått fast at i saker der familiemedlemmer står mot hverandre har myndighetene plikt til å beskytte en av partene (Høstmølingen, 2005).

Barnekonvensjonens artikkel 16

Rettspraksis har vist at Barnekonvensjonens artikkel 16, "retten til privatliv" ikke er absolutt. Retten til privatliv kan innskrenkes om inngripen er basert på lov (Høstmølingen, Kjørholt, Sandberg, 2009). For eksempel om inngrepet har som mål å beskytte barnets helse og sikkerhet, eks. slik som bestemmelsene i Barnevernloven.

Konfliktrådet

Nils Christie, professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo, skrev i 1977 en artikkel kalt "Konflikt som eiendom". Der drøfter han samfunnets utvikling mot at konflikter i økende grad overtas av profesjonelle aktører i samfunnet som jurister, spesialister og andre behandlere. Han drøftet også måter å bringe konfliktene tilbake til dem de gjelder. Artikkelen ble et viktig fundament og en inspirasjon til utviklingen av konfliktrådsordningen.

Etter at konfliktrådsordningen ble omhandlet i St. melding nr 104 - 1977-78, som et alternativ til straff til strafferettspleien, kom det i 1988 et forslag fra Riksadvokaten om en egen lov, Konfliktrådsloven:

Lov om megling i konfliktråd av 15. mars 1991

Loven setter ingen grenser for hvilke type straffesak som kan behandles i Konfliktrådet, så lenge det finnes en skadelidt. Det er imidlertid en forutsetning at saken egner seg.

I 1994 hadde alle kommuner etablert konfliktråd kommunalt, interkommunalt eller fylkesdekkende og i 2004 ble konfliktrådet statlig og er nå en etat under justis- og politidepartementet.

Der politiet har opprettet en straffesak, kan en reaksjonsform være at saken overføres konfliktrådet for videre behandling, jfr. påtaleinstruksens kap. 18A "Overføring av straffesak til mekling i konfliktråd" (Kemeny, 2008)

Konfliktrådet presenterer sitt verdigrunnlag på sin hjemmeside på denne måten:

Konfliktrådsordningen skal bidra til å styrke lokalsamfunnets muligheter til å ta seg av lettere lovbrudd og andre konflikter. Ordningen har til hensikt å behandle lovbrudd enkelt og hurtig og knytte handling til reaksjon på en forståelig måte. Dette kan bidra til å forebygge gjentakelser av kriminelle handlinger og andre konflikter.

Konfliktrådsordningen bygger på frivillig deltagelse av partene. I straffesaker innebærer frivilligheten et valg mellom konfliktrådsmegling eller ordinær straffereaksjon. Frivillighet anses likevel som en viktig motivasjon for partene til å ta selvstendige valg og å komme frem til en løsning.

Den grunnleggende tanken bak konfliktrådsordningen er at mennesker selv er i stand til å løse sine konflikter. Videre bygger konfliktrådsordningen på et positivt konfliktsyn: Konflikter er en naturlig del av livet og kan være en kime til vekst og utvikling.

Metoden som brukes i konfliktråd, er megling og stormøter. Partene møtes ansikt til ansikt med en megler tilstede. Partene deltar selv i å finne løsninger på konflikten. Den aktive deltagelsen gir partene en opplevelse av mestring og økt selvfølelse. Derfor blir ofrene for lovbrudd bedre ivaretatt enn i strafferettspleien forøvrig.

Prosesen i meglingen kan være av stor betydning for partene. Når partene inngår en avtale de opplever som en reell løsning av konflikten, tar de som regel ansvar for at avtalen overholdes.

Konfliktrådets egen definisjon på megling:

”Megling er en prosess der en upartisk tredje person legger til rette for at partene i fellellskap finner en løsning begge opplever som hensiktsmessig”.

Der politiet har opprettet en straffesak, kan en reaksjonsform være at saken overføres konfliktrådet for videre behandling, jfr. påtaleinstruksens kap. 18A ”Overføring av straffesak til mekling i konfliktråd” .

Restorative Justice

Konfliktrådene har siden Konfliktrådsloven trådte i kraft utviklet og tatt i bruk Restorative Justice, heretter forkortet RJ.

Kriminalomsorgsmeldingen 2008 (s. 42) sier at *begrepet ikke er lett å oversette til norsk, men beskriver at det betyr å prøve å løse konflikter på en måte som ikke bare omfatter lovbrøyteren og offeret for lovbruddet, men også andre som berøres: familie, venner og nærmiljø.*

Overføring til konfliktrådsbehandling kan komme i stedet for straff for mindre lovbrudd. RJ kan også ha en plass i tillegg til straffen.

I ”FOKUS” – fagbladet for kriminalitetsforebyggende forum nr. 2 – 2009, diskuteres bruken av RJ i familievoldssaker. Dette i forbindelse med tiltak 22 i Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner ”Vendepunktet”.

Prosjektleder Guro Angell Gimse i Konfliktrådet i Sør-Trøndelag sier bruken av RJ er omstridt da det ofte er en skjevhet i maktbalansen mellom partene. Dette er forhold det helt klart er viktig å vite om. Hun mener videre at dersom fornærmede helt og fullt ønsker dette og ikke føler seg presset til å gå inn i en dialog med gjerningspersonen, så vil en slik dialog kunne ha mye for seg. Det forutsettes videre at mistenkte erkjenner hovedtrekkene i voldsbeskrivelsen.

I samme handlingsplan - tiltak 23 - skal det iverksettes et prosjekt i løpet av 2009 for å prøve ut tilrettelagt dialog i regi av konfliktrådet i saker som handler om vold i nære relasjoner på egnet tidspunkt i straffesakskjeden. Dette skal være et frivillig tilbud. Målet er å skape en arena hvor det åpnes for dialog om de følelsesmessige konsekvensene av straffbare handlinger, ansvar, tillitsbrudd, eventuell fremtidig relasjon, felles barn m.m

I en forskningsrapport fra Nordlandsforskning (Eide og Gjertsen, 2009), som har sett på virkingene av RJ, beskriver de RJ som forsonende, reparerende eller gjenopprettende justis, og som et paraplybegrep som referer til en rekke ulike praksiser. Innholdet i rapporten mener at fellestrekkene for praksisene er en grunnleggende ideologi der lovbrudd forstås som konflikt, og at denne konflikten tilhører de menneskene som er berørt av lovbruddet. Det betyr, at i stedet for å snakke om offer og overgriper, søker man i stedet å snakke om parter i konflikten. På denne måten søker man å skape et åpent rom der konfliktens rettmessige eiere kan møtes som mennesker med all den kompleksitet det medfører, og via dialog bevege seg fram mot forsoning og følelsesmessig avslutning.

Forskningen viste at virkningene av RJ var av en helt annen karakter enn det som kan gripes av tall og kvantitative metoder. Det er de involverte parters erfaringer som står sentralt, og prosesser over tid som må studeres.

Restorative justice kan beskrives som et sett av prinsipper, en tenkemåte som springer ut av ulike praksiser der utgangspunktet er at et lovbrudd forstås som en konflikt. Det er ikke en metode, heller ikke en kriminologisk teori eller et filosofisk system, selv om det også er blitt omtalt slik. Her nøyer vi oss med å beskrive det som en tenkemåte eller en holdning som baserer seg på noen få, sentrale prinsipper.

En hovedtanke er at et lovbrudd skal sanksjoneres på en konstruktiv måte ved at nærmiljøet (lokalsamfunnet) og lovbrøyteren gjør noe for den skadelidte, i stedet for at staten gjør noe mot den som har brutt loven. Videre kan RJ samles om tre hovedprinsipper:

- Et lovbrudd er en krenkelse av forholdet mellom ofre, gjerningspersoner og samfunnsfellellskapet/lokalmiljøet.
- En reaksjon på lovbruddet involverer offeret, gjerningspersonen, nettverket og lokalmiljø og innebærer en gjenopprettning av skadene lovbruddet har medført.

- En konsensustilnærming er den mest hensiktsmessige reaksjon på et lovbrudd. RJ har røtter tilbake til flere tidlige kulturer og småsamfunn, og kom forut for vår nåværende rettspleie som i hovedsak bygger på en gjengjeldende tankegang. Dagens form for RJ bygger i stor grad på tradisjoner fra maorikulturen på New Zealand. Vår kultur har tatt til seg og videreutviklet deres måte å håndtere lovbrudd (uakseptable handlinger for fellesskapet) på slik at den er blitt anvendelig også i vårt samfunn. Et av hovedkjennetegnene ved en slik tilnærming er inkludering gjennom gjenoppretting: I stammen eller småsamfunnet samlet ofre, skadelidte, gjerningspersoner, venner, familie og andre samfunnsmedlemmer seg for å løse konflikter som hadde oppstått på en slik måte at relasjonen til de skadelidte kunne gjenopprettes, og den tidligere balansen i de mellommenneskelige relasjonene gjenvinnes

De mest brukte og omtalte formene for RJ i dagens vestlige samfunn er meglings mellom gjerningsperson og offer, nettverksmeglning og stormøter og ”sentencing circles”. Ved nettverksmeglning inkluderes nettverket og støttepersoner til både offeret og gjerningspersonen i møtet. Nettverket kan bestå av både familie og venner, eller representanter for offentlige institusjoner som skole, barnevern osv. ”Circles” er i hovedsak identiske med nettverksmeglning, men de blir ”overvåket” av en dommer, og av respekterte eldre fra lokalmiljøet der lovbruddet fant sted. Ulike former for RJ, for eksempel meglings, kan benyttes i stedet for en tradisjonell straffereaksjon (konfliktråd), eller i kombinasjon med denne (samfunnsstraff, betinget dom). For øvrig skal det nevnes at flere av straffereaksjonene og støtteordningene som anvendes i dag, har elementer av gjenoppretting i seg, for eksempel ordningen med ungdomskontrakter, samfunnsstraff og voldsoffererstatning (ibid).

Den stadig økende interessen for RJ kan muligens forklares med en opplevelse av den utilstrekkelighet som ligger i den etablerte strafferettspleien. Stadig flere erkjenner åpent at straff alene er utilstrekkelig for å håndtere og reparere de skader som lovbrudd påfører både enkeltindivider og samfunnsfellesskapet. Inngangsporten til RJ kan likevel variere. Balanse i forholdet mellom de involverte parter tilstrebes, men ofrenes talsmenn mener at enhver meglings skal ta utgangspunkt i den skadelidtes/offerets situasjon og behov. Uansett vektning av de ulike partenes/involverte roller, er det udiskutabelt at RJ-tilnærmingen til forskjell fra det tradisjonelle, gjengjeldende systemet som forutsetter staten som den formelt sett fornærmede part, løfter offeret frem som aktiv og ansvarlig deltaker i sin egen sak. I RJ-tankegangen er lovbrøtteren først og fremst ansvarlig overfor den skadelidte, dernest overfor nærmiljøet eller samfunnsfellesskapet (ibid).

Familiestruktur, samfunnsstruktur og ære

For å kunne forstå hvordan ære kan være motiv for og føre til alvorlige overgrep som psykisk og fysisk vold, inkl. tvangsgifte og i noen tilfeller drap, må en i tillegg til kjennskap og kunnskap om individualistisk familie- og samfunnsstruktur, også ha kjennskap og kunnskap om kollektivistisk familie- og samfunnsstrukturer, familiehierarki i kollektivistisk og patriarkalsk organiserte familier og ærens betydning for familien og nettverket.

Individualisme og kollektivism

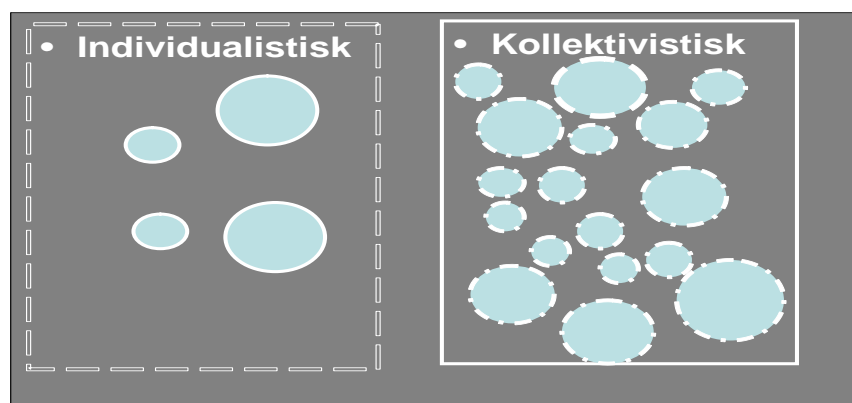

Fig. 1. Kollektivistisk vs. individualistisk familie og samfunnsstruktur

For enkelt å kunne forklare familiestruktur, har jeg valgt å legge til grunn Skyttes (1999) modell. Ulempen ved å vise en slik modell er at det kan føre til en ikke tilsiktet generalisering. Jeg vil påpeke at en modell ikke ivaretar alle elementer av et fenomen, ei heller de glidende overganger som eksisterer mellom ytterpunktene, som i dette tilfellet; på den ene siden er individualistisk organisering og på den andre siden er kollektivistisk organisering av familier.

Den kollektivistiske familiestrukturen setter ikke mange rammer omkring det lille barns liv. Barnet får mat når det er sultent, det faller i søvn hvor det nå enn er, når det er trett osv. Etter hvert som barnet vokser opp og når ungdoms/pubertetsalder, settes tydeligere rammer for den unges livsførsel. Det er foreldrenes ære som krenkes om den unges atferd er normoverskridende i forhold til den æreskodex som ligger til grunn for sosialiseringen i familien; det er foreldrene som har sviktet i sin oppdragelse av den unge (fritt oversatt etter Skytte 1999).

I den kollektivistiske familiestruktur er det en fast ramme om hele familien, som derfor er tegnet med full strek mens individene er tegnet med stiplet linje. Dette er et forsøk på å illustrere at individet har et lykkelig liv om familiens livsprosjekter realiseres og om familien er velfungerende sett i lys av gjeldende normer/ærskodex. (fritt oversatt etter Skytte s29, 1999). Det viktigste i sosialiseringprosessen er at barna oppdras til å respektere familien og den eldre generasjon, ivareta familiens ønsker og behov og ikke bringe skam over slekten ved eks. å diskutere med sine foreldre i andres påsyn, innlede utenomekteskapelige forhold, eller på annen måte bryte gjeldende æreskodex. I modellen av den individualistiske familiestruktur er individet tegnet med full strek, og familien med stiplet linje, for å illustrere det karakteristiske ved denne familiestruktur. Det er det enkelte menneske som er i fokus. Det enkelte menneske oppdras med bevissthet om å være eneansvarlig for sitt liv og kunne ta valg etter individuelle ønsker og behov.

Sosialisering

Mennesket sosialiseres inn i samfunnet gjennom internalisering av kulturens koder, verdier og mønster.

Primærsosialisering: Det er i familien og nærmiljøet primærsosialiseringen foregår. Fordi denne første læringen finner sted i nære relasjoner hvor det er nære, følelsesmessige bånd, griper den dypt inn i personligheten. Den blir en del av barnets identitet (Bø, Helle, 2003).

Pga. migrasjon opplever i dag mange barn og unge å vokse opp i samfunn som har forskjellige verdier og normer enn det samfunn deres foreldre vokste opp i. I slike tilfeller vil ikke alltid sekundærsosialiseringen (foregår bl.a. i skolen og på fritiden) bekrefte, styrke, utfylle og vedlikeholde primærsosialiseringen.

Den kan i stedet føre til at den unge kommer i en lojalitetskonflikt hvor de på den ene siden ønsker være lojale mot sine foreldre og familienettverket og på den andre side vil de være lojale mot samfunnet de vokser opp i (Bø, Helle, 2003). Valgene kan vanskelige, da det som ofte oppfattes som moralsk riktig i den ene kontekst, kan oppleves som forkastelig i den andre. Det er ikke bare barna som opplever utfordringer når familiens normer og verdier prøves mot det som er rådende i samfunnet

rundt. Familiens voksenpersoner vil også kunne møte problemer i forbindelse med dette. Med liten kjennskap til og erfaringer og forståelse om samfunnet rundt, kan de i gjennom sitt behov for kontroll – i den forståelse av begrepet at vi har behov for å forstå det som skjer for å føle trygghet, ende opp med å sette så stramme grenser og regler for sitt barn at dette igjen kan føre til at barnet gjør opprør mot alt og alle, og dermed tar valg som kan ende med alvorlige sanksjoner fra foreldrene - som for eksempel fysisk og psykisk vold, slik som sterkt kontroll, trusler og tvangsekteskap.

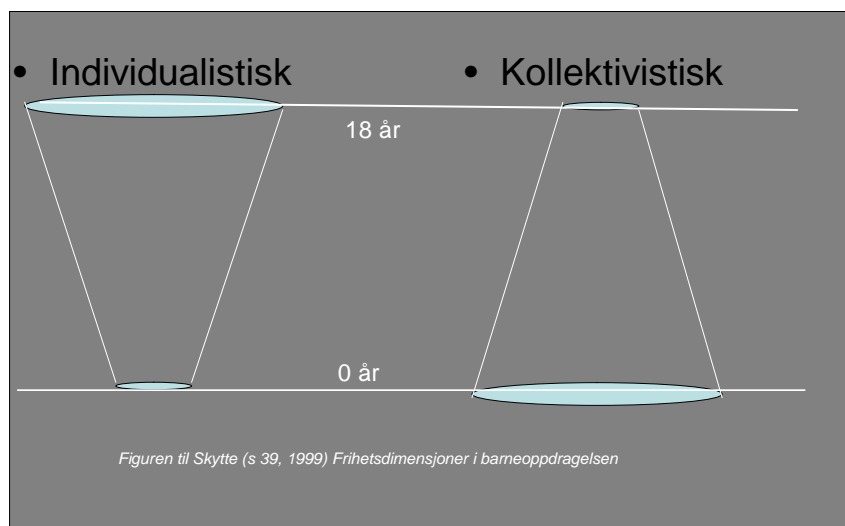

Fig. 2. Kollektivistisk vs. individualistisk barneoppdragelse
Frihet vs. ansvar

Innsikt i denne avgjørende forskjell i synet på barn og unges selvstendighet og frihet, er en forutsetning for en konstruktiv dialog på veien mot forsoning mellom familiemedlemmer. Selvstendighet og individualisme er ikke målet med barneoppdragelsen i den kollektivistiske strukturen. Det forventes at de unge skal respektere de eldres meninger. De valg som blir tatt på deres vegne av foreldre, skal være til gunst for storfamilien og dennes behov for opprettholdelse av ære og sosial anseelse.

Som vi ser av fig. 2, vil et barn som vokser opp i samfunnsstrukturer med individualistisk verdisyn, ha stor frihet når de oppnår myndighetsalder. Denne frihet er bygget opp gjennom oppdragelse og sosialisering, ved at foreldrene overfører mer og mer ansvar til den unge. Den unge får, gjennom oppvekst, trening i å ta egne avgjørelser og også vurdere å ta ansvar for de konsekvenser et valg kan få.

Videre ser vi hvordan en ungdom som vokser opp i en kollektivistisk organisert familie, får mindre og mindre frihet, og at det er familien som etter hvert tar flere og flere avgjørelser for den unge. Dette er for at den unge skal forberedes til de roller og oppgaver det er forventet at de skal ha i storfamilien der det kollektivistiske hensynet er viktig (Skytte, 1999).

Vold

”Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2003).

Vold i nære relasjoner

I forbindelse med statlig innsats mot vold i hjemmet og familien, ble begrepet ”Vold i nære relasjoner” tatt i bruk. Man fant at begreper som ”familievold” eller ”vold i hjemmet” kunne ekskludere deler av målgruppen. ”Vold i nære relasjoner” er derfor blitt et standardisert begrep hvor overgriper og offer er knyttet til hverandre ved nære familieband eller på annen måte betyr mye for

hverandre i hverdagen. Æresvold foregår oftest i nære relasjoner (Justis- og politidepartementet, 2008-2011)

Ære

Ære et positivt begrep. Alle har vi et ønske og et sterkt behov om å tilhøre et fellesskap, bli likt av andre mennesker, at vi og vår familie skal bli oppfattet positivt av miljøet rundt oss osv. Med andre ord må vi oppføre oss, gjøre ting som er akseptert og normgivende av våre omgivelser. Dette vil gi anerkjennelse, status og posisjon (Brenna, 2004)

Familiemedlemmer har felles ære. Ære er det som gir individet integritet, og skam er det som fratrar individet dets integritet. Det er omverdenens vurdering av handlingen som ofte ligger til grunn for behovet for å gjenreise tapt ære. Om offentligheten; nabolag, etnisk gruppe, eller andre med samme æreskodex, tar avstand fra handlingen og oppfatter den negativt, inntreer skam og tapt ære (Wikan, 2002). Dette betyr at hvordan andre ser på deg og din familie faktisk er viktigere enn hvilket verdigrunnlag og hvilke personlige meninger du har. Det er en sammenheng mellom selvfølelse og andres anerkjennelse. Hvilken dimensjon som er viktigst varierer i de ulike samfunn (ibid.). Ære er knyttet opp mot makt, en liten gruppe setter standaren for hva som gir ære.

Begrepet ære, har ulike ord i ulike språkgrupper og kulturer. Eksempelvis i Kina, Indonesia og Vietnam brukes ordet "ansikt" og "tap av ansikt". I Midtøsten brukes æresbegrepet, men også at "man taper ansikt", eller må gå med bøyd nakke". Dette kjenner vi også igjen fra den norske språkbruk og kultur.

Når vi har fokus på æresbasert vold, er ikke ordet "skam" sterkt nok. Man bruker ordet "vanære". Vanære er ikke gradert – enten er man ærbar, eller man er vanæret. Da er du fratatt all ære. I praksis fører dette til at ingen vil ha noe med deg eller din familie å gjøre. Familien blir et sosialt null (ibid). Unni Wikan poengterer i sine foredrag (bl.a. for Hedmark politidistrikt i januar 2010), at det eksisterer to æresbegreper i bl.a. Arabisk, kurdisk, urdu, pahsto og dari.

Namus er knyttet til kjønn, enten har man namus eller ikke. Namus kommer ikke i grader. Æren beror på at man viser omverdenen at man har kontroll på kvinners seksualitet. For eksempel ved at kvinner ikke har kjæreste, snakker med gutter alene slik at det ser ut som om man har et forhold. Mister familien namus kan denne gjenopprettes, om man ikke igangsetter handlinger for å igjenopprette namus vil ingen andre familier eller samfunnet rundt ha kontakt med familien. Ytterste løsning kan i enkelte samfunn være å ta livet av kvinnen, eller få kvinnen giftet bort, eller sende henne i eksil. Det siste betyr at familien avskriver vedkommende, hun får lov å beholde livet, men får ikke kontakte familien, eller komme i nærheten av det geografiske området som familieoverhodet har besluttet er familiens "territorium".

Det andre æresbegrepet, Shirif, handler om ære man kan få ved eks. gode idrettsprestasjoner, gode forretningsavtaler, høy utdanning eller materielle verdier. Shirif kommer i grader, man kan ha mer eller mindre. Shirif er ofte mer enn namus – men om du ikke har namus, hjelper det ikke å ha shirif. Eks. i en familie som har høy shirif, er det ikke nok om eks. en jente tar en god utdanning, hun må i tillegg ivareta og verne om sin namus.

Ære har en kjønned dimensjon. Menn har ære, kvinner er bærer av eventuell skam. Det er mannens aller viktigste plikt å verne om de nærmeste kvinners kyskhed (Wikan, 2002). I forhold til ære og æresbegrepet er det viktig å kjenne til hvem som er "overhodet" i familien. Eldre menn over yngre menn, og alle menn foran kvinner, eldre kvinner foran yngre kvinner.

Æreskodex er det sett av regler som viser hva som gir ære (Wikan, 2002).

Æresvold

Æresvoldsbegrepet benyttes når gjenopprettelse av ære (namus) blir gjort ved å benytte vold. Også vold utøvet for å hindre fremtidig ærestap omtales som æresrelatert vold. Tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og drap er æresvold i sin ytterste konsekvens.

Volden initieres av deler av storfamilien eller nære nettverk. Utøver er som oftest familiemedlemmer både lokalt og/eller transnasjonalt.

Æresvold, er en type vold som sees, støttes og uttales av kollektivet, som en for dem legitim, uunnngåelig handling for å straffe i første omgang kvinner ulydighet, bevare familiens ære og verne om slekt/families overlevelse.

Tvangsgifte – arrangerte ekteskap

I forhold til en rekke nasjonalitetsgrupper som i dag er representert i Norge, er det en utbredt tradisjon for arrangerte ekteskap. Med arrangerte ekteskap siktes det til ekteskap hvor andre aktører enn partene selv – normalt partenes foreldre eller andre nære familiemedlemmer eller slektinger – i medhold av et tradisjonelt kulturmønster har hatt en sentral rolle i forhold til å velge ektefeller. Også ekteskap som er inngått mot (en av) partenes vilje etter at det har vært utøvet tvang fra en tredjepart som har utpekt dem til ektefeller, må imidlertid forstås i lys av den logikken som ekteskaps-skikken med arrangerte ekteskap bygger på, og den sammenhengen slikt press inngår i (NOU 2004:20, 239).

Lovutvalget som så nærmere på forskjellene i forbindelse med heving av aldersgrensen ved familie-gjenforening, har pekt på en håndfull fellesegenskaper, egenskaper som kan oppsummeres i følgende fire punkter:

- Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap er ofte henteekteskap. Ekteskapet arrangeres med andre ord mellom en part i Norge og en part i familiens/slektens opprinnelsesland.
- Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap praktiseres oftest i samfunn preget av familieorienterte og patriarkalske verdier. Individuelle hensyn er dermed underordnet hensynet til kollektivet.
- Partene i arrangerte ekteskap og tvangsekteskap er som regel unge.
- Henteekteskap, det være seg frivillig arrangerte ekteskap eller tvangsekteskap, er ofte motivert av et migrasjonsønske. Familiens/slektens ønske er at ekteparet skal bosette seg i Norge (Ot.prp. nr. 75 (2006-2007), s191-192).

Forsker Anja Bredal mener gjennom sin forskningsrapport (2004) at ekteskapsinngåelse for ungdommer ikke er noe som bare angår dem individuelt. Ekteskap er et familieanliggende. Ifølge idealet skal foreldrene spille hovedrollen i å finne en partner, ofte etter forhåndsdefinerte kriterier. Og det er knyttet sanksjoner til brudd på lydighets- og ærbarhetsnormer. Innflytelse er noe som oppleves relativt, det er ikke noe man har eller ikke har. Den unge ser sin innflytelse relativt til andre i samme minoritetsgruppe eller i opprinnelseslandet. Tvangsekteskap slik mediene framstiller det er målestokk når det settes grenser mellom press og tvang.

Men om innflytelse er relativt er rammene faste. De handler om ærbarhet og om familiefellesskap. De unge er opptatt av å gjøre sine egne individuelle valg. Samtidig er de opptatt av foreldrenes aksept, og de strekker seg langt for å få den, understreker Anja Bredal. For som en av jentene sier: ”Vi er jo en familie”. Bredal mener at familien *er*, men også at den *gjøres*. Det er et arbeid å få til familiesamhold, og familien er ikke noe utenfor ungdommene, men et felles prosjekt. Familien er noe som sitter i kroppen. For noen er det en god følelse, for andre en vond, og for mange begge deler. Noen unge velger å gjøre opprør mot arrangerte ekteskap. De behøver støtte. Samtidig bør de som har tenkt seg fram til egne, men mer konforme eller tradisjonelle valg, få respekt.

Aktørene

Politi

Politi- og lensmannsetaten skal sikre trygghet, lov og orden. Dette er forankret i politiloven. Politiloven sier følgende om politiets mål og oppgaver:
Kapittel I. Mål, oppgaver m.v.

§ 1. Ansvar og mål

Staten skal sørge for den polititjeneste som samfunnet har behov for. Polititjenesten utføres av politi- og lensmannsetaten.

Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.

§ 2. Politiets oppgaver

Politiet skal

- beskytte person, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet
- forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet
- avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov
- yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner, i lovbestemte tilfeller og ellers når forholdene tilsier at bistand er påkrevet og naturlig
- på anmodning yte andre offentlige myndigheter vern og bistand under deres tjenesteutøvelse når dette følger av lov eller sedvane
- samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for dette
- utføre andre oppgaver som er fastsatt i lov eller som følger av sedvane, herunder oppgaver som i lov er lagt til lensmannen, namsfogden eller politistasjonssjef med sivile rettspleieoppgaver

Politiinstruksen er politiets interne instruks. Den er forankret i politiloven og konkretiserer den. De grunnleggende bestemmelsene om utøvelse av politimyndighet står i politiinstruksens andre del: Kap. 2. Mål og oppgaver

§ 2-1. Målet med politiets virksomhet.

Målet med politiets virksomhet er å opprettholde den offentlige orden og sikkerhet, forfølge lovbrudd og utføre andre oppgaver fastsatt etter lov eller sedvane.

I ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd eller ordensforstyrrelser.

Gjennom sin virksomhet skal politiet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme borgernes rettssikkerhet, trygghet og velferd for øvrig.

§ 2-2. Politiets oppgaver.

Politiet skal:

- Forebygge og motvirke kriminalitet og andre forstyrrelser av den alminnelige orden og sikkerhet.
- Beskytte person, eiendom og all lovlig virksomhet, opprettholde og gjenopprette den offentlige ro og orden, og enten alene eller sammen med andre offentlige myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige sikkerhet og trygghet i samfunnet.
- Forfølge straffbare forhold i samsvar med reglene gitt i eller i medhold av straffeprosessloven og påtaleinstruksen.
- Yte publikum hjelp og service i nødtilfelle og andre akutte situasjoner, i lovbestemte tilfelle, og ellers når forholdene for øvrig tilsier at bistand er påkrevet.

- På anmodning yte andre offentlige myndigheter vern og bistand under deres virksomhet når dette følger lov eller sedvane, og ellers gripe inn av eget initiativ på andre myndighetsområder i tilfelle dette antas nødvendig for å verne liv, helse eller vesentlige samfunnsverdier.
- Samarbeide med andre offentlige myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt lov eller forskrift ikke er til hinder for dette.
- Utføre andre oppgaver fastsatt i lov eller som følger av sedvane.

Politiets vitnebeskyttelse

I Politidirektoratets veileder for norsk politis behandling av vold i nære relasjoner (2009), vises det til at vitnebeskyttelse er et tilbud til vitner som blir utsatt for trusler og represalier. Eventuelle beskyttelsestiltak blir iverksatt etter forutgående trusselvurdering, bevisvurdering og egnethetsvurdering. Vitnebeskyttelse setter begrensninger for vanlig livsutfoldelse og vil ikke være egnet for alle. Noen vil i en vanskelig situasjon ha behov for annen type hjelp og bistand enn det politiet kan tilby i vitnebeskyttelses-programmer. I noen saker er vitnebeskyttelse et viktig virkemiddel for at rettssamfunnet skal kunne fungere.

Konfliktrådet

Konfliktrådets utvikling som en arena for dialog og alternativ til straff og mer kunnskap om konsekvenser av tapt ære, gjør at norsk politi bør se på muligheten for bruk av andre metoder enn det tradisjonelle strafferettslige forløpet.

Empiri

For å få svar på mine antagelser om at dialog er en viktig metode i politiets forebyggende arbeid, har jeg lagt til grunn mine praktiske erfaringer i to straffesaker og mine møter med offer og gjerningsmenn i etterkant av straffesakene. Jeg har også gjennomført et stort antall (mer enn 100) møter med personer utsatt for æresvold som har bedt om bistand fra politiet i en vanskelig livssituasjon.

Jeg har benyttet dialog som metode i flere av disse sakene, men med ulik tilnærming. Jeg har kommet inn i ulike faser av prosessen og vi har vært flere i politiet som har håndtert dialogen underveis. Jeg har benyttet dialog som metode både på gruppenivå og individnivå. I konflikter mellom ulike foreninger, gjenger og i familiekonflikter. Det er kun i fire av sakene jeg har vært inne i alle faser og helt spesifikt har benyttet dialog som metode. Dette både på individnivå, men også på gruppenivå i det deler av storfamilien har vært part i saken.

Informasjon fra disse samtaler har jeg forsøkt analysert på en objektiv måte. Jeg har vært kritisk til min spørsmålsformulering (jeg har stilt åpne spørsmål), og ”intervjuobjektets” svar, som kan være farget av deres behov for rettferdiggjøring av handlingen, både i et strafferettslig perspektiv, men også i forhold til deres kulturelle perspektiv, der ære er et vesentlig element.

Jeg har vært bevisst faren for fortolkning av informasjon og å sette informasjonen inn i kontekst der individualisme, demokratiske verdier og likeverdighet er rådende verdier.

Jeg har ikke gjennomført spørreundersøkelser, eller strukturerte intervjuer som kjennetegner en kvalitativ undersøkelse, men jeg har fordypet meg i noen få utvalgte saker med sterk relevans til undersøkelsen. Utvalget av saker begrenser seg til de siste 5 år (2004 – 2009), der jeg har hatt en aktiv rolle i form av min stilling som etterforskningsleder i politiet.

Denne kvalitative metode har gjort meg i stand til å forstå hvordan mennesker tenker og hva som motiverer dem. Den har økt min innsikt i den kollektivistisk rettede storfamilie der ære er et viktig element og sett hvordan disse fungerer.

Jeg har ikke involvert konfliktrådet i noen faser av forsoningsprosessen. Usikkerheten i forhold til deres rolle og at de trolig ikke har hatt nødvendig kompetanse, har gjort at politiet alene har gjennomført undersøkelsen.

Det er flere forutsetninger som må være på plass før politiet skaper en arena for dialog.

- Den utsatte ønsker ikke å anmelde utøver
- Den utsatte har et ønske om å komme i dialog
- Saken er av en slik karakter at ikke grove krenkelser er utført
- Ingen av partene er psykisk syke
- Ingen av partene er rusavhengige
- Utøver skal ikke være straffet for lignende forhold tidligere
- Utøver har et ønske om å komme i dialog

Dersom alle forutsetningene er tilstede må den utsatte bryte med familien og oppholde seg på skjult adresse. Den trygge rammen med nødvendig oppfølging av utsatte må være på plass i forkant av prosessen. Ofte er den som bryter med familien svært sliten og ikke der at dialogen kan starte. Et oppfølgingsteam må etableres og fortløpende vurdere når en eventuell dialog kan starte.

I det den utsatte bryter vil ofte familien og storfamilien være en trussel. Politiet må umiddelbart innlede en samtale med familien og gjennomføre en trusselvurdering. I de innledende samtalene må politiet være tydelig i forhold til det straffbare, men samtidig gi rom for å diskutere en forsoning på et gitt tidspunkt. Ofte kan dette være vanskelig, da familiens ære blir krenket i det den utsatte bryter med familien. Vanæren kan skape en ny situasjon i form av aggresjon og hevn. Den utsattes sikkerhet må derfor alltid fortløpende vurderes.

Utøver (ofte en forelder) må selv velge hvem som skal være tilstede i de innledende samtalene. Er begge foreldrene bosatt i Norge, skal begge stille. Er der søsken som foreldrene mener naturlig bør være tilstede, kan disse også få møte. Imidlertid er det viktig å vurdere i hvilke fase eventuelt søsken

skal være tilstede. Møte med storfamilien må vurderes og i samråd med foreldrene. Ofte kan det være at situasjonen kan stigmatiseres ved at ytterligere familiemedlemmer får vite om saken.

For meg som politi var det viktig å få nødvendig tillit hos partene. Dette i forhold til å få sannferdig informasjon til grunnlag for en analyse. På bakgrunn av denne skape en arena for dialog og forsoning. På det tidspunkt at partene hadde vilje til å komme i en dialog, var det viktig at begge fikk gi uttrykk for sine opplevelser sett fra sitt ståsted. Det finnes ingen enkel oppskrift på forsoning, men viktigheten av å få frem fakta og begge parters opplevelser står sentralt. Særlig viktig var det å få frem den utsattes opplevelse av å bli krenket. Det må gis rom for en beklagelse eller en tilgivelse. Det viktigste er å bryte den tradisjonelle tenkingen, se fremover og få forståelse for de grunnleggende menneskerettighetene og de demokratiske prinsipper. Med tradisjonell tenkning mener jeg i denne sammenheng den forventning enkelte familier har til at deres barn skal velge handlinger utifra storfamiliens ve og vel, og ikke sine egne personlige, individuelle behov.

I mine saker gjennomførte jeg mange samtaler med partene hver for seg. Prosessen strakk seg over flere måneder og møtene mange og hyppige, mens andre saker gikk fort og greit. Det viktigste er at arenaen for dialog skapes i det den utsatte ønsker det og er så sterk psykisk at dialogen kan gjennomføres. Rammen rundt dialogmøtet var viktig. Nøyaktig tid for start og slutt. Plassering i møterommet og at møteleder forholdt seg nøytral, men innledet til dialogen og avsluttet den. Dialogen skal avsluttes med en familiekontrakt. Det er partene som skal bli enige om hvilke vilkår som skal stå.

Resultater

Ved at politiet får kunnskap om frykt for tvangsgifte eller frykt for drap skal skje i tidlig fase, er sjansen for å forebygge slike handlinger større. Informasjonen kan komme direkte fra den utsatte, eller fra personer som kjenner til at politiet kan skape en arena for dialog. Ofte er sakene i en gråson. Det er derfor svært viktig at politiet har nødvendig kompetanse både i forhold til familie- og samfunnsstruktur, kultur, nødvendig lovverk og ikke minst kunnskap om de grunnleggende menneskerettigheter og de forpliktelser norsk stat har i denne forbindelse.

I den første saken jeg vil vise til var frykten for drap berettiget. En jente fra et etnisk miljø fikk et barn med en gutt fra et annet etnisk miljø. Foreldrene hadde allerede valgt en annen ektefelle og et giftemål var planlagt. Graviditeten og fødselen var holdt hemmelig for foreldrene.

Politiet i samarbeid med lokalt barnevern gjennomførte samtaler underveis med jenta. I starten var en adopsjon det eneste aktuelle. Etter hvert ble den utsatte styrket i forhold til sin rett til å ta selvstendige valg og de grunnleggende menneskerettigheter sto sentrale. Hun valgte å være mor til sin baby og valgte bort sin familie. Det ble tøft, men med den trygghet i at politiet her ville ta sitt ansvar ved å innlede samtaler med familien, ble det enklere.

Jenta brøt med familien og flyttet til skjult adresse med sin baby. Tryggheten var ivaretatt. Barnefaren tok avstand fra det hele og valgte å bryte sitt forhold til henne. I det jenta flyttet, ble foreldrene kontaktet av politiet. Det spesielle her var at far hadde en høy posisjon i sitt etniske miljø. Fallhøyden for han ble meget stor, da datteren til de grader hadde vanæret han. Med den kunnskapen og respekt for hans posisjon og tradisjonelle tenking, ble det gjennomført flere samtaler med han og hans kone. Underveis ble han svært syk av påkjenningen denne situasjonen hadde gitt han.

Etter hvert og i samarbeid med den utsatte, ble det gjennomført et dialogmøte. I samme møte fikk foreldrene møte sitt barnebarn. Foreldrene viste vilje til å forsone seg med situasjonen. De viste så stor vilje at far valgte selv å fortelle sitt miljø om hendelsen. I dag lever jenta alene med sitt barn og har jevnlig kontakt med sin familie.

Den andre saken handler om tvangsgifte i en høykastefamilie fra et etnisk miljø. Her var det mange aktører involvert og politiet hadde ikke helt kontroll over den utsatte. Hun var veldig av og på, og vanskelig å styre. Hun hadde en kjæreste fra et annet etnisk miljø. Disse var på flukt og ble plassert på flere steder underveis i prosessen. Hennes valg i forhold til sin familie viste seg å bli svært vanskelig. Hun valgte å flytte hjem i perioder og ble til slutt sendt til opprinnelseslandet for å få bort sine "skitne tanker".

Jeg forsøkte å gjennomføre samtaler med familien. Far som på det tidspunkt da datteren brøt, oppholdt seg i opprinnelseslandet, kom hjem med en gang for å samtale med politiet. I disse

samtalene viste foreldrene ingen forståelse overfor datteren. De var mest opptatt av hva storfamilien ville si og hvordan deres datter hadde vanæret familien ved ikke å skulle gifte seg med den de hadde valgt. Utgangspunktet til en forsoning var ikke tilstede. Politiet hadde ingen kontroll.

På det grunnlag ble det ikke skapt en arena for dialog. Imidlertid vet familien at politiet vet og i den sammenheng har datteren nå fått tatt selvstendig valg. Hun bor på skjult adresse og har valgt et liv uten forsoning.

Denne saken viser at det er svært viktig at den utsatte umiddelbart får nødvendig trygghet rundt seg. At hun får den nødvendige trygghet som kan gi henne styrke til å komme i en posisjon der en arena for dialog kan skapes. Videre er det svært viktig at politiet gjennomfører hyppige samtaler med foreldrene underveis og at det er samme tjenestemann/kvinne som styrer disse. En forutsetning er også at den som gjennomfører samtalene har nødvendig kompetanse om de kulturelle forskjellene.

Den tredje saken handlet om en jente fra et etnisk miljø som hemmelig hadde giftet seg med en gutt fra et annet etnisk miljø. Her var frykten for drap overhengende, da familien allerede hadde valgt ektefelle for henne. Hun valgte å bryte med familien, da de ikke viste noen forståelse for hennes valg. Hun fortalte om "kjæresten" og det oppsto aggresjon mot han. Spesielt en eldre bror følte veldig sterkt på dette.

I den hun brøt med familien og paret flyttet til skjult adresse, innledet politiet samtaler med familien. Både mor, far og eldre bror møtte. Jeg viste dem respekt ved å gi uttrykk for å forstå hvilke konsekvenser dette fikk for dem som familie overfor storfamilien. Jeg understreket straffbarheten i en eventuell handling, samt vektla de grunnleggende menneskerettighetene og det ansvar politiet har i denne forbindelse.

Etter flere samtaler og tydeliggjøring i forhold til den rett til frihet deres datter har, aksepterte familien til slutt hennes valg av ektefelle. Etter å ha bodd på skjult adresse en tid, utførte trusselvurderinger og samtaler, bor nå paret sammen. De har giftet seg religiøst og hele det etniske miljøet har akseptert ekteskapet. Der var 400 hundre familiemedlemmer tilstede i bryllupet som ble gjennomført her i Norge.

Den siste saken er den som jeg fullt og helt har arbeidet med alene. Jeg ble kontaktet i 2006 via e-post av en jente som fryktet tvangsgifte samme sommer. Hennes lærer hadde gitt henne min e-postadresse. Jeg fikk et tlf. nr. til hennes venninne, som hun hadde kontakt med. Jenta reiste til opprinnelseslandet på ferie. Hennes mor hadde tatt fra henne både pass og telefon. På sensommeren fikk jeg en SMS fra jenta der hun fortalte at giftemål ikke hadde kommet i stand, og at hun hadde klart å "stå i mot". Hun fortalte at hennes styrke var at politiet i Drammen hadde informasjon om hennes situasjon dersom noe skulle skje. Hun skrev videre at nå hadde hun fått seg jobb og så lyst på livet.

På tidligsommeren 2008 fikk jeg på ny en e-post fra samme jenta. Hun var nå så sliten og igjen utsatt for press. Hun fryktet at tvangsgifte skulle skje i desember samme år. Jeg hadde et møte med henne og hun var bestemt på at hun ville bryte med familien. Hun var helt sikker på at familien ville gjennomføre giftemålet og gjennomføre dette i opprinnelseslandet. Familien er en høykastefamilie og mye sto på spill. En anmeldelse var helt uaktuelt for jenta. Det ville få store konsekvenser både overfor henne selv, men ikke minst av hensyn til familien. Da tenkte hun spesielt på sin mor og sine søsken.

I samarbeid med NAV-arbeid, sosialkontor og oppfølgingsteam, ble jenta plassert på skjult adresse, der det var godt tilbud både i forhold til oppfølging døgnet rundt og psykologbehandling. På samme tidspunkt som hun brøt med familien, innledet jeg samtaler med foreldrene. En eldre søster var også tilstede i en av samtalene.

Far i dette tilfelle erkjente at han hadde begått feil og var villig til å komme i en dialog. Jenta var imidlertid svært sliten og skeptisk til fars vilje til å komme i dialog. I samarbeid med oppfølgingsteamet, fikk jenta tid til å bygge seg opp. Gradvis har denne oppfølgingen gitt henne styrke og vilje til å komme i dialog. I det ble også styrkeforholdet mellom partene utjevnet. Dette er svært viktig i det dialogen starter og sentralt i forhold til å komme frem til en forsoning.

Underveis og etter flere samtaler med partene, ble det gjennomført et dialogmøte. Jeg gjennomførte mange samtaler med foreldrene i forkant. Jeg visste gjennom den utsatte at mor forsto, men ikke hadde noen innflytelse i forhold til far. Far ga uttrykk for å forstå, men mente at han ville miste respekt overfor sine andre barn, dersom han forklarte årsaken til bruddet. Til et vist tidspunkt valgte han i samråd med den utsatte, en dekkhistorie.

Begge partene hadde på forhånd, i møtene med meg, utarbeidet et forslag til felles familiekontrakt med egne vilkår som var viktig som grunnlag til en forsoning. Når disse vilkårene var diskutert, skrev begge under og en forsoning var en realitet. Et av vilkårene var for øvrig at den utsattes søsken skulle vite den egentlige årsaken til bruddet. I ettertid ser far at det å si sannheten har tvert om gitt han mer respekt overfor sine barn.

I dag bor datteren for seg selv og ikke på skjult adresse etter eget ønske. Hun har startet den utdanningen hun ønsker og vil etter hvert finne seg en mann etter fritt valg. Foreldrene har akseptert sine feil og vist forståelse for hvordan datteren har opplevd presset. Samtalene som vi har gjennomført har vist at den tradisjonelle tenkingen i forhold til sin kultur, kan endres dersom politiet vektlegger de grunnleggende menneskerettigheter og at det er disse rettighetene det tas hensyn til.

I sum har undersøkelsene vist at dersom politiet har nødvendig kompetanse og forstår de ulike mekanismer i et kollektivistisk familie- og samfunnssystem, er grunnlaget for dialog som metode tilstede sett i et forebyggende perspektiv. Forutsetningen er at politiet får nødvendig kunnskap i tidlig fase. I det er der muligheter for gjennom dialog komme frem til en forsoning. Politiet må imidlertid bygge tillit og skape en arena for dialog. I det vektlegge sine forpliktelser i forhold til å ivareta de grunnleggende menneskerettigheter overfor enhver borger, uansett etnisitet og kulturell tradisjon. Effekten av å bruke dialog som metode har vært å bryte den tradisjonelle tenkingen og da med menneskerettighetsperspektivet som utgangspunkt.

Drøfting

Norge som stat har både folkerettslig og internrettslig forpliktet seg til å gi hjelp til personer utsatt for æresrelatert vold. Det handler om grunnleggende menneskerettigheter knyttet til verdier som frihet og integritet.

Metteskerettighetene er juridisk bindende rettigheter som Norge har forpliktet seg til å sørge for at borgerne får. Det er bare staten som kan krenke menneskerettighetene. Derfor er det viktig at politiet som statens maktutøver er sitt ansvar bevisst. I det tilegne seg nødvendig kompetanse for å forebygge og bekjempe kriminalitet, samt øke tryggheten.

Ved å ta i bruk dialog som metode der ære er motiv for handlingen, og i det forebygge alvorlig kriminalitet, ivaretar politiet og det offentlige det enkeltes individs selvstendighet og frihet.

I forhold til det å forebygge ser jeg på den sosiale forebyggingsstrategien som svært sentral. Det er viktig å påvirke den primære sosialiseringen i en kollektivistisk familiestruktur. Særlig der sosialiseringen er i strid med grunnleggende menneskerettigheter.

I forhold til den sekundære sosialiseringen vil den naturlig kunne oppstå en konflikt mellom foreldre og barn/ungdom. Familien vil stå overfor store utfordringer i forhold til dens normer og verdier som prøves opp mot det som er rådende i samfunnet for øvrig. Familiene i en kollektivistisk familiestruktur og æreskodexens sett med regler "står på spill". Av den grunn er det særlig viktig at politiet skaper arena for dialog, og i det ha et godt tverrfaglig samarbeid slik at politiet kommer inn i tidlig fase av konflikten.

Målet med dialogen sett i et forebyggende perspektiv er tosidig. Ved å gripe tidlig inn i situasjonen og legge til rette for dialog, kan motivasjon til å utøve ytterligere ulovlige handlinger reduseres. Ved å komme i dialog kan politiet gripe inn mot de mekanismer som utløser den kriminelle handling.

Videre er det å ivareta hele familien viktig. Unge som sier nei til tvangsekteskap og ikke ønsker å bryte fra familien, har få alternativer. Risikoen for å "miste" familien og i det hele storfamilien er stor. Grahams Dytsons kursmanual i forhold til definisjon av en konflikt, synes jeg derfor er et godt verktøy i så henseende.

I forhold til tradisjonell tenking og avtaler inngått i storfamiliene settes også foreldre i en vanskelig situasjon. Den utsatte er klar over dette og det kan føre til et valg mellom pest eller kolera. Ofte er det ikke ønskelig for utsatte å anmelde forholdet til politiet. Erfaringer fra både Norge og andre land er at et offer kan velge å ta sitt eget liv. Derfor er det viktig at det offentlige ved politiet skaper en arena for dialog.

I dialogen er det ikke snakk om å inngå kompromisser som går på den utsattes bekostning. Kritikken i forhold til å benytte denne metoden, kan være at den utsatte kan føle seg presset. Her ligger det fulle og hele ansvar hos politiet og et eventuelt oppfølgingsteam som fortløpende vurderer den utsattes egnethet i forhold til å gjennomføre et dialogmøte. Politiets involvering og ansvar ligger i det offentliges ansvar og på ethvert trinn av sakens utvikling vurdere en eventuell anmeldelse. Ved det benytte ubetinget offentlig påtale. Det er viktig å være tydelig i forhold til lovbrudd. Det skal ikke aksepteres.

Konfliktrådet har gjennom sitt prosjekt i Trondheim etablert RJ, også i familievoldsaker. Forskjellen på RJ og dialog som forebyggende metode i politiet, er at det i sakene der man benytter RJ, gjerne foreligger en anmeldelse og RJ kan være et tillegg til straff. Det

gjennomføres også stormøter, som erfaringsvis i en kollektivistisk familiestruktur kan føre til ytterligere konflikter. Stormøter i denne sammenheng bør derfor vurderes nøye.

Nordlandsforskning beskriver lovbruddet som en konflikt. Offer og overgriper, som parter i konflikten. I så måte kan det nesten sees på som samme metode, men forskjellen er at i min undersøkelse blir dialogen gjennomført før en eventuell anmeldelse er aktuell og i et forebyggende perspektiv.

Fordelene ved at politiet kommer inn i saken i tidlig fase, er at ytterligere krenkelser kan forebygges. Partene kan gjennom dialog og forsoning få en bedre livskvalitet. I en kollektivistisk samfunnsstruktur kan dette involvere mange parter.

Det har vært viktig å få endret den tradisjonelle tenkingen og få endret på praksis i forhold til å ivareta de grunnleggende menneskerettighetene. Kompleksiteten i samtalen, den respekt som måtte vises er helt sentralt her. Det var viktig at jeg ga uttrykk for å forstå, men samtidig ikke akseptere.

På lik linje som Nansen Dialog var det viktig å få partene til å møte ansikt til ansikt. Fokuset for meg var ikke å få frem hvem som hadde rett eller å fordele skyld, men som Nansen Dialog sier det "bygge respekt for demokratiske prinsipper, menneskerettigheter og fredelig konfliktløsning".

Ulempen kan være at majoriteten ser på bruk av dialog som metode i politiet som en mildere form for straff. Her er det viktig å tydeliggjøre at dialog som metode, ikke er et alternativ til straff, men en metode for å forebygge grove krenkelser og i det jobbe for og nå frem til en forsoning mellom partene.

Det har over flere år rettet seg en skepsis til bruk av dialog i disse sakene. En av årsakene kan være at dialogen har blitt gjennomført av frivillige organisasjoner og kanskje ikke i den form som ønskelig. Ved at politiet er den som skaper en arena for dialog og bruker sin makt på en positiv måte, mener jeg at undersøkelsen viser at dialog som metode gir fordeler i politiets forebyggende arbeid.

Jeg har bevisst ikke benyttet konfliktrådet som arena for dialog. Årsaken har vært at jeg var usikker på deres kompetanse. Konfliktrådet som sivil rettsinstans er også ukjent for mange. Ved å gjøre Konfliktrådet mer kjent i de ulike minoritetsmiljøene, ser jeg absolutt at Konfliktrådet kan være delaktig i de forberedende samtalen og den som gjennomfører dialogmøtene. De vil være et supplement til politiet. Politiet bør ikke trekke seg ut, men være tilstede helt frem til en familieavtale er underskrevet. Ikke minst for å ivareta den fortløpende sikkerhetsvurderingen.

Konfliktrådet kan være den som gjennomfører en oppfølging og ser til at familieavtalen blir fulgt opp. Et oppfølgingsteam lik det som er etablert i forbindelse med RJ, vil være aktuelt i alle faser i forsoningsprosessen.

Konklusjon

Prosjektoppgaven tar for seg en metode som ikke er ukjent i mange sammenhenger. Imidlertid er politiets bruk av dialog som metode i forebyggende arbeid, ny. Spesielt i voldssaker der ære kan være motiv for handlingen. Jeg har sett på politiets rolle som maktutøver og som ved bruk av dialog som metode, forsøker å ivareta et individs grunnleggende menneskerettigheter og i det forebygge grov vold og annen krenkelse.

Viktige spørsmål for meg i forhold til de undersøkelser som er gjort, har vært grensegangen i forhold til straffbarheten og grunnlaget for å komme i en dialog. Den utsattes situasjon i forhold til ikke og "miste" sin familie og hele tiden være på flukt, har stått helt sentralt. Samtidig som den utsatte ikke på noe tidspunkt i prosessen har hatt et ønske om å anmelde forholdet.

Det har vært viktig å skape en arena for dialog. Dette for å ivareta de grunnleggende menneskerettigheter. Kunnskapen om, og forståelse av begge parter situasjon, har stått sentralt. Imidlertid har det ikke vært snakk om å akseptere. Ivaretakelse av den utsatte og styrking av den enkeltes valg og situasjon, har vært det viktigste.

Tvangsgifte og annen æresrelatert vold er straffbart. Det skal ikke aksepteres og en straffeforfølging bør gi en preventiv virkning. Imidlertid viser erfaringen fra mine undersøkelser, at konsekvensene for den utsatte blir svært stor. Det å bryte med familien og stadig være på flukt, gir store belastninger og oppleves som å være i et fengsel. Den utsatte vil nesten uten unntak stå alene og uten sin familie.

Valget med å bryte blir derfor vanskelig.

Alternativet blir derfor å følge sine foreldres normer og verdier, i det la seg krenke i forhold til de grunnleggende menneskerettigheter. Ved at politiet er tydelig og opparbeidet tillit hos den del av befolkningen som praktiserer tvangsgifte og annen æresrelatert vold, kan man ha mulighet til å komme inn i en tidlig fase. I det komme i en dialog som fører til at familien kan ha en sameksistens i en eller annen form.

I forhold til å bruke ulike arbeidsverktøy har det vært viktig i undersøkelsen å se på andre aktører. Restorative Justice er en allerede utviklet metode og som håndteres av konfliktrådet. Når det gjelder dialog som metode i politiets forebyggende arbeid, ser jeg det som en fordel at konfliktrådet blir en samarbeidspartner. Dette da de allerede er en etablert sivil rettsinstans og i samarbeid med politiet, kan komme frem til en forsoning. Dette blir på en måte en utvidet konflikthåndtering, men i forebyggende øyemed.

For å lykkes har undersøkelsene mine vist at det er helt nødvendig med kontinuitet ved gjennomføring av de innledende samtaler. Det ideelle er at det er samme polititjenestemann/kvinne som samtaler med partene under hele prosessen. Det vil også gjelde dersom konfliktrådet blir en del av prosessen. Videre er det helt sentralt at den utsatte part bryter med familien og bor i trygge omgivelser. Den utsatte må ha tett oppfølging i forhold til de ulike problemstillingene som måtte oppstå. Det kan være valg av bolig, arbeidsforhold, skole, ivaretagelse både av psykisk og fysisk helse, vitnebeskyttelse mv. Utøver (e), må også få nødvendig veiledning i forhold til hjelpetiltak. Det kan være både i forhold til fysisk og psykisk behandling. Veiledning i forhold informasjon til egne barn, familie eller etnisk miljø for øvrig. Alle hjelpetiltak kan være konfliktdependende og føre til at familiens situasjon blir enklere og i det motivere til å komme i en dialog.

Erfaringene jeg har gjort meg etter undersøkelsene er at utøver ikke ser at de grunnleggende menneskerettigheter er krenket. "Vi vil jo bare barnets beste og hun/han ønsket dette!". Ja, sett fra sin praksis og sin tradisjon, blir det derfor vanskelig å se at utøvelse av press og kontroll, bryter den enkeltes rett til et fritt og selvstendig liv. Grensegangen mellom at det faktisk er utøvet tvang eller om ekteskapet er arrangert, blir derfor vanskelig å definere.

I forhold til den kollektivistiske familiestrukturen, ville det ikke være naturlig at den unge utsatte "sa i mot" familiens ønsker. På grunn av mye fokus i media, sekundær sosialisering og ikke minst godt tverrfaglig samarbeid, er der flere og flere ungdom som tar kontakt med politiet. Ved å opparbeide trygghet og tillitt, er der skapt en arena for dialog.

Familieavtalen som jeg benyttet i den siste saken, ble en viktig avslutning i hele forsoningsprosessen. Her fikk begge parter muligheten til å komme med vilkår som var forpliktende. Imidlertid var det ikke ønske om at konfliktrådet skulle følge denne videre opp. Årsaken til det mener jeg var at konfliktrådet ikke hadde vært med tidligere i prosessen og at kunnskapen i forhold til hva dette var, ikke var tilstede. Det ble skummelt at ytterligere offentlige instanser skulle få kunnskap om familiens situasjon.

Det ble en trygghet for begge parter at politiet fortsatt var den eneste som skulle følge opp avtalen. Det utelukker imidlertid ikke at konfliktrådet følger opp, men da dersom det blir involvert i tidlig fase. Konfliktrådet kan i fremtiden være den instans som gjennomfører oppfølging og ser til at alle vilkårene oppfylles.

Forslag til videre arbeid

For norsk politi er det viktig og ha kunnskap om menneskerettighetene og kjenne til de forpliktelsen norsk stat har i den forbindelse. Videre er det viktig å ha nødvendig kunnskap i forhold de ulike etniske minoritetsmiljøene. I det få nødvendig kompetanse i forhold til å forstå de ulike kulturene, familie- og samfunnsstrukturer.

For norsk politi er det viktig å opparbeide tillitt og ha en god kommunikasjon med alle lag av befolkningen. Særlig viktig er det i forhold til den del av befolkningen som lever i en kollektivistisk

familiestruktur. Ved på ulike måter gi informasjon og opplæring i forebyggende hensikt, kan politiet opparbeide tillitt og på en slik måte at dersom det skulle oppstå en konflikt, komme inn i en tidlig fase.

Det er viktig at politiet hele tiden er på banen i forhold til tverrfaglig samarbeid. Gjennom dette få formidlet ulike metoder som kan brukes. Mange er nok fortsatt der at politiet bare pågriper og fengsler. Særlig viktig er det i saker der vold i nære relasjoner utøves.

I forhold til regjeringens justispolitikk og Politidirektoratets rapport "Politiet mot 2020", så mener jeg at denne prosjektoppgaven og dens undersøkelser er et godt grunnlag for politiets videre forebyggende arbeid i voldssaker i nære relasjoner og der ære er motiv for handlingen.. Jeg avslutter med å vise til justisminister Knut Storbergets bok "Bjørnen sover" s. 171, der hans hovedbudskap er:

"at vi i større grad må lytte til de voldsutsatte kvinnenes egne ønsker, erfaringer og behov".

Litteraturliste

Faglitteratur		
Navn, år	Tittel	Forlag/utgiver
Bartels, Ingvild & Ole Henrik Førland, Njål Høstmælingen (2007)	<i>Årbok om menneskerettigheter i Norge</i>	Oslo , Universitetsforlaget
Bjøro, Tore & Yngve Carlsson (1999)	<i>Vold, rasisme og ungdomsgjenger - forebygging og bekjempelse</i>	Oslo, Tano-Aschehoug
Bredal, Anja (2006)	<i>"Vi er jo en familie"</i> .	Unipax,
Brenna, Loveleen Rihel (2004)	<i>Sangam</i>	Fagbokforlaget AS
Bø Inge & Lars Helle (2003)	<i>Pedagogisk ordbok</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Erstad, Ola (1997)	<i>Det kriminalitetsforebyggende siktemål</i>	PHS Forskning 1997:3. Oslo: Politihøgskolen.
Høstmælingen, Njål (2003)	<i>Internasjonale menneskerettigheter</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Høstmælingen, Njål (2005)	<i>Hva er menneskerettigheter</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Høstmælingen N., Kjørholt, E.S. og Sandberg K. (2009)	<i>Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Isdal, Per & Signe Marie Natvig Andreassen og Ragnvald Thilesen (2003)	<i>Vold i skolen</i>	Oslo, Kommuneforlaget
Skaar, Elin, Siri Gloppen and Astri Suhrke, eds. (2005)	<i>"Roads to Reconciliation: A Conceptual Framework"</i>	Lexington Books, Lanham, Maryland
Skytte, Marianne (1999)	<i>Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid</i>	Gyldendal, akademiske
Storberget, Knut (2007)	<i>"Bjørnen sover"</i>	Aschehoug, Oslo
Wikan, Unni (2002)	<i>For Ærens skyld</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Publikasjoner/rapporter		
Tittel	Forfatter/Redaktør	Publikasjonskode/referanse
<i>"Innføring i problemorientert politiarbeid"</i>	Balchen, Paal Christian Politidirektoratet (2004)	ISBN: 82-92524-13-4
<i>"Konflikt som eiendom"</i>	Christie, Nils (1977)	Universitetet i Oslo
<i>Kursmanual "Konflikthåndtering"</i>	Dyson, Graham (2001)	Senter For Fredsbygging og Konflikthåndtering
<i>Med ! eller ? Virkninger av, og utfordringer ved, gjenopprettende rett som alternativ til straff</i>	Eide, Ann Kristin , Hege Gjertsen (2009)	Nordlandsforskning, NF rapport 14:2009
<i>"Dialog mer enn ord"</i>	Røhr, Heidrin S	Jubileumstidsskrift for Nansen Dialog 1995-2005, (2005)
<i>" Den vanskelige</i>	Den Norske Helsingforskomite	http://www.nhc.no/php/files/documents/

<i>forsoningen - gjenoppbygging av tillit og forsoning etter krig og konflikt</i>	(rapport 2/2001)	/Rapporter/Landogtema/denvanskeligeforsoningen.pdf
<i>"Veileder for norsk politis behandling av vold i nære relasjoner 2009"</i>	Politidirektoratet, desember 2008	
Offentlige dokumenter og handlingsplaner		
<i>Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2008-2011), "Vendepunktet"</i>	Det Kongelige Justis- og politidepartementet (2008)	Publikasjonskode G-0398
<i>Prop. 1 S (2009-2010) – forslag til stortingsvedtak "Politiet mot 2020" Bemannings- og kompetansebehov i politiet</i>	Det Kongelige justis- og politidepartement	
<i>"Kriminalmeldingen"</i>	Politidirektoratet (2008)	Publikasjon 2008/07
<i>Kriminalomsorgsmelding "Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn"</i>	Det Kongelige justis- og politidepartement	St. melding nr 104 - 1977-78
<i>Ny utlendingslov</i>	Det kongelige Kommunal- og regionaldepartementet, 19.10.2004	Stortingsmelding nr.37,(2008)
<i>Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) Særskilt vedlegg: NOU 2004: 20 Ny utlendingslov</i>	Det kongelige Arbeids- og inkluderingsdepartementet 29. juni 2007, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)	NOU 2004: 20
<i>Ot.prp. nr. 75 (2006-2007)</i>		
Fagblader		
FOKUS fagbladet for kriminalitetsforebyggende forum	Nr. 2:2009	
Forelesere ved HiBu og ulike konferanser		
Steinar Bryn	Nansen Dialognettverk og Nansenskolen, Lillehammer	
Enver Djuliman	Den norske Helsingforskomite	
Tyrone Savage	London og Stellenbosch Univeristet i Sør Afrika	
Farwha Nielsen	Cand.mag., Tverrkulturell rådgiver og konfliktmekler, Danmark	
Unni Wikan	Professor sosialantropologi, Universitetet i Oslo	
Nettsider		
Human Rights Service		http://www.rights.no/publisher/publisher.asp?id=44&tekstid=1425 (lesedato 09.11.2009)
Wikipedia	Brodal. H. & Nilsson. L., s. 11.	http://no.wikipedia.org/wiki/Konflikt (lesedato 08.11.2009)
Konfliktrådet	Nettsideinformasjon Om	http://www.konflikttraadet.no/ (Lesedato 08.11.09)

	Restorative justice, skrevet av Siri Kemeny, publisert 05.mars 2008, oppdatert	
Konfliktrådet	Info om konfliktrådet	http://follo.selvbetjening.no/service-description.aspx?id=973b03b8-80d2-4ee5-9b2b-524946c013ae (Lesedato 8.11.09)

POLITIET

FAMILIEAVTALE-KONTRAKT

Etternavn/Utsatte part	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted
	Drammen

Etternavn/Utøver	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted
	Drammen

Etternavn/Utøver	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted

Aktuelle forhold

Eks. Forsøk på tvangsgifte – ved at utsatte part mot sin vilje ble forlovet med ..... i 2004. Etter dette tidspunkt har opplevd og blitt utsatt for press i forhold til å gifte seg. Et press som oppleves så sterkt, at det over tid har resultert i redusert livskvalitet.

Informasjon utsatte part**Informasjon utøvende part****Forpliktende avtalepunkter**

Eksempler:

- Utsatte får velge bosted etter eget ønske
- Utsatte får etter eget valg velge sin utdannelse
- Utsatte får etter eget valg velge sin ektefelle
- Utsatte skal besøke familien og velger selv hvor ofte
- Utsatte skal holde jevnlig kontakt pr. tlf. eller via e-post
- Begge parter skal vise og utøve respekt for hverandre

Politiets rolle i avtalen:

Saken overføres Konfliktrådet i Buskerud for videre oppfølging. Dersom noen av avtalepunktene skulle brytes av utøver, vil saken returneres til politiet for videre behandling. En politianmeldelse vil bli vurdert, da det er ubetinget offentlig påtale i slike saker.

Konfliktrådets rolle i saken:

Etter mottak av avtalen vil Konfliktrådet kontakte partene ? gang etter ? måned. Deretter vil kontakt bli gjennomført fortløpende frem til en endelig vurdering er foretatt. Tidsforløpet er ikke endelig bestemt, men situasjonsbetinget.

Mål med avtalen:

En naturlig familiejenforening/forsoning der særlig utsatte part ikke skal føle press. Over tid er det en klar målsetting at hele familien skal komme styrket ut av denne livssituasjonen. Dette til det beste for alle parter.

Sted

.....

.....

Dato

.....

.....

POLITIET

LOGG – DIALOGSAMTALE

Etternavn/Utsatte part	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted
	Drammen

Etternavn/Utøver	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted
	Drammen

Etternavn/Utøver	Fornavn
Fødselsnummer/nasjonalitet/språk	
Adresse	Sted
	Drammen

Aktuelle forhold
Beskriv hendelsen – årsak til konflikten <ul style="list-style-type: none"> • Frykt for forlovelse • Frykt for tvangsekteskap • Skilsmisse • Oppdragervold • Reoppdragelsesreiser • Graviditet utenfor ekteskap • Annet

Informasjon utsatte part			
<ul style="list-style-type: none"> • Alder: over/under 18 år. • Frykt for, eller utsatt for: <ul style="list-style-type: none"> - psykisk vold - press - frihetsberøvelse - isolasjon - kontroll - annet 			
Informasjon utøvende part			
<ul style="list-style-type: none"> • Planlagt eller utført handling • Vilje til samarbeid 			
Sikkerhetsvurdering	Dato	Kl.	Sted
Politiets sikkerhetsvurdering: vitnebeskyttelsesprogram lokalt/nasjonalt Tiltak: vurdering eks. mobil voldsalarm, kode 6, telefon, nettilgang, etc.			
Plassering/relokalisering	Dato	Kl.	Sted
Ansvarsperson: <ul style="list-style-type: none"> • Stedlig politi • Lokalt politi - plasseringssted • Barnevern - plasseringssted – navn, adr. og tlf. • BUF-etat • Andre..... 			
1. samtale – utsatte	Dato	Kl.	Sted

Situasjonsbeskrivelse			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nettverkskart – storfamilie, klan, kaste, overhode mv. 2. Tidligere hendelser relatert til æresvold i familien, nettverket – nasjonalt og globalt 3. Æreskodeks 4. Kjønnroller 5. Kleskoder 6. Forventninger til barna, utdanning, arbeid, ekteskap, omsorg for eldre familiemedlemmer m.m. 7. Beslutningssystem i familien <ul style="list-style-type: none"> - Foreldreautoritet - Aldershiarki - Kommunikasjonsform i familie 8. Hvem skal kalles inn til 1. samtale, eks. bror, søster, onkel mv. 			
1. samtale – utøver	Dato	Kl.	Sted
Situasjonsbeskrivelse			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nettverkskart – storfamilie, klan, kaste, overhode mv. 2. Tidligere hendelser relatert til æresvold i familien, nettverket – nasjonalt og globalt 3. Æreskodeks 4. Kjønnroller 5. Kleskoder 6. Forventninger til barna, utdanning, arbeid, ekteskap, omsorg for eldre familiemedlemmer m.m. 7. Beslutningssystem i familien <ul style="list-style-type: none"> - Foreldreautoritet - Aldershiarki - Kommunikasjonsform i familien 			
Tiltak etter 1. samtale			
<ul style="list-style-type: none"> - Nav arbeid/sosial - Behandling psykolog/lege/fysioterapi mv. - Skole/utdanning - Aktivitet - Forberedelse brudd/ vurdering 			
2. samtale utsatte	Dato	Kl.	Sted
2. samtale utøver			
Tiltak etter 2. samtale			
<ul style="list-style-type: none"> - Nav arbeid/sosial - Behandling psykolog/lege/fysioterapi mv. - Skole/utdanning - Aktivitet - Forberedelse brudd/ vurdering 			
1. Dialogsamtale			
2. Dialogsamtale			
Resultat			
<ul style="list-style-type: none"> - Kontrakt opprettes evt. - Straffesak vurderes - Omsorgsovertagelse 			

Sted	Dato

VEDLEGG 4

Kandidat: 477

Gruppe: Drammen kommune m fl

Emne: MRPROF100-1 2009

Dato: 25. november – 16. desember 2009

Antall nummererte sider: 16 (4170 ord)

Egenerklæring

Jeg leverer med dette min eksamensbesvarelse i faget "Menneskerettigheter og profesjonsetikk" ved Høgskolen i Buskerud, høst 2009, og erklærer at jeg ikke har utgitt andres arbeid som mitt eget i denne oppgaven. Jeg har også blant annet tatt hensyn til:

- ✓ at jeg ikke har brukt annen eksamen ved Høgskolen i Buskerud i denne besvarelsen uten å angi dette
- ✓ at jeg ikke har brukt annen eksamen ved et annet institutt/universitet/høgskole innenlands eller utenlands uten å angi dette
- ✓ at jeg ikke anvender andres arbeid uten at dette er oppgitt
- ✓ at jeg har oppgitt alle referanser i litteraturlisten
- ✓ at jeg har vist god nettetikk

Jeg er kjent med at brudd på disse bestemmelsene er å betrakte som fusk og de konsekvenser dette kan få for meg i henhold til "Retningslinjer ved behandling av fusk" – se <http://www.hibu.no>

Fylles ut av høgskolen:

Innlevert: .....
(dato/stempel/underskrift)

Og en mann sa, snakk til oss om Selverkjennelse.
Og han svarte:
I ditt hjertes stillhet kjenner du dagens og nattens hemmeligheter.
Men dine ører tørster etter lyden av ditt hjertes kunnskap.
Du vil vite med ord det du alltid har visst med tanken.
Du vil berøre dine drømmers nakne kropp med dine fingre.
Og det er bra det er slik.
Det er nødvendig at din sjels skjulte kilde springer frem og renner mumlende
mot havet;
Og dine innerste skatter skal bli åpenbart for dine øyne.
Men legg ikke dine ukjente skatter på en vekt;
Og søk ikke etter din dypeste viten med målestav eller loddesnøre.
For havet er i seg selv bunnløst og umålelig.
Si ikke, "Jeg har funnet sannheten", men si heller, "Jeg har funnet en sannhet."
Si ikke at, "Jeg har funnet sjelens sti." Si heller, "Jeg har møtt sjelen på min
sti."
For sjelen går langs alle stier.
Sjelen følger ingen strek, og heller ikke vokser den som et siv. Den folder seg ut
som en
lotusblomst med utallige kronblad.

*Fra Profeten av
Kahlil Gibran*

Innholdsfortegnelse

<u>1. Innledning</u>	88
<u>Bakgrunn for valg av tema</u>	88
<u>Avgrensing og problemstilling</u>	89
<u>Leseveiledning</u>	90
<u>2. Case</u>	90
<u>3. Hoveddel teori</u>	91
<u>Menneskerettigheter</u>	91
<u>Etikk</u>	93
<u>4. Drøfting</u>	94
<u>5. Avslutning og oppsummering</u>	97
<u>6. Litteraturliste</u>	99

Vold i nære relasjoner – menneskerettigheter og profesjonsetikk

Besvarelse på oppgave 3.

Innlending

Som ansatt i Drammen kommune med ansvar for det tverretatlige pilotprosjektet ”Vold i nære relasjoner – æresrelatert vold”, mine erfaring fra arbeidet med bl.a. Europas første straffesak mot utøver av tvangsgifte, og praktiske arbeid på feltet æresvold de siste 10 år, har jeg opparbeidet meg kompetanse på området vold i nære relasjoner og en spisskompetanse på æresrelatert vold.

Deler av prosjektets mandat er å sikre kompetanseheving blant kommunens og politiets ansatte, utvikle rutiner for samhandling og å sørge for god koordinering av arbeidet. Prosjektets mål er å sikre god og helhetlig bistand til utsatte for vold i nære relasjoner, bl.a. ved å sikre at de møter trygge profesjonsutøvere med kompetanse om fenomenet og at disse har kjennskap til og kunnskap om aktuelle samarbeidspartnere. Det er sentralt at profesjonsutøvere benytter de muligheter som ligger i eget profesjonslovverket, parallelt med at straffelovverket håndheves på en effektiv måte.

Ulike etater og virksomheters rolle og oppgaver relatert til vold i nære relasjoner reguleres bl.a. gjennom nasjonalt lovverk. Til tross for ulike roller og ansvar, har de ulike etater og virksomheter likevel et felles ansvar for at målet for arbeidet i voldssaker er å ivareta involverte parter på en best mulig måte totalt sett, både i akutfasen og i rehabiliteringsprosessen.

Som en konsekvens av prosjektet er det i Drammen i dag høy kompetanse blant offentlige ansatte på området vold i nære relasjoner inkl. fenomenet æresrelatert vold samt kunnskap om aktuelt nasjonalt lovverk. Det er utarbeidet rutiner for samhandling og implementeringen av dette er en kontinuerlig prosess. Likevel er ikke kunnskap om fenomenet, lovverk og rutiner tilstrekkelig til alene å løse disse konflikter. Det er mange hensyn som skal ivaretas, og mange av disse fører til vanskelige etiske dilemma i de ulike virksomheter og for den enkelte profesjonsutøver. Menneskerettigheter er et viktig verktøy, som må benyttes for å sikre gode nok offentlige tjenester.

Bakgrunn for valg av tema

Vold i nære relasjoner er et kriminalitetsområde som i Norge har fått sterkt økende fokus, spesielt fra '90 tallet og frem til i dag. Både regjeringen Bondevik og samarbeidsregjeringen Stoltenberg har bidratt til dette økte fokuset bl.a. gjennom utarbeidelse av NOU'er og ulike handlingsplaner.

Ofre for vold i nære relasjoner er både kvinner, barn og menn, og utøver er en person man har et kjærlighets-, avhengighets og-/ eller også ofte et omsorgsforhold til. Dette gjør at utsatte for denne type vold, i tillegg til fysiske skader, også kan få alvorlige og langvarige psykiske skader.

De ulike handlingsplaner på området uttrykker at vold i nære relasjoner er et samfunnsansvar og omfatter alvorlig kriminalitet som skal prioriteres høyt hos både politi og hjelpeapparat. Det er gjennomgående i alle handlingsplaner at denne type vold kategoriseres som alvorlige brudd på grunnleggende menneskerettigheter.

I handlingsplanen "Vendepunktet" (2008-11) defineres æresrelatert vold som en del av volden som utøves i nære relasjoner. I heftet "Vold i nære relasjoner", utarbeidet i ovennevnte prosjekt vises det til at ære i utgangspunktet et positivt begrep. Det forbindes med sosial anerkjennelse, selvfølelse og selvrespekt. Om gjenopprettelse av tapt ære innebærer vold, benyttes ofte begrepet æresvold.

Tvangsekteskap er ofte en konsekvens av brudd på æreskodeks, som i enkelte samfunn innehar normbestemmelser som er ment å regulere kvinners seksualitet, nettopp i den hensikt at familiens ære ikke skal svertes i egne og andres øyne.

I "Handlingsplanen mot tvangsekteskap" (2008-11), understrekes bl.a. behovet for offentlig forankring av arbeidet mot tvangsekteskap, at kompetanse og samarbeid skal styrkes og at lovverket mot tvangsekteskap skal håndteres/håndheves effektivt. Det påpekes at koordinert samarbeid er en grunnleggende forutsetning for å bekjempe tvangsekteskap.

I handlingsplanen "Vold i nære relasjoner" (2004-07) sier daværende justisminister Odd Einar Dørum at "En viktig forutsetning for godt samarbeid og god koordinering, er felles rutiner og felles forståelse av hvem som har ansvar for hva". Han sier videre at felles kompetanseoppbygging også er en viktig strategi som motiverer, bidrar til samarbeid og bedrer kvaliteten på tjenestene.

Avgrensning og problemstilling

Jeg vil i denne oppgaven trekke frem ulike konvensjoner i menneskerettighetsregimet, som underbygger behovet for at norske myndigheter, og dermed profesjonsutøvere i offentlig sektor, i større grad enn ved dagens praksis, må ha fokus på og utøve samarbeid og koordinering av arbeidet relatert til vold i nære relasjoner. Videre vil jeg vise til etisk teori som beskriver noen ulike typer fokus vi som profesjonsutøvere kan legge til grunn for våre avgjørelser. Med dette ønsker jeg å vise behovet for å prioritere diskusjoner rundt etiske dilemma, da jeg mener dette vil kunne øke kvaliteten på arbeidet, og sikre gode helhetlige løsninger i den enkelte sak slik at borgernes menneskerettigheter ivaretas.

Jeg vil ikke diskutere hvordan verdier, menneskesyn og holdninger påvirker profesjonsutøveres avgjørelser, til tross for at også dette er avgjørende for avgjørelser og et godt samarbeid mellom sentrale virksomheter i den enkelte sak. Jeg trekker heller ikke inn teori som knyttes til profesjonsutøveres personlige etiske dilemma, selv om også dette kan ha betydning for og også i noen tilfeller påvirker den enkelte profesjonsutøvers valg av løsningsalternativ. Denne avgrensningen foretar jeg fordi når vi står overfor etiske dilemma avspeiler dette som oftest profesjonsutøveres ulike bakgrunn og ulike verdisystem (Henriksen og Vetlesen, 2006). Jeg vil heller foreslå et verktøy, strategimøter, der alle disse elementer må få plass når ulike etater og virksomheter samarbeider i en enkeltsak.

Leseveiledning

Jeg vil først presentere en case hvor vi som arbeidet sammen møtte mange etiske dilemma, både i forhold til egen profesjons rolle og oppgave, og også dilemma som omfatter den utsatte som myndighetene har en plikt til å bistå.

Videre vil jeg vise til ulike konvensjoner i den hensikt å vise at vi som profesjonsutøvere må legge til grunn menneskerettigheter i saker relatert til volds i nære relasjoner.

Jeg vil også vise til etisk teori, og bruke dette i drøftingen for å underbygge behovet for større fokus på etiske diskusjoner i vår profesjonsutøvelse.

Med denne bakgrunn, vil jeg til slutt foreslå et verktøy som kan sikre samarbeid og god koordinering slik at dette bidrar til en helhetlig prosess, der lovverk og profesjonsutøvers etiske dilemma ivaretas på en måte som bidrar til en helhetlig løsning og dermed også ivaretar statens forpliktelser i forhold til menneskerettighetene.

Case

Jeg velger å benytte et case, for å vise hvilke utfordringer vi har hatt i Drammen kommune og politi i tidligere tvangsekteskapsaker. Erfaringer fra denne og lignende saker, har ført til høy prioritering av arbeidet mot vold i nære relasjoner i Drammen.

En 17 år gammel jente ba om hjelp fra det offentlige i forbindelse med at hun var tvangsgiftet. Jenta hadde blitt tvunget til ekteskapsinngåelsen bl.a. gjennom fysisk og psykisk vold, og ved flere tilfeller mottatt direkte og også overhørt drapstrusler og planer om drap av henne.

Hennes informasjon førte til at både barnevern og politi måtte handle i tråd med sitt lovverk. I forhold til at tvangsekte er straffbart, ble det opprettet etterforsknings- og videre straffesak. Fra politiet og rettsvesenets side ble svært mange ulike personer involvert i forhold til deres roller; bl.a. etterforskere,

bistandsadvokat og verge. Likeledes fra barnevernets side; saksbehandlere i mottak, tiltak, Buf-etats fagteam og fosterhjemsteam. I tillegg var skole involvert da jenta var elev ved en videregående skole samt at støtteperson fra Informasjonstelefon mot tvangsekteskap og omsorgspersonene i beredskapshjemmet ble involvert. I løpet av den mest akutte fasen hadde jenta ulike møter og kontakt med 40 ulike personer i forbindelse med straffe- og barnevernssaken. Hun måtte forteller hele eller deler av sin historie til alle disse personer, og ble stilt ulike spørsmål avhengig av fagpersonens oppgave, men også de *samme* spørsmål ble stilt fra de *ulike* fagpersoner.

Hoveddel teori

Menneskerettigheter

Menneskerettigheter gir borgerne grunnleggende rettigheter og friheter og staten plikter å tilrettelegge for oppfyllelse av disse. Rettighetene regulerer i utgangspunktet ikke hvordan individet skal opptre, men hvordan staten skal forholde seg til den enkelte borger. Reglene er nedfelt i avtaler mellom stater, som disse igjen avgjør om de vil slutte seg til. Ved tilslutning gir statene opp deler av den statlige selvvråderett. Disse avtalene kalles traktater eller konvensjoner (Høstmælingen, 2005).

Utgangspunktet for avtalene og konvensjonene er FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter, som ble vedtatt av FNs generalsforsamling i 1948. Verdenserklæringen er et politisk dokument, og det er ikke knyttet et eget kontrollapparat til denne. Felles for FNs seks hovedkonvensjoner^{xii}, og Europarådets menneskerettighetskonvensjon av 1950, er at de følger opp intensjonen og retningslinjer nedfelt i Verdenserklæringen. I motsetning til Verdenserklæringen, er konvensjonene rettslig bindende (ikke bare et politisk dokument), og det er opprettet kontroll og tilsynsordninger som skal sikre at statene etterlever sine forpliktelser overfor borgerne.

Høstmælingen (2005) mener at menneskerettighetene ikke er demokratiske, og forklarer dette med at de bl.a. skal beskytte mindretallet fra overgrep fra flertallet.

Norge har i en egen lov (av 1999) styrket menneskerettens stilling i norsk rett. Lovbestemmelsen tydeliggjør også hvilke konvensjoner og tilleggsprotokoller som gjelder som norsk lov^{xiii}.

---

^{xii} FNs seks hovedkonvensjoner er konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966, konvensjonen om økonomiske, sosial e og kulturelle rettigheter av 1966, rasediskrimineringskonvensjonen av 1965, kvinnediskrimineringskonvensjonen av 1979, torturkonvensjonen av 1987 og barnekonvensjonen av 1989
^{xiii} Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter . De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter med noen tilleggsprotokoller. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barnets rettigheter med noen tilleggsprotokoller. De forente nasjoners internasjonale konvensjon 18. desember 1979 om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner med en tilleggsprotokoll

Statens ansvar etter konvensjonene kan deles i positive og negative plikter. Positive plikter skal forstås slik at en stat er pliktet til å gjøre en aktiv handling for å sikre eller verne om borgernes rettigheter (Høstmælingen, 2003). Eks. skal barnevernet gjøre en aktiv handling for å sikre at barn ikke utsettes for alvorlige overgrep. Den negative plikten skal forstås som en passivitetsplikt, dvs. at myndighetene skal avstå fra enkelte handlinger rettet mot borgerne. Eks. er at staten skal avstå fra bruk av tortur ved avhør (Høstmælingen, 2003).

Krenkelser overfor borgerne kan også forekomme ved at staten forholder seg passive i forhold til å ikke benytte mulige handlingsalternativer for å sikre en borgers rettighet. Høstmælingen bruker igjen vold som eksempel. Om myndighetene selv ikke utøver vold mot en borger har de ivarett sine forpliktelser ved selv å forholde seg passivt, men om de ikke aktiv griper inn for å hindre andre i å utøve vold mot en borger, f. eks sikre at politi og domstol etterforsker og dømmer voldsutøvere, vil staten kunne stilles til ansvar for manglende beskyttelse av individet (Høstmælingen, 2003).

Retten til frihet fra tortur og mishandling er nedfelt i flere konvensjoner, blant annet Europarådets konvensjon, artikkel 3. Det slås fast at ingen ”må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”. Artikkelen forbyr all myndighetsgodkjent grov mishandling som utøves i den hensikt å oppnå et bestemt formål (Høstmælingen, 2005). I tillegg til å omfatte myndighetspersoner står staten til ansvar om den ikke gjør noe positivt for å beskytte individet mot for eksempel vold i hjemmet. Høstmælingen (2005 s. 33) viser til en sak ”A mot Storbritannia 1998” Vurderingen i denne saken omhandlet om staten hadde nok kunnskap, og om den kunne iverksatt effektive tiltak innen rimelighetens grenser.

Artikkel 3 henger tett sammen med Artikkel 2, ”Retten til liv” og artikkel 8. ”Retten til respekt for privatliv og familieliv”. ”Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”; dette er ordlyden i Europarådets konvensjon, artikkel 8. Bestemmelsen gir borgeren rett til å råde over seg og sitt, uten involvering fra andre. Gjennom rettspraksis har denne artikkelen også betydning i forhold til vern om bl.a. ære og rykte, navn og identitet (Høstmælingen, 2005). I saker som omhandler vold i nære relasjoner er denne artikkelen aktuell. Den beskytter ikke kriminelle handlinger utført i familien, til tross for ordlyden ”respekt for familieliv og privatliv” men rettspraksis i menneskerettighetssammenheng, har slått fast at i saker der familiemedlemmer står mot hverandre har myndighetene plikt til å beskytte en av partene (Høstmælingen, 2005).

Gjennom rettspraksis har Barnekonvensjonens artikkel 16, vist at retten til privatliv ikke er absolutt. Denne retten kan skrenkes inn om inngripen er basert på lov. For eksempel om inngrepet har som mål å beskytte barnets helse og sikkerhet (Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg, 2009).

Etikk

I våre forelesninger er bl.a. denne definisjonen av etikk benyttet ”Etikk er tenkning, teoretisk refleksjon omkring hva som er rett og galt, bevisste vurderinger som ligger til grunn for viktige handlinger”.

Tilsvarende er profesjonsetikk definert på denne måte; ”Profesjonsetikk – yrkesetikk – uttrykker en bestemt profesjons normsett (verdier og normative former) i møte med brukere, kollegaer, samarbeidspartnere og samfunn.

Etikk er noe som oppstår i møtet med konkrete erfaringer og i refleksjon over dem. Etikk handler om å være involvert og om å klare å se hva som står på spill i de situasjoner vi befinner oss i (Henriksen, Vetlesen, 2006).

Etiske retningslinjer kan være enkle og nyttige, spesielt i tilfeller der de regulerer hva som ikke er akseptert – eks. yrkesetiske retningslinjer om at en helsearbeider ikke skal innlede et seksuelt forhold til en pasient (Henriksen, Vetlesen, 2006). Men på den andre siden, de positive dilemmaer – hva er god yrkesetikk? Hva er god yrkesutøvelse? Henriksen og Vetlesen (2006) sier etikken alene kommer til kort i slike tilfeller. Jeg mener det derfor på dette området er sentralt å belyse og diskutere etiske dilemmaer opp mot ulike etiske teorier, for så å ta disse refleksjoner inn i det faglige skjønn som også danner grunnlag for en handling eller avgjørelse.

Jeg vil nå på en svært enkel måte vise ulike etiske teorier som i rendyrket form kan legges til grunn i en avgjørelse man som profesjonsutøver er satt til å ta.

Om vi i ovennevnte case vurderer å handle ut i fra regeletikken/pliktetikken, vil vi etisk kunne forsvare at straffelovverket skal legges til grunn, og voldsutøver skal etterforskes med det mål å ta ut tiltale om bevisene peker i den retning. I en rendyrket pliktetikk vil man ikke vurdere konsekvenser av dette valget, ut over at man har gjort sin plikt som ansatt i politiet. I tillegg kan de uttalte målene i handlingsplanen mot tvangsekteskap, som sier at ”lovverket skal håndteres effektivt” styrke avgjørelsen om å legge pliktetikken til grunn. Man har fulgt sine moralske plikter. En plikt er en handling som vi selv, eller andre har pålagt oss (Henriksen, Vetlesen, 2006). Å legge til grunn pliktetikken betyr at yrkesutøver legger til grunn sin plikt til å utføre en handling, ikke å forholde seg til hva som er godt eller best når plikten utføres (Henriksen, Vetlesen, 2006).

Til forskjell fra pliktetikkk, er man i konsekvensetikken opptatt av hva handlingen fører til (Henriksen, Vetlesen, 2006). Vil den føre til etisk akseptable konsekvenser? I sin rendyrkede form, må profesjonsutøvere som legger denne etiske teori til grunn vurdere strategier og handlinger ut ifra de konsekvenser dette kan føre til. Den profesjonelle må forsøke å forutse hvilke konsekvenser som kan oppstå. Dette er en av svakhetene med konsekvensetikken, ingen kan forutse fremtiden. Kritiske spørsmål som må stilles innenfor denne etikken, man må vurdere – hvem er dette nyttig for? Hvem bestemmer hva som er nyttig? (Henriksen, Vetlesen, 2006). Er det profesjonsutøver, som legger til grunn bl.a. faglig kompetanse og erfaringer fra tilsvarende saker, og med denne bakgrunn vurderer mulige konsekvenser, eller er det den personen som ber om bistand som skal legge til grunn sine erfaringer og dermed komme frem til konsekvensene?

I følge dydsetikk er dydene mer grunnleggende enn plikter og konsekvenser. Henriksen og Vetlesen viser til at dydsettikkens måte å tenke på, er å legge vekt på hvordan etiske problemstillinger er knyttet til kulturelle rammer og til individets plass og funksjon innenfor den konkrete kulturelle sammenheng. Altså at man også må forholde seg til rammer og kontekst. Når en profesjonsutøver evner å benytte denne dyden, vil de kunne gjennomføre et resonnement som fører til at man får det beste ut av situasjonen (Henriksen, Vetlesen 2006).

Drøfting

Jeg har tatt utgangspunkt i et case, der en jente på 17 ble tvangsgiftet, og dermed ble utsatt for en voldshandling, som også er brudd på menneskerettighetene, bl.a. Europakonvensjonens artikkel 12. Jenta måtte forholde seg til 40 ulike personer, som alle hadde en rolle i denne saken, fordi vi i Drammen ikke var gode nok mht. kunnskap om fenomenet æresrelatert vold. Ei heller evnet vi å samarbeide eller koordinere de nødvendige tilbud til jenta på en tilstrekkelig måte.

Rettspraksis i menneskerettighetsregimet, viser at Europakonvensjonens artikkel 3 også omfatter en plikt for staten til å positivt beskytte individet, bl.a. ved å sørge for nok kunnskap hos profesjonsutøvere, og at det settes i gang effektive tiltak innenfor rimelighetens grenser, vist gjennom sak "A mot Storbritannia 1998". Som en konsekvens av liten fagkunnskap og dårlig samhandling resulterte dette i at jenta ikke holdt ut i det kaoset dette medførte. Hun trakk sin forklaring i lagmannsretten, for så å flytte hjem, fordi hun mente hun fikk bedre omsorg i hjemmet fremfor å leve i uvisse om politi og barnevern kunne klare å ivareta hennes sikkerhets- og omsorgsbehov i institusjon. Dette til tross for at voldsutøver også kom til å flytte tilbake hjemmet etter endt soning. Som et resultat av disse erfaringer, søkte og fikk Drammen kommune og politi prosjektmidler til nettopp å sette kompetanseheving og rutinearbeid i system og på denne måte kan bidra til å oppfylle statens menneskerettslige forpliktelser overfor borgerne i denne type saker.

Jeg har ved teori vist at når profesjonsutøver skal ta avgjørelser som påvirker en borgers nåværende og fremtidige situasjon, vil det å ta utgangspunkt i kunne resultere i ulike avgjørelser. Det er derfor viktig å kjenne ulike etiske teorier, og være bevisst de konsekvenser som følger av den teorien man legger til grunn for avgjørelsen. I situasjoner der ulike yrkesgrupper/profesjoner og virksomheter må samarbeide om en avgjørelse, er det sentralt å bli kjent med alle etiske dilemma, og sammen diskutere konsekvenser av de ulike valgmuligheter som ligger til grunn for en avgjørelse.

I caset jeg har presentert, la enkelte stor vekt på pliktetikken, og argumenterte for at "barnets beste" var barnevernets ansvar etter barnevernloven, og at jenta skulle plasseres i den institusjon eller det fosterhjem som var tilgjengelig fra fagteam Buf-etat (som har ansvar for å finne omsorgstilbud til barn som plasseres utenfor hjemmet). Politiet la til grunn sin plikt til å benytte straffelovverket mot tvangsekteskap effektivt, og at voldsutøvere skal straffes av allmennpreventive hensyn. De mente barnevernet måtte hensynta dette i sin vurdering av valg av bosted, for å sikre god nok omsorg for jenta, men også ivareta politiets krav og vurdering i forhold til ivaretagelse av jentas sikkerhet.

Etter hvert innhentet både barnevern, og politiet kompetanse om æresrelatert vold. Denne kunnskap førte til at de etiske diskusjoner nå "ble utvidet" til også å omhandlet det vurdere konsekvenser av de tiltak som ble diskutert. Hvilke konsekvenser vil det føre til om straffelovverket ikke benyttes, vs. om det benyttes? Barnevernet mente at politiet ikke burde benytte straffebestemmelsen og dermed straffe far og bror som var voldsutøver, da dette ville kunne føre til at jenta ble utstøtt fra familien og lokalsamfunnet og forbli truet på livet. Hvilke konsekvenser vil det få for jenta om hun flyttes til en etnisk norsk fosterfamilie, med tanke på egen kultur/mulig kulturkonflikter? Hva vil skje med storfamilien, om det blir kjent at far og bror ble tiltalt, vil de bli utstøtt fra lokalsamfunnet? Hva vil skje i minoritetsmiljøet, som praktiseres sterkt æreskodeks, om far og bror slapp tiltale – ville det gi et signal om at politiet ikke bruker lovverket og det dermed er "fritt frem" for tvangsgifte? Skulle man ta hensyn til "familiens ære", eller myndighetenes og samfunnets allmennpreventive begrunnelse for å straffe lovbrutere? Hvilke konsekvenser vil en plassering i institusjon, der også gutter oppholder seg, få for jenta når foreldre blir kjent med at hun omgås gutter – og dermed bryter æreskodeks?

Fagteam Buf-etat hadde fortsatt manglende kompetanse, noe som førte til fortsatt svekket samhandling mellom politi, barnevern og fagteam. Det utviklet seg en normkonflikt. Skulle fagteam Buf-etat ta hensyn til politiets sikkerhetsvurderinger? Var det politiet som "eide" prosessen, eller var det barnevernet? Hvilket lovverk "veier tyngst" og skulle legge føringer for prosessen?

Disse og lignende etiske spørsmål og utfordringer bør absolutt ”dukke” opp og bli gjenstand for drøfting hos profesjonsutøvere når de er involvert i denne type saker. Rett til bl.a. et liv uten vold, retten til frihet og respekt for privatliv er bare noen konvensjoner som kan synliggjøre det felles ansvar de ulike virksomheter og profesjonsutøvere har for å sikre voldsutsatte grunnleggende menneskerettigheter.

For personer over 18 år (myndighetsalder), er systemet i Norge laget slik at det er individet, den utsatte, som må vurdere konsekvensene før handlingsvalg gjennomføres. Er en person under 18 år, vil det være barnevern ofte i samarbeid med politiet som må ta avgjørelsen, men fortsatt er det individet som skal leve med konsekvensene. Individets rett til privatliv, og dermed ingen innblanding fra andre, og også barnekonvensjonens artikkel 16 er ment å sikre denne retten. Men bestemmelsen i barnekonvensjonen kan også gi myndighetene rett og plikt til å begrense et barns rett til privatliv, bl.a. gjelder dette om denne innblandingen er for å beskytte barnet mot overgrep.

Profesjonsutøvere bør derfor utvikle en sensitivitet og forståelse for hva det vil si å ha behov for andres hjelp, innsats og kompetanse for å oppnå noe i livet som vedkommende ikke makter å gjøre selv, eller de er i en vanskelig livssituasjon (Henriksen, Vetlesen, 2006). Etiske drøftinger og refleksjoner vil bidra til profesjonsutøveres utvikling av dette. Om etiske diskusjoner ikke gjennomføres i samhandling med alle involverte virksomheter, kan dette føre til handlingslammelse, hvilket av menneskerettighetsregimet kan sees på som passivitet fra statens side.

Når flere aktører er i kontakt med den utsatte, blir det ofte den utsatte selv som bringer informasjon mellom aktørene. Det kan også skje at den utsatte ikke informerer de ulike aktører om bistand fra andre aktører. Det kan være krevende for en person i en akutt og vanskelig livssituasjon å sørge for informasjonsflyt mellom aktører. Dette bør derfor være hjelpeaktørens oppgave.

Som ansatt i offentlig sektor, og dermed også være utøverleddet for å ivareta statens menneskerettslige forpliktelser, har vi et ansvar for å benytte effektivt tiltak for å sikre god koordinering og tverrfagligsamarbeid. Et effektivt og tilsynelatende enkelt tiltak er å innføre det jeg i denne oppgaven kaller strategimøter. Dette skal være et møte der hjelpeapparatets aktører treffes så snart som mulig etter melding om hendelsen, for å legge en strategi for det videre arbeidet. Det kan virke opplagt at man bør arbeide på denne måten når vi er avhengig av samarbeid, men når 8-10 personer fra ulike virksomheter skal treffes på kort varsel byr dette på praktiske problemer. Om strategimøter blir synliggjort som et godt arbeidsverktøy, og profesjonsutøvere får gode erfaringer fra denne type arbeidsform, vil det på sikt være både arbeidsbesparende, og også sikre et best mulig tilbud til den som er avhengig av bistand

Det er avgjørende for å yte riktig og hurtig bistand, at deltagere har, eller tilegner seg i møtet

- kunnskap om sakens kompleksitet og helhet
- bli kjent med den utsattes behov, akutt og langsiktig – hva er ”nå situasjon” og hva er ”ønsket situasjon” – det siste utarbeides i en målformulering

Videre skal strategimøtet benyttes til å

- Avklare hvilke tiltak som settes i gang for å bedre den utsattes situasjon
- Diskutere etiske dilemma som oppstår mellom samarbeidspartnere, men også etiske dilemma som påvirker den utsattes nåværende og fremtidige situasjon
- Avklare status mht. etterforskning av eventuelle straffbare forhold
- Diskuterer og enes om hvem som har ansvar for hvilke oppgaver^{xiv}
- Utvikle handlingsplan for den utsatte, og en fremdriftsplan for sakens fremdrift i hjelpeapparatet
- Avklare hvem som har det koordinerende ansvaret
- Avklare hvem som kan bidra i et oppfølgingsteam i det langsiktige rehabiliteringsarbeidet

Strategimøtet er ment å være minst mulig byråkratisk og er ikke ment å erstatte lovpålagt utarbeidelse av individuell plan (IP). IP skal utarbeides når utsatte har behov for langvarig koordinering av flere offentlige tjenester, og vil i de fleste tilfeller bli aktuelt senere i rehabiliteringsfasen.

Vi har i Drammen gjennomført strategimøter i noen få saker i 2008. I de tilfeller der strategimøtet ble prioritert av alle inviterte parter, har vi svært gode erfaringer både mht. effektivitet, godt samarbeid, og ikke minst ble løsningene optimale for den enkelte utsatt og deres familie.

Avslutning og oppsummering

Til tross for at arbeidet mot vold i nære relasjoner er høyt prioritert og forankret i både politisk og administrativ ledelse i Drammen, må profesjonsutøvere ha riktig verktøy for å løse jobben.

Erfaringer fra enkeltsaken i caset som er presentert, tydeliggjorde behovet for økt kompetanse om fenomenet æresrelatert vold i hjelpeapparatet i Drammen i 2005. Samtidig ble manglende samarbeid og koordinering i det offentlige hjelpeapparatet synliggjort gjennom hele prosessen.

---

^{xiv} Barnevern, Politi, NAV (trygd, arbeid), Minoritetsrådgivere- Imdi, barnehage, skole, helsestasjon – som ofte er melder av saken til barnevernet og andre involverte som kan bistå i forhold til den utsatte

Etter 2 år som prosjektleder, og gjennomføring av flere aktiviteter som er ment å ivareta både kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid, erfarer jeg at det fortsatt er utfordringer når tvangsekteskapsaker blir kjent i barnevern og-eller politi.

Ved å være ansatt i en offentlig virksomhet, og gjennom yrkesrollen må ivareta yrkesetiske retningslinjer og forventninger, mener jeg de etiske diskusjoner og det etiske fokuset bør få større plass enn praksis er i dag.

Med bakgrunn i den teori jeg har lagt til grunn i denne oppgaven, og mitt ønske om profesjonsutøveres økte fokus på og kunnskap om menneskerettigheter i offentlig virksomhet, vil disse kunne benyttes som et svært godt og viktig, men også nødvendig verktøy for å skape forståelse mellom ulike profesjoner. Om vi i Drammen kommune også innfører bruk av strategimøter, vil dette være et effektivt og positivt virkemiddel for profesjonsutøvere til å iverksette statens plikter i menneskerettssammenheng.

Menneskerettigheter forplikter oss til å ta etiske diskusjoner slik at vi kan oppfylle rettighetenes intensjon.

Litteraturliste

Bøker

Henriksen, J.O. og Vetlesen A. J.	(2006)	<i>Nærhet og distanse</i>	Oslo, Gyldendal akademiske
Høstmælingen, N.	(2003)	<i>Internasjonale menneskerettigheter</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Høstmælingen, N.	(2005)	<i>Hva er menneskerettigheter</i>	Oslo, Universitetsforlaget
Høstmælingen, N. og Kjørholdt, E. S. og Sandberg K.	(2008)	<i>Barnekonvensjonen, barns rettigheter i Norge</i>	Oslo, Universitetsforlaget

Offentlige Handlingsplaner

Barne- og likestillingsdepartementet	(2008)	<i>Handlingsplan mot tvangsektenskap</i>	Handlingsplan 2008-2011
Justis- og politidepartementet	(2004)	"Vold i nære relasjoner"	Handlingsplan 2004-2007
Justis- og politidepartementet	(2008)	"Vendepunktet" - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner	Handlingsplan 2008-2011

VEDLEGG 5

Program

Seminar trossamfunn i Drammensregionen

Tid: Alle dager fra kl. 18:00 – 21:00

Sted: Introduksjonssenteret i Drammen

7. april 2010

Dagens tema: ”Samfunn og samfunnsansvar – Drammen, vår felles arena”

- **Forståelse av et samfunn i historisk perspektiv**
v/ Suleyman Gunenc, Introduksjonssenteret for utlendinger i Drammen
- **Menneskeverd, menneskesyn og menneskerettigheter**
v/ Ivar Flaten, DOTL

14. april 2010

Dagens tema: ”Hva er vold? På hvilken måte blir vi berørt?”

- ”Vold i nære relasjoner”
- Gjennomgang av hjemmeoppgave fra forrige kursdag – sett i lys av dagens foredrag om vold i nære relasjoner.

21. april 2010

Dagens tema: ”Hvem snakker vi med når vi trenger det? Våre hjelpere i Drammen”.

- Presentasjon av offentlige oppgaver og plikter, samt samarbeidsrutiner
- Hva gjør vi som religiøse veiledere/rådgivere?

28. april 2010

Dagens tema: ”Pedagogikk – hva fungerer, hvilke erfaringer har vi?”

- Innledning om pedagogikk
- Diskusjoner, gruppearbeid
  - Hva er gode undervisningsforhold for barn? – gir hverandre gode tips.
  - Hvordan er foreldre involvert i arbeidet i de ulike menigheter – noen gode tips vi kan dele?
  - Annet?

5. mai 2010

Dagens tema: ”Veien videre. Hva gjør vi nå?”

- Informasjon om ”Dialogforum”
- Samtaler om ”veien videre”

VEDLEGG 6

Informasjonsvirksomhet:

2008

- 11.01.08 Politidirektoratet
- 22.01.08 Familievoldskoordinatorer - region øst
- 24.01.08 I forbindelse med besøk på Fjell skole ble barne- og likestillingsminister og kunnskapsminister kort gjort kjent med prosjektet
- 01.02.08 Ressurssenter for vold og traumatisk stress og selvmordforebygging, region øst
- 14.02.08 Drammen politistasjon
- 7-9. 11.08 Konfliktrådet i Buskerud
- 10.11.08, Bufetat/RVTS – Årlig nettverkssamling
- 10-11. 11.08 Kripos – vitnebeskyttelse
- nov 08 Fylkeskommunen, vedr. kjønnslemlestelse
- 13.11.08 Asker kommune– kommunal familievoldskoordinator
- 14. 11.08. Høyskolen i Buskerud, Barnevernutdanning
- 23.11.08. Buf dir. årlig regionsamling
- 26.11.08 ASSS kommunehelsenettverket i Drammen
- 27.11.08 Bufdir avdelingsseminar
- 20.11.08 DIAS , arbeidsrettede tiltak
- 4-5.12.08 BLD – Nordisk seminar bo og støttetilbud
  - o ”Samordning og oppfølging i hjelpeapparatet”
  - o ”Sikkerhet”
- 06.12.08. Drammen minoritetsråd – seminar Tvangsekteskap

2009

- 14.03.09 Frivillig organisasjon, Ladies Circle, avd. Lier
- 24.03.09 Barneombudet
- 09.05.09 PoD – Konferanse om Kjønnslemlestelse og æresrelatert vold
- 04.06.09 Troms politidistrikt
- 12.06. 09 Justiskomiteens nestleder, ved besøk Søndre Buskerud Politidistrikt
- 16. 06.09 Fredrikstad kommune, Videregående skole og politi
- 20.08.09 Barneombudet
- 07.10.09 ATV's konferanse om vold
- 12.10.09 Frivillig organisasjon, Drammen Røde Kors
- 15.10.09 Stavanger barnevern
- 16.10.09 Politirådet i Drammen
- 06.11.09 Kongsberg kommune og videregående skole
- 11.11.09 Høyskolen i Buskerud, Menneskerettighetsstudiet
- 18.11.09 Religiøst fellesforum, besøk fra Leicester England
- 26.11.09 Trondheim kommune, og politi
- 26.11.09 Høyskolen i Buskerud, Programrådgivere ved landets Introduksjonsentre
- 03.12.09 Vestfold politidistrikt

2010

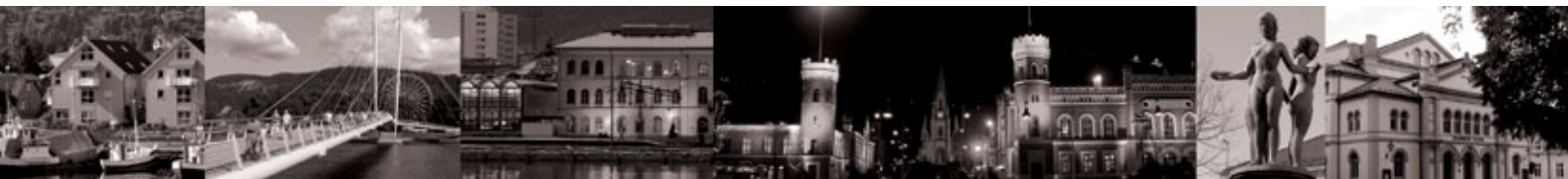
- 12.01.10 Hedmark politidistrikt
- 08.02.10 NAV Drammen
- 08.03.10 Ladies Circle, Holmestrand
- 18.03.10 Videregående skoler i Drammensregionen
- 12.04.10 Helsedirektoratet

22.04.10	Buskerud Røde Kors
06.05.10	ASSS kommuner, barnevernssamarbeidet
21. 05.10	Ringsaker kommune
28.05.10	Dias, attføringsbedrifter i Buskerud og Vestfold
14.06.10	Helsetilsynet
15.06.10	Imdi, besøk i Drammen kommune
16.06.10	Imdi, konferanse i Oslo
22. 06.10	Søndre Buskerud politidistrikt
30.06.10	Svenske Ungdomsstyrelsen
28.09.10	RVTS-Nord, Buf etat og Fylkesmannen i Troms "Seminar om kjønnslemlestelse og tvangsekteskap"

Følgende kommuner har fått alt materiell utviklet av "Drammensprosjektet". Kommuner har ønsket materialet i forbindelse med lokal utvikling av kommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

- Ålesund kommune
- Tromsø kommune
- Oslo kommune
- Nesbyen kommune
- Bergen kommune
- Lier kommune
- Øvre Eiker kommune
- Nedre Eiker kommune
- Ringsaker kommune
- Hamar kommune

Materiell er også delt med ulike kompetansemiljøer (RVTS, NKVTS, ATV, Buf-etat) og andre som har forespurt materiell.

www.drammen.kommune.no